ISBN: 978-618-5057-12-1

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ: Η «ΩΦΕΛΙΜΗ» ΚΡΗΤΗ ΤΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝΗΣ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗ-ΚΑΛΟΥΤΣΗ (1890-1971)-ART AND CRAFTS: THE "BENEFICIAL" CRETE OF FLORENTINI SKOULOUDIS-KALOUTSIS (1890-1971)

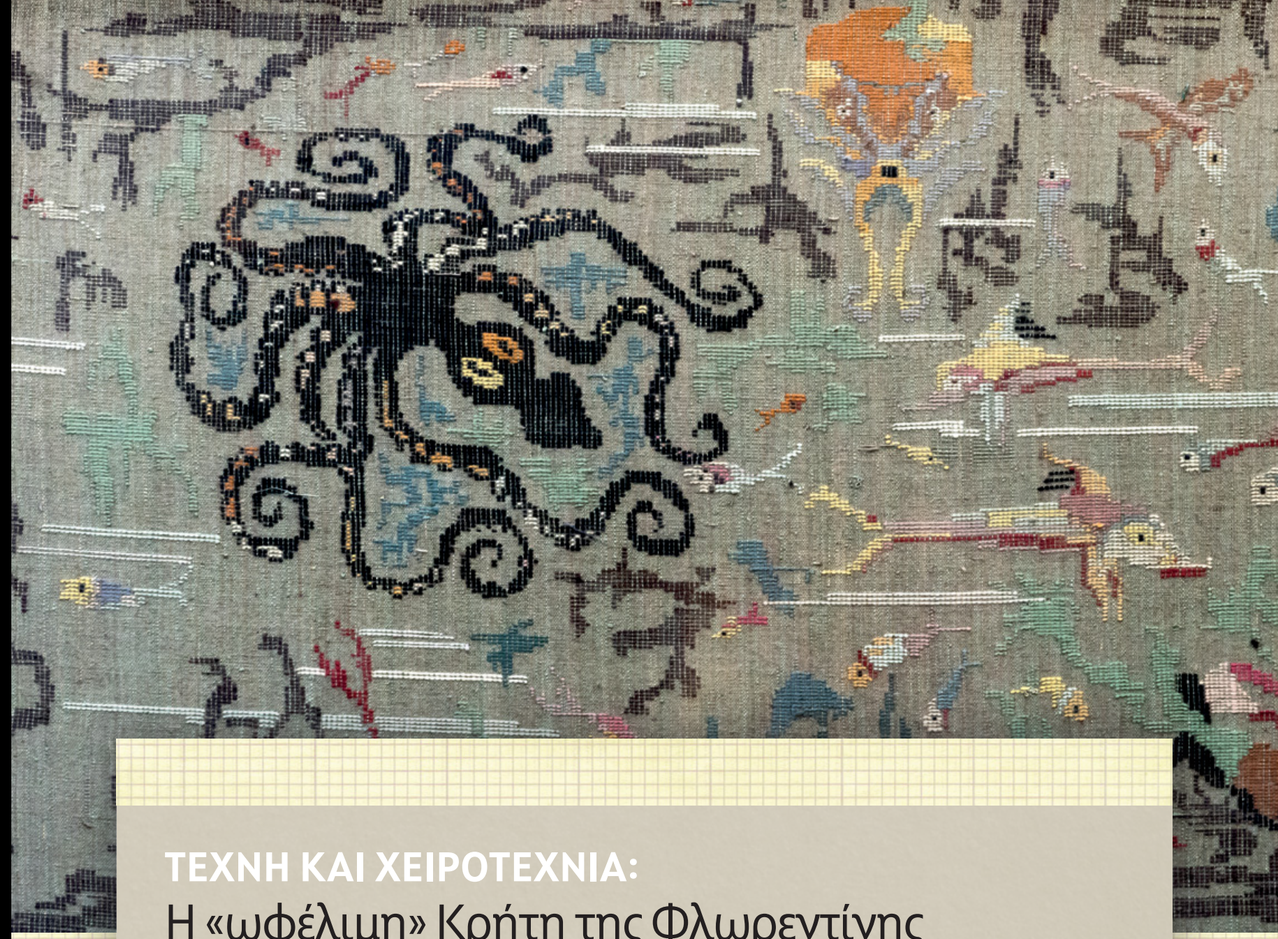

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ:
Η «ωφέλιμη» Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση (1890-1971)

ART AND CRAFTS:
The "beneficial" Crete of Florentini Skouloudis-Kaloutsis (1890-1971)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
HELLENIC REPUBLIC
MINISTRY OF CULTURE & SPORTS

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
DIRECTORATE OF MODERN CULTURAL HERITAGE

ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ
MUNICIPALITY OF CHANIA - CRETE

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
MUNICIPAL ART GALLERY OF CHANIA

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ:

Η «ωφέλιμη» Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση (1890-1971)

ART AND CRAFTS:

The "beneficial" Crete of Florentini Skouloudis-Kaloutsis (1890-1971)

Επιμέλεια: Μανόλης Καρτεράκης & Άνη Κοντογιώργη
Curators: Manolis Karterakis & Annie Kontogiorgi

2/12/2019 – 25/4/2020
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
MUNICIPAL ART GALLERY OF CHANIA

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
HELLENIC REPUBLIC
MINISTRY OF CULTURE & SPORTS

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
DIRECTORATE OF MODERN CULTURAL HERITAGE

ΔΗΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ
MUNICIPALITY OF CHANIA - CRETE

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ
MUNICIPAL ART GALLERY OF CHANIA

Συντελεστές Έκθεσης

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
· Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς - Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
· Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων - Δήμος Χανίων

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ
Σταυρούλα (Βίλλυ) Φωτοπούλου
Αθηνά Γιαννουλάκη

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Μανόλης Καρτεράκης
Άνη Κοντογιώργη

ΚΕΙΜΕΝΑ
Μανόλης Καρτεράκης
Άνη Κοντογιώργη
Μαρία Φακιολά

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
Μαρία Ζαχαράκη
Σοφία Μπασιούκα
Φωτεινή Τσώνου
Αλίνα Χατζησπύρου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
Σίλας Μιχάλακας
Αλίνα Χατζησπύρου

ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ - ΕΦΑΡΜΟΓΗ
Λουκία Μάρθα
Σύμβουλος: Αμαλία Κωτσάκη
Συνεργάτης: Νάσια Πλέτση

ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ - ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΥΛΙΚΟΥ
Άννα Καγιαδάκη
Νικόλας Σπανάκης

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ – ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ
Μαρία Ζαχαράκη
Αθηνά Γιαννουλάκη

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
Ελένη Μπούχλη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ
Marcus O' Connor
Αλίνα Χατζησπύρου

ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
Αθηνά Γιαννουλάκη

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
Ελευθερία Δαρατσάκη
Χαρίκλεια Μάκα
Φωτεινή Μαρίνου
Μαρία Ντουντουλάκη
Ελένη Σπυράκη

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΕΡΓΩΝ & ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
Swift Art Services
Fast Movers

ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΕΡΓΩΝ & ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
DAES London Market Insurance Brokers

ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ
Βασίλης Χαζηράκης

ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
Αδαμαντία Θεοδωράκη
Αντώνης Παπαδάκης
Αναστάσης Τραγουδάρας

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΥΦΑΝΤΙΚΗΣ
Δέσποινα Σωμάκη

ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ
Σίλας Μιχάλακας
Συνεργάτης: Σταυρίνα Πούλου

ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΕΚΘΕΜΑΤΩΝ
Θάλεια Γαλανοπούλου

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ
Λουκία Μάρθα
Βασίλης Πιτσώνης - Scripta (επικοινωνιακό υλικό)

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ
Βασίλης Πιτσώνης - Scripta

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
Red Pear

ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ
· Περιφέρεια Κρήτης – Περιφερειακή Ενότητα Χανίων
· Εθνικό Ιδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»
· Λύκειο των Ελληνίδων Χανίων
· Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων «Ο Χρυσόστομος»
· Βενιζέλειο Ωδείο Χανίων - Σύνδεσμος για τη διάδοση των Καλών Τεχνών στην Κρήτη

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ
· Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου
· Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών
· Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
· Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο - Μορφωτικό Ιδρυμα Εθνικής Τραπέζης
· Εφορεία Αρχαιοτήτων Αργολίδας
· Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα

Ευχαριστούμε τους:
· Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης
· Χαρά Αποστολάκη, Υπεύθυνη Αρχείου και Βιβλιοθήκης, Αριστέα Ξανθουδάκη, Υπεύθυνη Γραμματείας και Δημοσίων Σχέσεων του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»
· Τατιάνα Κουράκη, Πρόεδρο, Μέλπω Σκουλά, μέλος του Λυκείου Ελληνίδων Χανίων
· Μανώλη Μανούσακα, ιστορικό ερευνητή
· Γιώργο Κουκουράκη, πολιτικό επιστήμονα
· Ζαχαρούλα Μαρίνου, φοιτήτρια αρχαιολογίας και ιστορίας της τέχνης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

για τη συνδρομή τους.
· Δημοσθένη Γράψα, Κατερίνα Γράψα, Γιώργο Καλούτση, Εφη Καλούτση, Ρίτα Μαρκαντωνάκη, Γιάννη Σιώρη, Μυρτώ Σιώρη και Μανόλια Σκουλούδη, οι οποίοι επέτρεψαν τη φωτογράφηση και πρόθυμα αποχωρίστηκαν έργα και αντικείμενά τους για την έκθεση.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον Γιάννη Δρίνη, προϊστάμενο του Τμήματος Αυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της ΔΝΠΚ, για την αποφασιστική συμβολή του και τον Γιώργο Καλούτση, μουσικό και γιο της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, για την αμέριστη υποστήριξη σε όλη την πορεία της έρευνας και της παραγωγής της έκθεσης.

© ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ:
Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων, 2019
© ΓΙΑ ΤΙΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ: Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς - Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, 2019

ISBN: 978-618-5057-12-1

Exhibition Contributors

CO-ORGANIZATION
· Directorate of Modern Cultural Heritage - Hellenic Ministry of Culture and Sports
· Municipal Art Gallery of Chania - Municipality of Chania

GENERAL COORDINATION
Stavroula (Villy) Fotopoulou
Athina Giannoulaki

CURATORS
Manolis Karterakis
Annie Kontogiorgi

TEXTS
Manolis Karterakis
Annie Kontogiorgi
Maria Fakiola

WORK TEAM
Maria Zacharaki
Sophia Basiouka
Fotini Tsonou
Alina Chatzispyrou

TEXT EDITING
Silas Michalakas
Alina Chatzispyrou

EXHIBITION DESIGN
Loukia Martha
Consultant: Amalia Kotsaki
Collaborator: Nasia Pletsi

CONSERVATION - PLACEMENT OF MATERIAL
Anna Kagiadaki
Nicholas Spanakis

PUBLIC RELATIONS - COMMUNICATION
Maria Zacharaki
Athina Giannoulaki

TRANSLATION
Eleni Bouchli

TRANSLATION EDITING
Marcus O'Connor
Alina Chatzispyrou

EDUCATIONAL PROGRAMS
Athina Giannoulaki

ADMINISTRATIVE SUPPORT
Eleftheria Daratsaki
Chariklia Maka
Fotini Marinou
Maria Ntountoulaki
Eleni Spyraki

TRANSPORATION OF ARTWORKS & ARCHIVAL MATERIAL
Swift Art Services
Fast Movers

INSURANCE OF ARTWORKS & ARCHIVAL MATERIAL
DAES London Market Insurance Brokers

CONSTRUCTIONS
Vassilis Chazirakis

TECHNICAL SUPPORT
Adamantia Theodoraki
Antonis Papadakis
Anastasis Tragoudaras

MEDIATION OF WEAVING TECHNIQUE
Despoina Somaki

AUDIOVISUAL APPLICATIONS
Silas Michalakas
Collaborator: Stavrina Poulou

PHOTOGRAPHS OF EXHIBITS
Thalia Galanopoulou

EXHIBITION GRAPHICS
Loukia Martha
Vassilis Pitsonis - Scripta (communication material)

CATALOGUE DESIGN
Vassilis Pitsonis - Scripta

PRINTING-BINDING
Red Pear

SUPPORTED BY
· Region of Crete – Regional Unit of Chania
· National Research Foundation «Eleftherios K. Venizelos»
· Lyceum Club of Greek Women of Chania
· Literary Society of Chania "Chryssostomos"
· Venizeleio Conservatory - Association for the Dissemination of the Fine Arts in Crete

IN COLLABORATION WITH
· Archaeological Museum of Herakleion
· Archaeological Museum of Delphi
· National Archaeological Museum
· Hellenic Literary and Historical Archive - National Bank of Greece Cultural Foundation
· Ephorate of Antiquities of Argolis
· Benaki Museum

We would also like to thank:
· The Service of Modern Monuments and Technical Works of Crete
· Chara Apostolaki, Librarian-Archivist, and Aristea Xanthoudaki, Head Secretary and Public Relations, National Research Foundation "Eleftherios K. Venizelos"
· Tatiana Kouraki, President, and Melpo Skoula, member of the Lyceum Club of Greek Women of Chania
· Manolis Manousakas, historical researcher
· Giorgos Koukourakis, political scientist
· Zacharoula Marinou, student of Archaeology and History of Art at the University of Ioannina

for their assistance
· Dimosthenis Grapsas, Katerina Grapsa, Giorgos Kaloutsis, Efi Kaloutsi, Rita Markantonaki, Giannis Sioris, Myrto Siori and Manolia Skouloudi, who allowed photographic access to their collections and willingly offered works and items for the exhibition.

Special thanks to Giannis Drinis, Head of the Department of Intangible Cultural Heritage of the Directorate of Modern Cultural Heritage for his decisive contribution, and Giorgos Kaloutsis, musician and son of Florentini Skouloudis-Kaloutsis, for his unconditional support during the whole course of research and production of the exhibition.

© FOR THE PUBLICATION:
Municipal Art Gallery of Chania, 2019
© FOR THE PHOTOGRAPHS AND THE AUDIOVISUAL APPLICATIONS: Directorate of Modern Cultural Heritage - Hellenic Ministry of Culture and Sports, 2019

ISBN: 978-618-5057-12-1

Η προσωπικότητα της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση συνδέεται με την τοπική καλλιτεχνική ιστορία της Κρήτης και είναι ξεχωριστή για πολλούς λόγους. Υπήρξε μια γυναίκα με έντονη συμμετοχή στην καλλιτεχνική δραστηριότητα. Εκπροσώπησε με δυναμικό τρόπο τις γυναίκες δημιουργούς, όταν οι κοινωνικές συνθήκες δεν επέτρεπαν στη φωνή τους να ακούγεται δυνατά. Ήταν πρωτοπόρος, καθώς σπούδασε ζωγραφική στο Λονδίνο και απορρόφησε τις καλλιτεχνικές τάσεις της Βρετανίας, επιρροές που πολύ λίγες Ελληνίδες είχαν την ευκαιρία να δεχτούν σε εκείνη την εποχή.

Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση ήταν «ωφέλιμη», για την Κρήτη της, όπως περιγράφεται στον τίτλο της έκθεσης. Όχι όμως επειδή στράφηκε στην ανάδειξη της παραδοσιακής υφαντικής στην Ελλάδα και προσπάθησε με έμφαση να αναδείξει την καλλιτεχνική κληρονομιά της Κρήτης. Είναι μοναδική επειδή το έκανε με δημιουργικό τρόπο, σχεδιάζοντας στο χαρτί και μεταφέροντας σε υφαντά, τα σχέδια του μινωϊκού πολιτισμού, καθώς αποκαλύπτονταν στην ανασκαφή της Κνωσού.

Όπως είχε πει, «Όταν επέστρεψα από το Λονδίνο, όπου εσπούδασα ζωγραφική, με λύπην μου είδον ότι ο Κρητικός αργαλειός είχε τελείως νεκρωθεί και ότι οι γυναίκες που άλλοτε ύφαιναν έπλεκαν δαντέλες και τους περισσότερους αργαλειούς τους τούς είχον χρησιμοποιήσει ως καυσόξυλα...». Με επίμονη δουλειά και με την επιχείρηση χειροτεχνίας «Διπλούς Πέλεκυς», που δημιούργησε, έδωσε εργασία σε πολλές γυναίκες. Συμμετείχε σε τοπικές, εθνικές και διεθνείς εκθέσεις εφαρμοσμένων τεχνών. Απέσπασε βραβεία και διακρίσεις.

Η έκθεση «Τέχνη και χειροτεχνία: Η «ωφέλιμη» Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση» είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς με τον Δήμο Χανίων και τη Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων. Αξίζουν συγχαρητήρια σε όσους εργάστηκαν για να αναδείξουν το έργο της Καλούτση, μέσα από το εκτεταμένο αρχειακό υλικό που παρουσιάζεται. Διαρκής στόχος του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού είναι να ενθαρρύνει πρωτοβουλίες επανεκτίμησης της υλικής αλλά και της άυλης πλευράς του νεότερου πολιτισμού. Με τη σύγχρονη μουσειολογική προσέγγιση, επιθυμούμε να διευρύνουμε την αντίληψη των πολιτών για το πολιτιστικό απόθεμα του τόπου και την ευαισθητοποίησή τους σε θέματα νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Λίνα Μενδώνη
Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού

The personality of Florentini Skouloudis-Kaloutsis is linked to the local art history of Crete and is unique for many reasons. She was a woman with a strong interest in the arts. She vigorously represented female creators at a time that social conditions did not allow their voices to be heard. She was a pioneer, as she studied painting in London and absorbed the British cultural trends, influences that very few Greek women had the opportunity to accept at that time.

Florentini Skouloudis-Kaloutsis was «beneficial» to her Crete, as described in the title of the exhibition. Not only because her direction was the promotion of traditional weaving in Greece and tried to emphasize the artistic heritage of Crete. She is unique because she did so in a creative way, drawing on paper and translating into weaving the Minoan civilization patterns, as they were revealed in the excavation of Knossos.

As she had said, "When I returned from London, where I studied painting, I was saddened to discover that the Cretan loom had been completely dead and that the women who used to weave, were now knitting laces and had used most of their looms as firewood...". With persistent work and with the craft firm Double Axe, which she created, she offered jobs to many women. She participated in local, national and international crafts fairs. She won awards.

The exhibition "Art and Crafts: The 'Beneficial' Crete of Florentini Skouloudis-Kaloutsis" is a result of the collaboration of the Department of Modern Cultural Heritage with the Municipality of Chania and the Municipal Art Gallery of Chania. Congratulations to those who worked to highlight Kaloutsis' work through the extensive archive material presented. The ongoing aim of the Ministry of Culture and Sports is to encourage initiatives to re-evaluate the tangible and intangible aspects of modern culture. With a modern museological approach, we want to broaden the public's perception of the country's cultural reserve and their awareness on issues of modern cultural heritage.

Lina Mendoni
Minister of Culture and Sports

Η συνεργασία της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς με τη Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων ελπίζουμε ότι φέρνει μια φρέσκια ματιά στην κληρονομιά γυναικών που ασχολήθηκαν με τις εφαρμοσμένες τέχνες, όπως η Φλωρεντίνη Καλούτση. Μας απασχολεί ιδιαίτερα η διαμόρφωση της έννοιας «λαϊκή τέχνη» και οι ανανοηματοδοτήσεις της καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Η Φλωρεντίνη Καλούτση αναπτύσσει το δικό της ιδίωμα τοπικής «λαϊκής» ελληνικής τέχνης και το διατηρεί επιχειρηματικά επί μακρόν, σίγουρα περισσότερο από το ανάλογο εγχείρημα της Λουκίας Ζυγομαλά στον Αυλώνα («Αττική, Ελληνικά Χωρικά Κεντήματα»).

Η δραστηριοποίηση πολλών γυναικών της ανώτερης τάξης κατά την ίδια περίοδο (τέλη 19ου έως και τα μέσα περίπου του 20ου αιώνα) και στα ίδια πεδία (φιλανθρωπία, πρόνοια για άπορους) μόνο ως τυχαία δεν θα μπορούσε να εκληφθεί. Η επιθυμία τους να συμμετέχουν και να συνδιαμορφώσουν την κοινωνία στην οποία ζουν βρίσκει διέξοδο στο «ωφέλιμο» (κατά την έκφραση της Καλούτση) έργο της εκπαίδευσης άλλων γυναικών σε τέχνες που θα τις βοηθήσουν να βιοπορισθούν σε δύσκολες εποχές.

Ελπίζουμε ότι οι επισκέπτες και οι επισκέπτριες της έκθεσης θα απολαύσουν την ιδιαίτερη συνάρθρωση του τοπικού-«λαϊκού» με το εθνικό και με το παγκόσμιο, με τον τρόπο της Καλούτση, αλλά και θα προσεγγίσουν τη γενικότερη αυτή τάση που εκφράσθηκε στο πεδίο των εφαρμοσμένων τεχνών με ιδιαίτερη ένταση τόσο στην Ελλάδα, όσο και αλλού.

Σταυρούλα (Βίλλυ) Φωτοπούλου
Προϊσταμένη Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού

The collaboration of the Directorate of Modern Cultural Heritage with the Municipal Art Gallery of Chania will hopefully bring a fresh view on the heritage of women involved in applied arts, such as Florentini Kaloutsis. We are particularly focused on the shaping of the concept of "folk art" and its new meanings throughout the course of the 20th century. Florentini Kaloutsis developed her own Greek local-«folk» art "idiom" and sustained it through her business for a long time, certainly more than Loukia Zygomalas' similar venture in Avlona, Attica («Attica, Greek Village Embroideries»).

The involvement of many women from the upper class during the same period (late 19th until the mid-20th century) and in the same fields (charity, care for the needy) cannot be considered as a coincidence. Their desire to participate and shape the society in which they lived in is expressed through the «beneficial» (as Kaloutsis expressed it) task of educating other women in the arts which could help them make a living in difficult times.

We hope that the visitors to this exhibition will enjoy the unique combination of local-"folk" with the national and the global, in Kaloutsis' way, and will also experience this general trend that has been expressed in the field of applied arts with particular intensity both in Greece and elsewhere.

Stavroula (Villy) Fotopoulou
Head of the Directorate of Modern Cultural Heritage
Ministry of Culture and Sports

Δειγματολόγιο υφασμάτων του *Διπλού Πέλεκυ*. Συλλογή Λυκείου Ελληνίδων Χανίων.
Textile samples from *Diplous Pelekys*. Collection of Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση υπήρξε μία δυναμική γυναίκα που άφησε ανεξίτηλο το στίγμα της στη νεότερη ιστορία της Κρήτης. Πνεύμα ανήσυχο, με βαθιά γνώση των καλλιτεχνικών ρευμάτων του καιρού της, στήνει το εργαστήριό της στα Χανιά λίγο πριν από την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα και συνεχώς σχεδιάζει, ζωγραφίζει, διδάσκει.

Με την πρωτοποριακή καλλιτεχνική της δημιουργία και ιδιαίτερα με την αναβίωση της αρχέγονης υφαντικής τέχνης της Κρήτης, η Καλούτση πέτυχε τη σύζευξη της παράδοσης με τον μοντερνισμό, αναδεικνύοντας τη συνέχεια του κρητικού πολιτισμού από τα μινωικά χρόνια έως τον 20ο αιώνα. Σε δύσκολες εποχές, προσέφερε πνευματικές διεξόδους, απασχόληση και εισόδημα σε πολλές Χανιώτισσες. Προσωπικότητα πολυδιάστατη, ήταν στενή φίλη του Ελευθερίου Βενιζέλου και ιδιαίτερα της συζύγου του Έλενας, γειτόνων της στη Χαλέπα, αλλά και του Δροσίνη, του Σικελιανού, της Πηνελόπης Δέλτα, της Κυβέλης, της Αγγελικής Χατζημιχάλη.

Η έκθεση «Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση» παρουσιάζει με πληρότητα το πολύπλευρο έργο της και ζωντανεύει την ατμόσφαιρα των Χανίων και της Κρήτης την εποχή κατά την όποια δραστηριοποιήθηκε. Είναι το εξαιρετικό αποτέλεσμα της συνεργασίας της Δημοτικής μας Πινακοθήκης με τη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, με την υποστήριξη της Περιφερειακής Ενότητας Χανίων και σημαντικών φορέων του τόπου μας, όπως το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», το Λύκειο Ελληνίδων Χανίων, ο Φιλολογικός Σύλλογος «Ο Χρυσόστομος» και το Βενιζέλειο Ωδείο Χανίων-Σύνδεσμος για την διάδοση των Καλών Τεχνών στην Κρήτη.

Αξίζουν συγχαρητήρια σε όλους τους συντελεστές και ιδιαίτερα στους διακεκριμένους ιστορικούς τέχνης Μανόλη Καρτεράκη και Άνη Κοντογιώργη, που επιμελήθηκαν με επιστημονική ευθύνη, έμπνευση και ευρηματικότητα την έκθεση.

Παναγιώτης Σημανδηράκης
Δήμαρχος Χανίων

Florentini Skouloudis-Kaloutsis was a dynamic woman who left her indelible mark on the recent history of Crete. A restless spirit, with a deep knowledge of the philosophical and artistic movements of her time, she set up her workshop in Chania just before the union of Crete with Greece and she constantly designed, painted, taught.

With her pioneering artistic creation and especially with the revival of Crete's primitive weaving art, Kaloutsis succeeded in fusing tradition with modernism, highlighting the continuity of Cretan civilization from the Minoan years to the 20th century. In difficult times, she provided the women of Chania with spiritual ventilation, employment and income. A multidimensional personality, she was a close friend of Eleftherios Venizelos and especially his wife Elena, who were her neighbours in Chalepa, but also of Drosinis, Sikelianos, Penelope Delta, Kyveli, Angeliki Chatzimichalis.

The exhibition "Art and Crafts: The "beneficial" Crete of Florentini Skouloudis-Kaloutsis" presents in a complete way her multifaceted work and revives the atmosphere of Chania and Crete at the time of her activity. It is the excellent result of the cooperation of our Municipal Art Gallery with the Directorate of Modern Cultural Heritage of the Ministry of Culture Culture and Sports, with the support of the Regional Unit of Chania and important institutions of our country, such as the National Research Foundation "Eleftherios K. Venizelos", the Lyceum Club of Greek Women of Chania, the Literary Society "Chryssostomos" and the Venizeleio Conservatory of Chania-Association for the Dissemination of the Fine Arts in Crete.

Congratulations are due to all the contributors and especially to the distinguished art historians Manolis Karterakis and Annie Kontogiorgi who curated the exhibition with scientific responsibility, inspiration and inventiveness.

Panagiotis Simandirakis
Mayor of Chania

Η διοργάνωση της έκθεσης «Τέχνη και Χειροτεχνία: Η "ωφέλιμη" Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση (1890-1971)» αποτελεί ιδιαίτερη τιμή για τη Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων. Ελάχιστες γυναίκες ξεχώρισαν στην εποχή τους και διακρίθηκαν για το πολυσχιδές καλλιτεχνικό, επιχειρηματικό και κοινωνικό τους έργο, όσο η Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση. Ήταν αποφασιστικής σημασίας η συμβολή της στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παράδοσης της Κρήτης, καθώς και στη διαμόρφωση του νεοελληνικού καλλιτεχνικού αισθητηρίου, παράλληλα με την ανάπτυξη ενός πρωτοποριακού έργου στον κλάδο της οικοτεχνίας.

Είναι ιδιαίτερης βαρύτητας για τη Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων η συνεργασία της με τη Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού. Η συμπαραγωγή της παρούσας έκθεσης επιτρέπει να αναδειχθεί το εύρος και η διαχρονική αξία του έργου της Φλωρεντίνης Καλούτση, μέσα από την εκτενή παρουσίαση και την επιστημονική του τεκμηρίωση, με την εμπνευσμένη εργασία των επιμελητών Μανόλη Καρτεράκη και Άνης Κοντογιώργη.

Οι συνέργειες που αναπτύσσονται γύρω από την παρούσα έκθεση, με τη συμμετοχή σε αυτή της Περιφερειακής Ενότητας Χανίων, του Εθνικού Ιδρύματος «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», του Λυκείου Ελληνίδων Χανίων, του Φιλολογικού Συλλόγου «Χρυσόστομος» και του Βενιζέλειου Ωδείου Χανίων-Συνδέσμου για την διάδοση των Καλών Τεχνών στην Κρήτη, πιστοποιούν τη σπουδαιότητα της προσωπικότητας της Φλωρεντίνης Καλούτση και ενισχύουν το εύρος της έκθεσης.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να αναπτύσσεται στον πυρήνα της πόλης μας μία άρτια παρουσίαση που συνδέει τη ζωγραφική με την υφαντική, τη λαογραφία με την επιστήμη, την παράδοση με τον μοντερνισμό.

Γιάννης Γιαννακάκης
Αντιδήμαρχος Πολιτισμού Δήμου Χανίων

It is an exceptional honour for the Municipal Art Gallery of Chania to host the exhibition "Art and Crafts: The 'beneficial' Crete of Florentini Skouloudis-Kaloutsis (1890-1971)". Few women stood out in their time and were distinguished for their multifaceted artistic, business and social work as much as Florentini Skouloudis-Kaloutsis. Her contribution to the safeguarding of cultural heritage and tradition of Crete, as well as to the formation of the modern Greek artistic flair, was instrumental as well as the development of an innovative work in the field of cottage industry.

It is of particular importance for the Municipal Art Gallery of Chania to cooperate with the Directorate of Modern Cultural Heritage of the Ministry of Culture and Sports. The collaborative organisation of this exhibition allows to highlight the scope and timeless value of Florentini Kaloutsis' work, through its extensive presentation and scientific documentation, through the inspiring work of Manolis Karterakis and Annie Kontogiorgi.

The synergies developed around this exhibition, with the participation of the Regional Unit of Chania, the National Research Foundation "Eleftherios K. Venizelos", the Lyceum Club of Greek Women of Chania, the Literary Society "Chryssostomos" and the Venizeleio Conservatory of Chania-Association for the Dissemination of the Fine Arts in Crete attest to the importance of Florentini Skouloudis-Kaloutsis' personality and enhance the range of the exhibition.

It is extremely important to develop in the heart of our town an impeccable presentation connecting painting with weaving, folklore with science, and tradition with modernism.

Giannis Giannakakis
Deputy Mayor of Culture of the Municipality of Chania

ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ / FOLLOWING PAGE:
Μινωικά ευρήματα, Ηράκλειο, Αρχαιολογικό Μουσείο.
Minoan finds, Heraklion, Archaeological Museum.

Κούκλα «Μινωική θεά των όφεων» με υφαντό φόρεμα, 1925-1940, Υ: 31 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
"Minoan snake goddess" doll with woven dress, 1925-1940, H: 31 cm. Private collection.

Σχέδιο για υφαντό, 1924-1940, μολύβι και χρωματιστά κραγιόνια σε τετραγωνισμένο χαρτί, 48 × 23,5 εκ.
Αρχείο σχεδίων Φλωρεντίνης Καλούτση, Λύκειο Ελληνίδων Χανίων.
Design for woven fabric, 1924-1940, pencil and coloured crayons on squared paper, 48 × 23,5 cm.
Archive of patterns by Florentini Kaloutsis, Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Η Φλωρεντίνη Καλούτση σε έκθεση του *Διπλού Πέλεκυ* (π. 1950-1967).
Διακρίνονται ξυλόγλυπτα αντικείμενα επίπλωσης.
Florentini Kaloutsis at a *Diplaus Pelekys* exhibition (ca. 1950-1967).
Woodcut furniture items can be observed.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ:
Η «ωφέλιμη» Κρήτη της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση (1890-1971)

> *Δημιούργησα 250 (διακόσια πεντήκοντα) σχέδια με μοτίβα παλαιά κρητικά, χωρικά και μινωικά και προσπαθώ να ενώνω το ωραίον με το ωφέλιμον.*
>
> ***Φλωρεντίνη Καλούτση***

Δεν είναι εύκολη η απόφαση να οργανωθεί μια έκθεση τέχνης και χειροτεχνίας σε μια Πινακοθήκη, ακόμα και αν πρόκειται για μια προσωπικότητα ιστορικά αναγνωρίσιμη, όπως η Κρητικιά ζωγράφος και σχεδιάστρια Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση. Χρειάζεται να γίνει κατανοητή η ιδιαιτερότητα, αλλά και η συνθετότητα της πολυσχιδούς καλλιτεχνικής της δραστηριότητας. Αποτελεί προϋπόθεση να ληφθούν υπόψη το φύλο της αλλά και το πλαίσιο δράσης της, για να μπορούν τα στερεότυπα -όπως το θέμα της «λαϊκής» τέχνης που ακολουθεί το έργο της και η εθνική-τοπική του «ωφέλεια» που τροφοδοτεί ακόμα και σήμερα τους ταυτοποιητικούς μας μύθους- να μπουν στο μικροσκόπιο του κριτικού αναστοχασμού. Σήμερα, ωστόσο, 130 χρόνια μετά τη γέννησή της, ελπίζουμε ότι οι συνθήκες έχουν πλέον ευδοκιμήσει για μια ψύχραιμη ιστορική επανεκτίμηση του έργου της και, μέσα από αυτό, της ίδιας της νεότερης πολιτισμικής μας ιστορίας και κληρονομιάς.

Ζωγραφική δραστηριότητα

Η Φλωρεντίνη Καλούτση, το γένος Σκουλούδη, γεννήθηκε το 1890 στο Ρέθυμνο σε μια πλούσια και μορφωμένη αστική οικογένεια[1], η οποία λίγο αργότερα μετακόμισε στα Χανιά. Το 1906, η νεαρή Σκουλούδη, στην ηλικία των 16 ετών, εγκαταστάθηκε στο Λονδίνο για να σπουδάσει ζωγραφική, αρχικά στο καλλιτεχνικό τμήμα του Dulwich High School και μετά στο Westminster School of Art[2], με δάσκαλο τον νατουραλιστή-μετα-εμπρεσιονιστή ζωγράφο Walter Sickert (1860-1942), παίρνοντας το 1912 πιστοποιητικό διδασκαλίας της ζωγραφικής από την Royal Drawing Society.

Το 1912 η Σκουλούδη επέστρεψε στα Χανιά και άνοιξε το δικό της εργαστήριο ζωγραφικής στο κέντρο της πόλης, ως επαγγελματίας καλλιτέχνις[3]. Συμμετείχε σε πολλές εκθέσεις στην Κρήτη αλλά και στην Αθήνα[4], έχαιρε εκτίμησης και αναγνωρισιμότητας[5], ασχολήθηκε ενεργά με τη διάδοση των Καλών Τεχνών στον τόπο της[6], ενώ παράλληλα δίδασκε εκεί ζωγραφική. Το ζωγραφικό της έργο (υπογεγραμμένο ως Σκουλούδη ή ως Σκουλούδη-Καλούτση)[7] χαρακτηρίζεται από νατουραλισμό με μετα-εμπρεσιονιστικές επιρροές, αναπαριστώντας κρητικά τοπία, όψεις της πόλης των Χανίων και της καθημερινής ζωής. Την ίδια περίοδο ζωγράφιζε πορτρέτα οικείων και στενών φίλων της οικογένειάς της, π.χ. του πολιτικού και πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου και της μοργανατικής συζύγου του βασιλιά Αλέξανδρου, Ασπασίας Μάνου.

Η «ανακάλυψη» της παραδοσιακής υφαντικής και η «αναβίωσή» της

Από το 1913 η Σκουλούδη-Καλούτση άρχισε να επισκέπτεται την κρητική ύπαιθρο γύρω από τα Χανιά και να ενδιαφέρεται για τις φτωχές αγροτικές οικογένειες. Φανερά επηρεασμένη από το κίνημα Arts and Crafts[8], την προσοχή της προσέλκυσε η γυναικεία βιοτεχνική παραγωγή, την οποία αντιμετώπιζε ως μια συνολική και εντελώς αυτόνομη μορφή τέχνης. Έγραφε αργότερα στην Αγγελική Χατζημιχάλη, μία από

Η Φλωρεντίνη στο φωτογραφικό εργαστήριο του Περικλή Διαμαντόπουλου, Χανιά, περ. 1915.
Florentini at the Periklis Diamantopoulos Photographic Lab, Chania, ca. 1915.

ART AND CRAFTS:
The "beneficial" Crete of Florentini Skouloudis-Kaloutsis (1890-1971)

> *I created two hundred and fifty designs with old Cretan, countryside and Minoan motifs trying to unite what is beautiful with what is beneficial.*
>
> ***Florentini Kaloutsis***

It is not an easy decision to organize an exhibition of art and crafts in a Gallery, even if it is about a historically recognizable figure, such as the Cretan painter and designer Florentini Skouloudis-Kaloutsis. The peculiarity and complexity of her manifold artistic activity need to be comprehended. It is essential to take into account her gender as well as the context of her activity, so that stereotypes - such as the issue of "folk" art that follows her work and its national/local "benefit" that continues to fuel our national identity myths - are put under the microscope of critical reflection. Now, however, 130 years after her birth, we believe that the time is ripe for a sober historical reassessment of her work and, through it, of our modern cultural history and heritage.

Painting activity

Florentini Kaloutsis, née Skouloudis, was born in 1890 in Rethymnon into a wealthy and educated bourgeois family[1], which moved to Chania shortly afterwards. In 1906, Florentini, a young girl of 16 years of age, settled in London to study painting, first at the Dulwich High School and then at Westminster School of Art[2]. She was taught among others by the naturalist-post-impressionist painter Walter Sickert (1860-1942), receiving a Teacher-Artist Certificate in 1912 from the Royal Drawing Society.

In 1912 Skouloudis returned to Chania and opened her own painting studio in the centre of the town, as a professional artist[3]. She participated in many exhibitions in Crete and in Athens[4], she was appreciated and recognised[5], and she was actively involved in the dissemination of Fine Arts in her island[6], while she was also teaching painting. Her painted work (signed Skouloudis or Skouloudis-Kaloutsis)[7] is characterized by naturalism with post-impressionistic influences and mainly depicts Cretan landscapes, aspects of the city of Chania and scenes from everyday life. At the same period, she painted portraits of her family and close family friends, e.g. of the politician and prime minister Eleftherios Venizelos and King Alexander's morganatic wife, Aspasia Manos.

The "discovery" of traditional weaving and its "revival"

From the year 1913 Florentini began visiting the Cretan countryside around Chania, showing an interest in poor rural families. Obviously influenced by the Arts and Crafts movement[8], her attention was drawn to women's handicraft production, which she regarded as a comprehensive and completely autonomous form of art. Some years later, she wrote to Angeliki Hatzimichali, who played a decisive role in the establishment of "folk" art in Greece:

Κουρτίνα υφαντή με μοτίβο «κυπαρισσάκι» (λεπτ.), βαμβάκι. Ιδιωτική συλλογή
Woven curtain with Minoan "Small Cypress" pattern (det.), cotton. Private collection.

Η Φλωρεντίνη με τον σύζυγό της, ναυτικό πράκτορα, Τζώρτζη Καλούτση, περ. 1919.
Florentini with her husband, maritime agent, Georgi Kaloutsis, ca. 1919.

Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη σε παιδική ηλικία (όρθια δεξιά) με την οικογένειά της, 1906.
Florentini Skouloudis as a child (standing on the right) with her family, 1906.

τις μορφές που καθόρισαν την εδραίωση της «λαϊκής» τέχνης στην Ελλάδα:

«*Όταν επέστρεψα στην Κρήτη από το Λονδίνο, όπου εσπούδαζα ζωγραφική, με λύπην μου είδον ότι ο κρητικός αργαλειός είχε πεθάνει εντελώς, και ότι οι γυναίκες που άλλοτε ύφαιναν, έπλεκαν δαντέλες και τους περισσότερους αργαλειούς τους είχον χρησιμοποιήσει ως καυσόξυλα...*»[9]

Αυτός υπήρξε ένας από τους λόγους που παράλληλα με τη ζωγραφική άρχισε να πειραματίζεται με την υφαντική. Αρχικά ξεκίνησε με τη βοήθεια μερικών ηλικιωμένων υφαντριών από την Κρήτη, που δούλευαν ακόμη με παραδοσιακές τεχνικές και υλικά. Αργότερα οργάνωσε ένα εργαστήριο, το οποίο μέχρι το 1925 είχε μετασχηματιστεί σε μια μικρή βιοτεχνική μονάδα, με το όνομα *Διπλούς Πέλεκυς-Κρητική Υφαντουργία*. Μετά την πρώτη παρουσίαση της υφαντικής της δραστηριότητας στο Λύκειο Ελληνίδων Αθηνών το 1926, η οποία είχε μεγάλη επιτυχία[10], η Καλούτση[11] ίδρυσε σταδιακά πολλά πρατήρια στην Αθήνα και σε άλλες μικρότερες ελληνικές πόλεις (εκτός από τα Χανιά, το Ηράκλειο, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και την Κέρκυρα), ενώ εκτελούσε παραγγελίες και για το εξωτερικό. Στις αρχές της δεκαετίας του 1930 υπήρχαν 150 αργαλειοί στο εργαστήριο των Χανίων και απασχολούνταν γύρω στις 200 γυναίκες. Ταυτόχρονα, η Καλούτση συνεργαζόταν με γυναίκες που εργάζονταν από το σπίτι για λογαριασμό της.

Γυναικείες συσπειρώσεις, οργανωμένη φιλανθρωπία και χειροτεχνική δραστηριότητα

Η επιχειρηματική δραστηριότητα της Καλούτση δεν αποτελεί ένα μεμονωμένο παράδειγμα, αλλά εντάσσεται μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των κοσμογονικών οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών που συντελέστηκαν στα τέλη του 19ου και το α΄ μισό του 20ου αιώνα στην Ελλάδα.

Στο β΄ μισό του 19ου αιώνα παρατηρήθηκε μια διαρκώς αυξανόμενη εσωτερική μετακίνηση των πληθυσμών προς την Αθήνα, εξαιτίας των πολεμικών συγκρούσεων, των ληστρικών επιδρομών στους κατοίκους της υπαίθρου και των συνεχών οικονομικών κρίσεων του μικρού ελεύθερου κράτους, που οδήγησε σε αύξηση της φτώχειας, ιδιαιτέρως για τις γυναίκες και τα παιδιά, που αντιμετώπιζαν την εξαθλίωση και την εκμετάλλευση με διάφορους τρόπους.

Για να αντιμετωπιστεί αυτή η κατάσταση, διάφορες ενώσεις κατέφυγαν στην οργανωμένη φιλανθρωπία, αρχικά δημιουργώντας καταφύγια για κορίτσια και γυναίκες κατώτερων τάξεων με σκοπό την εξασφάλιση της επιβίωσής τους. Οι οικότροφες εκπαιδεύονταν σε διάφορες τεχνικές που τις βοηθούσαν να κερδίσουν το ψωμί τους, συχνά χωρίς να είναι μακριά από το σπίτι τους.[12] Συγχρόνως, οι αστές γυναίκες έβρισκαν στη φιλανθρωπία μια ευρέως σεβαστή κοινωνική δραστηριότητα,[13] κοινή πρακτική εξάλλου σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και μετά (Αγγλία, Φινλανδία, Ουγγαρία κλπ.).[14]

Η βασίλισσα Αμαλία ίδρυσε στην Αθήνα το

Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη στο εργαστήριο της Σχολής Καλών Τεχνών στο Λονδίνο (πρώτη μορφή καθισμένη αριστερά στην πρώτη σειρά), περ. 1909.
Florentini Skouloudis at the studio of the School of Fine Arts in London (first woman seated on the left in the first row), ca. 1909.

Η Φλωρεντίνη Καλούτση στο γραφείο της, δεκ. 1930.
Florentini Kaloutsis at her office, 1930s.

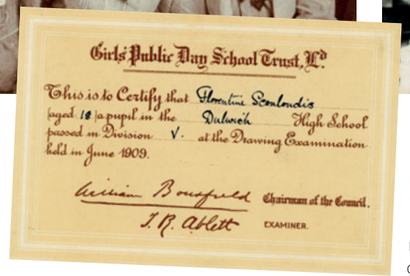

Girls' Public Day School Trust, Ltd.
This is to Certify that Florentini Skouloudis aged 10 is a pupil in the Dulwich High School, passed in Division V. at the Drawing Examination held in June 1909.
William Bousfield Chairman of the Council.
J. R. Ablett EXAMINER.

Έλεγχος της Φλωρεντίνης Σκουλούδη από το Dulwich High School, 1909
Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, ιδιωτική συλλογή.
Report card for Florentini Skouloudis from Dulwich High School, 1909
Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive, private collection.

"When I returned to Crete from London, where I studied painting, I sadly saw that the use of the Cretan loom had completely died out, and that the women who used to weave fabrics, were now knitting laces and had burnt most of their looms as firewood..."[9]

That was one of the reasons she started experimenting with weaving alongside painting. At first she started with the help of some old weavers from Crete who were still working with traditional techniques and materials. Some years later she established a workshop which by 1925 transformed into a small artisan business called *Diplous Pelekys (Double Axe) - Cretan Weavery*. After the first successful presentation of her weaved collection in the Athens Lyceum Club of Greek Women in 1926[10], Kaloutsis[11] gradually established many selling points in Athens and other smaller Greek cities (apart from Chania, also in Heraklion, Thessaloniki, Patra and Corfu), while she also received commissions from abroad. At the beginning of the 1930s the workshop in Chania employed around 200 women and comprised 150 looms. Kaloutsis also collaborated with women who worked from home.

Women's associations, organized charity and artisan activity

Kaloutsis' business activity is not an isolated example but falls within the broader context of major economic and social transformations which took place in Greece in the late 19th and the first half of the 20th century.

Due to ongoing warfare, raids against rural population and successive economic crises in the small free Greek state, the second half of the 19th century saw an internal migration of populations to Athens, which led to increased poverty, particularly for women and children who faced impoverishment and exploitation in various ways.

In an effort to deal with this situation, various associations resorted to organized charity, initially creating shelters for girls and women as to ensure their survival. The sheltered women were trained in various techniques which helped them earn their living, often without being away from home.[12] At the same time, bourgeois women regarded charity as a widely respected social activity;[13] a practice which was very common in many European countries from the second half of the 19th century on-

Σεμέν υφαντό με μυκηναϊκό μοτίβο κεφαλών ταύρων, 1924-1940 (σχεδιασμός), βαμβάκι. Συλλογή Λυκείου Ελληνίδων Χανίων.
Woven doily with a Mycenaean bull head motif, 1924-1940, cotton Collection of Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Ασημένιο κύπελλο με κεφάλια ταύρων από τον βασιλικό τάφο στα Δενδρά Αργολίδος, 16ος αι. π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.
Silver bowl with bulls' heads from the royal tomb at Dendra Argolida, 16th century BC Athens, National Archaeological Museum.

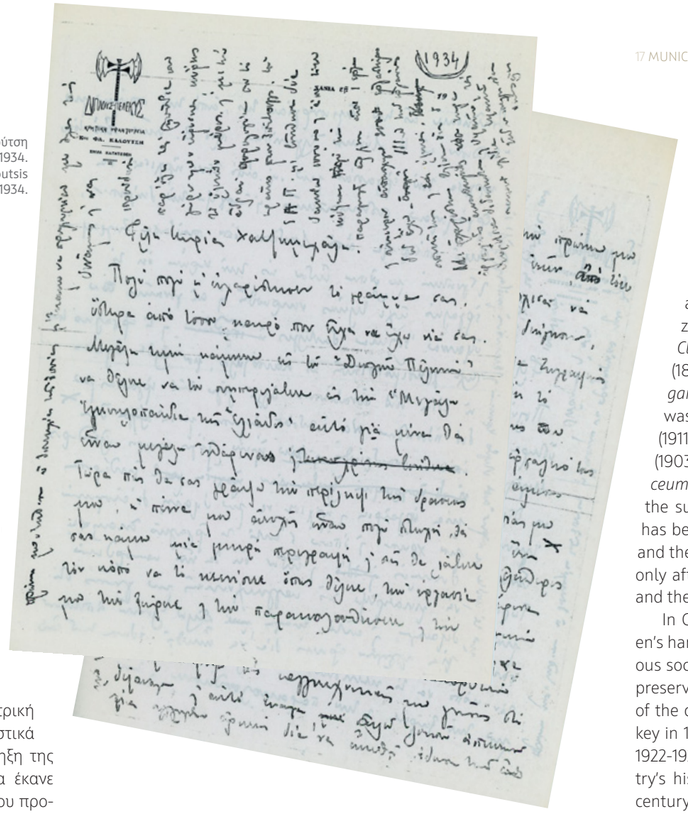

Από επιστολή της Φλωρεντίνης Καλούτση προς την Αγγελική Χατζημιχάλη, 1934.
From a letter by Florentini Kaloutsis to Angeliki Chatzimichali, 1934.

Αμαλίειο Ορφανοτροφείο (1855), στο οποίο οι οικότροφες διδάσκονταν κέντημα, ράψιμο και άλλες σχετικές τεχνικές.[15] Η ίδρυση παρόμοιων ενώσεων, ομίλων και άλλων οργανώσεων (*Σύλλογος Κυριών υπέρ της Γυναικείας Παιδεύσεως* ή *Σύνδεσμος Απόρων Γυναικών* (1872), *Εργαστήριο Απόρων Γυναικών* (1872), *Σύλλογος Κυριών "Εργάνη Αθηνά"* (1896-1897) που μετονομάστηκε σε *Πανελλήνιο Σύλλογο Γυναικών* (1911)[16], *Ελληνική Βασιλική Σχολή Χειροτεχνημάτων* (1903) που ίδρυσε η Λαίδη Egerton και το *Λύκειο των Ελληνίδων* (1911), με την υποστήριξη ελληνικών ή αλλοδαπών, πολύ συχνά, ιδρυμάτων, υπήρξε συνεχής, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 1930 και η σημαντική τους μείωση σημειώθηκε μόνο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1944-1945) και τον Εμφύλιο (1946-1949).[17]

Στην Ελλάδα ωστόσο η ίδρυση γυναικείων χειροτεχνικών ενώσεων, παρά τη φανερά κοινωνική τους διάσταση, πήρε σύντομα τον χαρακτήρα διατήρησης της εθνικής ταυτότητας, εξαιτίας της ήττας του 1897 αλλά και της Μικρασιατικής Καταστροφής το 1922-1923. Αυτά τα δύο γεγονότα σημάδεψαν την ιστορία της χώρας, το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, σε όλες τις πτυχές της ζωής: σημειώθηκε γεωμετρική αύξηση του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, που συνοδεύτηκε από μια έκρηξη της ανεργίας. Έτσι η γυναικεία χειροτεχνία έκανε τα «αδύναμα» τμήματα του εξαθλιωμένου προσφυγικού πληθυσμού ιδιαίτερα χρήσιμα, χωρίς να παραμελούν τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις. Η δυνατότητα εργασίας για γυναίκες άπορες και πρόσφυγες, μέσω χειροτεχνικών ενώσεων, υπηρετούσε «πατριωτικούς» σκοπούς. Η Καλλιρρόη Παρρέν, εκδότρια της *Εφημερίδος των Κυριών* (1887-1917)[18], ιδρύτρια του *Λυκείου των Ελληνίδων* και ηγετική μορφή του γυναικείου κινήματος στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα,[19] υποστήριζε ότι η εργασία των γυναικών, και ειδικά η χειροτεχνία, υπηρετούσε όχι μόνον τις οικογένειές τους αλλά και το ίδιο το έθνος, δημιουργώντας ευτυχισμένες οικογένειες και ευτυχισμένους πολίτες.

Φλωρεντίνη Καλούτση: τέχνη και χειροτεχνία

Δεν είναι παράδοξο, λοιπόν, το γεγονός ότι η Φλωρεντίνη Καλούτση, μια γυναίκα πλούσια, μορφωμένη, κοσμοπολίτισσα, οικονομικά ανεξάρτητη και ευαίσθητη σε ζητήματα δικαιωμάτων των γυναικών, μέσα από ένα ευρέως αποδεκτό πατριωτικό πρίσμα[20], στράφηκε από το καλλιτεχνικό εργαστήριο στο "συλλογικό" χειροτεχνικό εργαστήριο.

Το 1926 ο Φώτος Πολίτης, διακεκριμένος μελετητής και συγγραφέας, σχολίαζε ότι:

«...[Η Καλούτση] *Εργάζεται απείρως θετικό-*

wards (England, Finland, Hungary etc.).[14]

Queen Amalia founded the Amalieion Orphanage (1855) in Athens, where interns were taught embroidery, sewing and other related techniques.[15] The establishment of such associations, clubs and other organizations (*Ladies for Women's Education Club* or *The Poor Women's Association* (1872), *Poor Women's Workshop* (1872), *"Ergani Athena" Ladies Club* (1896-1897) which was renamed to *National Women's Club* (1911),[16] *Greek Royal School of Hand-Crafts* (1903) founded by Lady Egerton and the *Lyceum Club of Greek Women* (1911)), often with the support of Greek or foreign institutions, has been continuous, at least until the 1930s, and they were significantly reduced in number only after the end of World War II (1944-1945) and the Greek Civil War (1946-1949).[17]

In Greece, however, the founding of women's handicraft associations, despite their obvious social dimension, soon took on the role of preserving Greece's national identity because of the defeat in the Thirty Days' War with Turkey in 1897 and the Asia Minor Catastrophe in 1922-1923. These two events marked the country's history during the first half of the 20th century in all aspects of daily life: there was a geometric growth of population in the major urban centres, accompanied by a burst of unemployment.

Thus, women's handicraft made the "weak" parts of the poverty-stricken refugee population particularly useful, without forcing them to neglect their family obligations. The chance for impoverished women and refugees to work through the handicraft associations served "patriotic" purposes. Kallirhoe Parren, editor of the *Ephemeris ton kyrion (Ladies' Journal)* (1887-1917)[18], founder of the *Lyceum Club of Greek Women* and leading figure of the feminist movement in Greece in the late 19th and

Ποδόγυρος από πουκάμισο διακοσμημένος με ανθοφόρα αγγεία, ρόδια και πουλιά, κεντημένος με την κρητική βελονιά, 18ος αι. Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη.
Shirt hemline decorated with flower vases, pomegranates and birds, embroidered with a Cretan stitch, 18th century. Athens, Benaki Museum.

early 20th century,[19] argued that women's labour, and especially handicraft, served not only their families but also the nation itself, creating happy families and happy citizens.

Florentini Kaloutsis: Art and Crafts

So, it is no wonder that Florentini Kaloutsis, a wealthy, educated, cosmopolitan woman, financially independent and sensitive to women's rights issues through a widely accepted patriotic prism[20], switched her focus from the art workshop to the "collective" handicraft workshop.

In 1926, Fotos Politis, a distinguished scholar and author, commented that:

"...[Kaloutsis] *works infinitely more positively for the freedom of the Greek woman than any other social feminist* [meaning the suffragettes] ..."[21]

Elena Venizelos, prime minister's wife and Kaloutsis' friend[22], wrote in her autobiography regarding the early days of Kaloutsis' handicraft activity:

"She came up with the idea in 1914, after seeing the great poverty of the villagers of Crete"[23]

From the above, it is made clear that the founding of Florentini Kaloutsis' workshop was based on a well-established bourgeois concept

τερα υπέρ της ελευθερίας της Ελληνίδος γυναικός από κάθε κοινωνιολογούσα φεμινίστρια [εννοώντας τις σουφραζέτες]...»[21]

Για τις απαρχές της χειροτεχνικής δραστηριότητας της Καλούτση, η Έλενα Βενιζέλου, σύζυγος του πρωθυπουργού και προσωπική της φίλη[22], έγραφε στην αυτοβιογραφία της:

«Η ιδέα τής ήρθε το 1914, βλέποντας τη μεγάλη φτώχεια των χωρικών της Κρήτης.»[23]

Από τα παραπάνω, είναι φανερό ότι η ίδρυση του εργαστηρίου της Φλωρεντίνης Καλούτση βασιζόταν σε μια εδραιωμένη αντίληψη της αστικής τάξης, που συνδύαζε τις πεποιθήσεις για τη φιλανθρωπία με το αίτημα για τη γυναικεία χειραφέτηση. Η αντίληψη αυτή ήταν κομμάτι του πατριωτικού καθήκοντος που υπερισχύει έναντι οποιασδήποτε κοινωνικής διεκδίκησης.

Παρόλ' αυτά, ο *Διπλούς Πέλεκυς* δεν ήταν φιλανθρωπική ένωση, αλλά βιοτεχνική επιχείρηση που σύντομα αποδείχθηκε επικερδής, όπως άλλοι σύλλογοι και συνεταιρισμοί της ίδιας περιόδου.[24] Κύριος στόχος τους ήταν η «αναβίωση» της λαϊκής παράδοσης (π.χ. τα *Αττική, Ελληνικά Χωρικά Κεντήματα* που ίδρυσε η Λουκία Ζυγομαλά το 1915, οι εκθέσεις χειροτεχνίας στη διάρκεια της σύντομης αναβίωσης των Δελφικών Εορτών το 1927 και 1930, ο *Σύνδεσμος Εργαστηρίων Χειροτεχνίας* που ίδρυσε η Αγγελική Χατζημιχάλη το 1931[25], οι *Ελληνικές Τέχνες Α.Ε.* στις αρχές της δεκαετίας του 1930[26] κ.λπ.).

Ωστόσο, παρά τις επίμονες αναφορές στη «λαϊκή τέχνη», κάθε αυθεντικότητα της ελληνικής λαϊκής τέχνης είχε ουσιαστικά χαθεί, μετά τα μέσα του 19ου αιώνα και την εκτεταμένη αστικοποίηση. Η αναβίωσή της, αρχικά μέσα από ενώσεις και αργότερα διάφορα εργαστήρια, κάτω από την «ομπρέλα» της φιλανθρωπίας, της γυναικείας χειραφέτησης και της πατριωτικής υπηρεσίας, άλλαξε τον χαρακτήρα της λαϊκής τέχνης σε μια άλλη πρακτική. Τα χειροτεχνήματα είχαν πανελλήνια εμβέλεια, αποκομμένα από το φυσικό τους περιβάλλον, αλλά επενδυμένα με το αφήγημα της διάσωσης της παράδοσης.[27] Οι ενώσεις και τα εργαστήρια προωθούνταν ως ανεκτίμητο εθνικό κεφάλαιο και υποστηρίζονταν οικονομικά από κρατικούς πόρους, είτε από το Κόμμα Φιλελευθέρων και τον αρχηγό του, Ελευθέριο Βενιζέλο, μέχρι περίπου το 1935, είτε από τον δικτάτορα Ιωάννη Μεταξά, από το 1936 μέχρι και την έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το 1940.[28]

Το «διπλό» νόημα του Διπλού Πέλεκυ

Σε αυτό το πλαίσιο η Φλωρεντίνη Καλούτση οργάνωσε το εργαστήριό της σύμφωνα με τα πρότυπα των ήδη υφισταμένων εργαστηρίων στην Αθήνα, αλλά και τη Βρετανία. Έχοντας γνωρίσει το κίνημα Arts and Crafts[29], μπορούσε να εκτιμήσει τη μοντέρνα καλλιτεχνική και εμπορική διάσταση της αναβίωσης αυτού που αποκαλούσε «λαϊκή» τέχνη. Η σχέση ανάμεσα στην πεποίθησή της για τη «διατήρηση» της

Το πρατήριο του *Διπλού Πέλεκυ* στα Χανιά, οδός Ποτιέ (δεκ. 1950).
The *Diplous Pelekys* shop in Chania, Pottié Street (1950s).

Το πρατήριο του *Διπλού Πέλεκυ* στην Αθήνα, πλατεία Αγ. Γεωργίου Καρύτση (αρχές δεκ. 1950).
The *Diplous Pelekys* shop in Athens, Ag. Georgiou Karytsis Square (early 1950s).

that combined beliefs about charity with the demand for women's emancipation. This perception was part of the patriotic duty prevailing over any social claim.

However, the *Diplous Pelekys* was not a charity but a craft business that soon proved profitable, like other clubs and partnerships of the same period.[24] Their main focus was the "revival" of folk tradition (e.g. the *Attica, Greek Village Embroideries*, founded by Loukia Zygomalas in 1915, the handicraft exhibitions during the short revival of the Delphic Festival in 1927 and 1930, the *Handicraft Workshops' Association* founded by Angeliki Hatzimichali in 1931[25], the "Greek Arts" SA in the early 1930s[26], etc.).

However, despite persistent reference to "folk art", all authenticity of Greek folk art had been substantially lost after the mid-19th century and the widespread urbanization. Its revival, initially through associations and later through various workshops, under the "umbrella" of charity, women's emancipation and patriotic service, transformed the character of folk art into a different practice. The handicrafts became nationwide, cut off from their origins, but cladded with the narrative of safeguarding the tradition.[27] Unions and workshops were promoted as an invaluable national capital and were financially supported by state resources, either by the Liberal Party and its leader, Eleftherios Venizelos, until about 1935, or by dictator Ioannis Metaxas, from 1936 until the eruption of World War II in 1940.[28]

The "dual" meaning of *Diplous Pelekys*

Within this context, Florentini Kaloutsis organised her workshop on the model of workshops that already existed in Athens, as well as in Britain. Being associated with the Arts and Crafts movement[29] she could appreciate the contemporary artistic and commercial aspects

Η Φλωρεντίνη Καλούτση (αριστερά) με την γλύπτρια Violet Kingsford στην πρώτη έκθεση των χειροτεχνημάτων της στο Λύκειο των Ελληνίδων, Αθήνα, 1926.
Florentini Kaloutsis (left) with sculptor Violet Kingsford at her first Art and Crafts Exhibition, Lyceum Club of Greek Women, Athens, 1926

Χανιά, ο δρόμος της Αγοράς (σημερινή οδός Pottié), αρχές 20ού αι.
Στα δεξιά, η οδός Σχοινοπλοκάδικα, όπου βρισκόταν το εργαστήριο της ζωγράφου.
Αρχείο Περικλή Διαμαντόπουλου, Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων «Ο Χρυσόστομος».
Chania, the road of the Agora (today Pottié Street), early 20th century.
On the right, Schinoplokadika Street, where the painter's workshop used to be.
Periklis Diamantopoulos' Archive, Literary Society of Chania "Chryssostomos".

Η Φλωρεντίνη Καλούτση επιθεωρεί τη διαδικασία παραγωγής των υφαντών του *Διπλού Πέλεκυ* (δεκ. 1950).
Florentini Kaloutsis inspects the production process of the woven products of *Diplous Pelekys* (1950s).

Από καλλιτεχνικό σημειωματάριο της Φλωρεντίνης Σκουλούδη στην Κρήτη, 1915.
Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, ιδιωτική συλλογή.
From an artistic sketchbook of Florentini Skouloudis in Crete, 1915.
Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive, private collection.

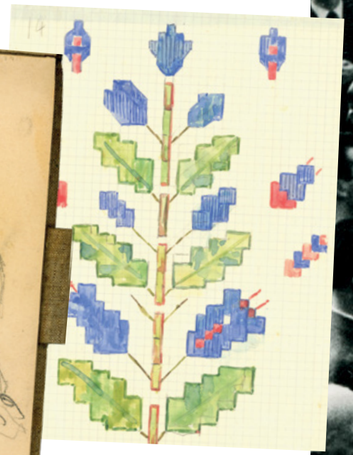

Σχέδιο για υφαντό
με μοτίβο «κυπαρισσάκι»,
τέμπερα σε τετραγωνισμένο
χαρτί, 30 × 20 εκ.
Αρχείο σχεδίων Φλωρεντίνης Καλούτση,
Λύκειο Ελληνίδων Χανίων.
Design for woven fabric
with "Small Cypress" motif,
tempera on squared paper, 30 × 20 cm.
Archive of patterns by Florentini Kaloutsis,
Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Από την έκθεση του *Διπλού Πέλεκυ* στην Πανελλήνια έκθεση
Λαϊκής Χειροτεχνίας και Βιοτεχνίας στο Ζάππειο, Αθήνα, 1949-1950.
Διακρίνεται ο Βασιλιάς Παύλος, η Βασίλισσα Φρειδερίκη, ο Πρίγκιπας Γεώργιος
(πρώην ύπατος αρμοστής Κρήτης) και η Μαρία Βοναπάρτη.
From the *Diplous Pelekys* exhibition at the Panhellenic Exhibition
of Folk Handicrafts and Crafts in Zappeion, Athens, 1949-1950.
Notable are King Paul of Greece, Queen Frederica, Prince Georgios
(formerly High Commissioner of Crete) and Marie Bonaparte.

λαϊκής τέχνης και τη διαχείριση μιας επιτυχημένης επιχείρησης δεν επικεντρωνόταν μόνο στην αναγνώριση και προώθηση της τοπικής τεχνικής δεξιοτεχνίας[30] και της χειροποίητης ποιότητας (φυσικά χρώματα και υλικά), όπως τα αντιλαμβανόταν στην προσπάθειά της να αναβιώσει την υφαντική τέχνη, οργανώνοντας τη μαθητεία και την απασχόληση των γυναικών και κοριτσιών της κρητικής υπαίθρου. Εξίσου σημαντική ήταν η τεχνική καινοτομία, η ποικιλία και το συμβολικό φορτίο των μοτίβων στις συνθέσεις της. Πέρα από τα τοπικά λαϊκά μοτίβα, χάρη στις σπουδές της στις Καλές Τέχνες και σε συνδυασμό με τις ανασκαφές του Έβανς στο παλάτι της Κνωσού[31], η Καλούτση ήταν η πρώτη που επικεντρώθηκε και εμπνεύστηκε από τα ευρήματα των μινωικών ανασκαφών.[32] Ο «Μινωικός πολιτισμός» καθιερώθηκε στη διεθνή επιστημονική κοινότητα ως η απαρχή του ευρωπαϊκού πολιτισμού και σταδιακά έλαβε παγκόσμια αναγνώριση. Για τους Έλληνες, και ιδιαίτερα τους Κρητικούς, σχεδόν αμέσως θεωρήθηκε ως μια ακόμα ψηφίδα στην κατασκευή ενός εθνικού, αλλά και τοπικού παρελθόντος εξέχουσας σημασίας, που ξεκινούσε στα απώτερα βάθη της αρχαιότητας, πολύ πριν τα Ομηρικά έπη.

Η Καλούτση γνώριζε την εργασία που βρισκόταν σε εξέλιξη στην Κνωσό και, όπως μαρτυρείται, από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 ζήτησε από την ανασκαφική ομάδα την άδεια να μελετήσει τα ευρήματα,[33] ενώ συμβουλεύτηκε και δυσεύρετες τότε αρχαιολογικές εκδόσεις, όπου δημοσιεύονταν εικόνες των ευρημάτων.[34] Πάνω σε χαρτί μιλιμετρέ, ειδική παραγγελία από τη Βρετανία,[35] σχεδίαζε τα αντικείμενα από τις ανασκαφές με δεξιοτεχνία και προσοχή, μεταφέροντάς τα ελεύθερα, ως μοτίβα, στις προσωπικές της συνθέσεις. Χάρη στην ακρίβεια αυτού του χαρτιού, και ακολουθώντας τις οδηγίες που η ίδια προσωπικά έδινε, οι βοηθοί της μπορούσαν να μεταφέρουν τα σχέδια, με κάθε λεπτομέρεια, σε υφαντικές εφαρμογές με παραδοσιακές τεχνικές ύφανσης και φυσικά υλικά.

Θέλοντας να αναδείξει ακόμα περισσότερο τη σύνδεση του τοπικού της εργαστηρίου, που είχε την έδρα του στα Χανιά, με το προϊστορικό παρελθόν του νησιού, η Καλούτση ονόμασε την επιχείρησή της *Διπλούς Πέλεκυς*, ένα από τα πιο χαρακτηριστικά ευρήματα των μινωικών ανασκαφών.

Η ανταπόκριση υπήρξε άμεση και γνώρισε μεγάλη επιτυχία. Το 1926 παρουσίασε την πρώτη της έκθεση στην Αθήνα, με σχεδιαστικές εφαρμογές εμπνευσμένες από μινωικά μοτίβα και ακολούθησαν πολλές άλλες εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό με βραβεία και διακρίσεις: Δελφοί (1927), Διεθνείς Εκθέσεις Θεσσαλονίκης (1934, 1937, 1939), Λονδίνο (1938), Παρίσι (1937-αργυρό μετάλλιο), Βερολίνο (1938), Αλεξάνδρεια (1939), Νέα Υόρκη (1939) κ.ά.[36]

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1920 η Καλούτση προωθούσε το «γηγενές» κρητικό σχεδιαστικό της στίγμα σε ετήσιες εκθέσεις στην Αθήνα (όπου βρισκόταν το κεντρικό της πατήριο), με τα σχέδια και χειροποίητα υφαντά

of reviving what she called "folk" art. The relation between her determination to "preserve" folk art and the management of a successful business focused not only on identifying and promoting local technical skillfulness[30] and high-quality craftsmanship (natural colours and materials), as she perceived them in her attempt to revive the art of weaving by organising traineeships and employment for women and girls of the Cretan countryside. Equally important were technical innovation, diversity and the symbolic load of patterns in her compositions. In addition to local folk art patterns, thanks to her Fine Arts studies and in combination with the excavations of the Palace of Knossos which were led by Arthur Evans[31], Kaloutsis was the first to focus on and be inspired by the findings of Minoan excavations.[32] The "Minoan Civilization" was established by the international scientific community as the starting point of European civilization, and was gradually recognized worldwide. Greeks, and especially Cretans, regarded it almost immediately as yet another piece in constructing both a national and local past of greatness which dated back to remote depths in Antiquity, way before Homer's epic poems.

Kaloutsis was aware of the works that were underway in Knossos and, as evidenced, in the early 1920s, she asked for the excavation team's permission to study the findings,[33] whereas she also resorted to archaeological publications which were hard to get hold of at the time, wherein pictures of the findings were available.[34] On graph paper which was custom ordered from Britain,[35] she would skilfully and carefully draw excavated objects, and then she would render them freely, as patterns, in her own personal compositions. Thanks to the accuracy of this paper and following her instructions, her assistants were able to transfer her designs, in full detail, on textile applications using traditional weaving techniques and natural materials.

Fired by her desire to further demonstrate the link between her local studio, located in Chania, and the island's prehistoric past, Kaloutsis named her business *"Diplous Pelekys" (Double Axe)*, after one of the most renowned findings of the Minoan excavations.

The response was prompt and she was met with success. In 1926 she held her first exhibition in Athens, where she showcased design applications inspired by Minoan patterns. This was followed by several other exhibitions both in Greece and abroad, where she received awards and honours: Delphi (1927), Thessaloniki International Fair (1934, 1937, 1939), London (1938), Paris (1937-silver medal), Berlin (1938), Alexandria (1939), New York (1939) etc.[36]

As of the late 1920s, Kaloutsis was promoting her 'native' Cretan design mark in annual fairs held in Athens (where her central outlet was located) through her designs and handmade textiles produced in her studio.[37] Moreover, she designed folk-like wooden-carved *Cre-*

από το εργαστήριό της.[37] Παράλληλα σχεδίαζε λαϊκότροπα ξυλόγλυπτα *κρητικά* έπιπλα, στα οποία συνδύαζε την έμπνευσή της από τη λαϊκή παράδοση και από μοτίβα της προϊστορικής αρχαιότητας. Πέρα από τα μινωικά μοτίβα, που αποτελούσαν την κύρια πρωτοτυπία του εργαστηρίου της, σταδιακά εμπνεόταν από μοτίβα άλλων περιόδων και περιοχών της ελληνικής αρχαιότητας, όπως οι Μυκήνες, η Τίρυνθα, η Θήρα, οι Δελφοί, η Αργολίδα, η Κύπρος κλπ. Αυτά τα παραδοσιακά χειροποίητα αντικείμενα χρησίμευαν ως διακόσμηση ή ως έπιπλα υψηλής ποιότητας για τα αστικά σπίτια αλλά και δημόσια κτήρια (π.χ. βρεφοκομεία, νοσοκομεία στην Αθήνα, Νομαρχία Χανίων κλπ.).[38]

Το εργαστήριό της συνέχισε και μεταπολεμικά την παραγωγή χειροποίητων υφαντών και επίπλων, παρότι εμφανώς πολύ πιο συρρικνωμένο, λόγω των συνεπειών του Β΄ Παγκόσμιου Πόλεμου και με ελάχιστη έως μηδαμινή πλέον κρατική υποστήριξη[39]. Στο εξωτερικό τα έργα της ήταν αναγνωρίσιμα, ταυτίζονταν και εκτιμούνταν ως εκφράσεις της σύγχρονης ελληνικής-κρητικής *λαϊκής* τέχνης, δηλαδή ως δημιουργίες υψηλής ποιότητας με διακριτό εθνικό και τοπικό ιδίωμα. Έτσι, πωλούνταν σε υψηλές τιμές, ειδικά σε αγοραστές της αστικής τάξης, που ολοένα και πλήθαιναν εξαιτίας της αύξησης του τουρισμού.[40] Ταυτόχρονα, στην Ελλάδα οι δημιουργίες της έχαιραν εξίσου υψηλής εκτίμησης ως «αυθεντικά ελληνικές», επειδή σέβονταν και διατηρούσαν τις παραδοσιακές τεχνικές αλλά και για την ποιότητά τους και το πατριωτικό τους πνεύμα, καθώς η «λαϊκή τέχνη» είχε γίνει αίτημα εθνικό. Έτσι, σταδιακά αναπτύχθηκε ένα εγχώριο αγοραστικό κοινό, που θεωρούσε αυτά τα χειροτεχνήματα ως παραδοσιακά, ενταγμένα στις σύγχρονες τάσεις της μόδας και υψηλής ποιότητας αντικείμενα, και τα χρησιμοποιούσε ως οικιακή διακόσμηση, ενώ δεν άργησαν να εμφανιστούν και οι αντιγραφείς των μοτίβων της[41].

Από μεταπολεμική έκθεση του *Διπλού Πέλεκυ* (π. δεκ. 1960).
From a post-war exhibition of *Diplous Pelekys* (ca. 1960s).

Το 1967 πραγματοποιήθηκε στο Ηράκλειο η τελευταία έκθεση του εργαστηρίου της Καλούτση (Παγκρήτια Έκθεση Έργων Λαϊκής Κρητικής Τέχνης). Η ίδια απεβίωσε τέσσερα χρόνια αργότερα, το 1971, όταν, μέσα στην έξαρση της τουριστικής ανάπτυξης, η χειροτεχνική παραγωγή έγινε σταδιακά πιο βιομηχανική (προκατασκευασμένα υλικά, συνθετικά χρώματα, μαζική αναπαραγωγή μοτίβων και εφαρμογών, χαμηλές τιμές) και οι παραδοσιακές χειροποίητες τεχνικές σχεδόν εξαφανίστηκαν.

Το «τοπικό», το «εθνικό», το «διεθνές»: διασταυρούμενα βλέμματα

Στο έργο της Καλούτση διαπιστώνονται και τα χαρακτηριστικά του μοντερνισμού, ως μια καινοτομία που διέπεται από ευρύτητα πνεύματος (αν και δεν ήταν ανοιχτή στην αυξανόμενη βιομηχανοποίηση) και η προσήλωση σε αυτό που η μεσοπολεμική διανόηση εκτιμούσε ως «παράδοση». Θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα παράδειγμα ιδιόμορφου, εθνικού Ρομαντισμού, που ξεπέρασε τον μακρύ 19ο αιώνα και συνέχισε κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα στην Ελλάδα, αλλά και να εξεταστεί ενταγμένο στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής μοντέρνας τέχνης, ιδιαιτέρως στην υλική της μορφή των εφαρμοσμένων τεχνών, προσπαθώντας να ορίσει την εθνική πολιτιστική ταυτότητα, μέσα σε διαφορετικά κάθε φορά ιδεολογικά και πολιτικά συμφραζόμενα, από τη φιλελεύθερη ενθάρρυνση του Βενιζέλου, μέχρι τις εθνικιστικές δικτατορίες αργότερα.

Η θεωρία της *ελληνικότητας*, δηλαδή της αδιάλειπτης ιστορικής συνέχειας του έθνους[42], εξίσωσε όλες τις ιστορικές περιόδους, από τους προϊστορικούς αιώνες ως τη σύγχρονη εποχή.[43] Σε αυτό το πλαίσιο η λαϊκή τέχνη εκτιμήθηκε εξίσου ως εθνική καλλιτεχνική παραγωγή,

tan furniture combining her inspiration from popular tradition and prehistoric patterns. In addition to Minoan patterns which were the principal originality of her studio, she would gradually be inspired by patterns from other historical periods and sites of Greek antiquity, such as Mycenae, Tiryns, Thira, Delphi, Argolis, Cyprus, etc. These traditional hand-made artefacts were used as decorative elements or as high-quality furniture for private bourgeois residences, as well as public buildings (e.g. nursing homes, hospitals in Athens, the Prefecture of Chania etc.).[38]

After World War II, her studio continued to produce hand-made textiles and furniture, although it had noticeably shrunk due to the War consequences and received little or no state subsidy[39]. Her works were recognizable abroad and were identified as aspects of contemporary Greek-Cretan *folk* art, and were appreciated as such, i.e. as high-quality creations of a distinct national and local style. Therefore, they were sold at high prices, particularly to middle-class buyers who were continuously increasing due to the rise of tourism.[40] Meanwhile, in Greece, her creations were also highly appreciated as being "authentic Greek", for they respected and preserved traditional techniques, and also because of their quality and patriotic spirit, since "folk art" had become a national imperative. Therefore, over time, a domestic niche of buyers developed, considering these handicrafts as traditional high-quality items, in the context of contemporary fashion trends, and using them as home decoration, while it didn't take long for copies of her patterns to emerge[41].

In 1967, the last exhibition of Kaloutsis' studio was held in Heraklion (Pancretan Exhibition of Cretan Folk Art Works). She passed away four years later, in 1971, when at the peak of tourism development, handicraft production was gradually industrialised (prefabricated materials, synthetic colours, mass production of patterns and applications, low prices) and traditional handicraft techniques nearly got extinct.

Το υφαντήριο του *Διπλού Πέλεκυ* όταν μεταφέρθηκε μεταπολεμικά ξανά στα Χανιά, στην οικία Καλούτση (μετά το 1954).
The workshop of *Diplous Pelekys* after it moved back to Chania after the war, to Kaloutsis' residence (after 1954).

"Local", "national", "international": Crossed gazes

In Kaloutsis' work, one can recognize both the features of modernism, as an open-minded innovation (though she was not in favour of increasing industrialization) and the dedication to what interwar intelligentsia regarded as "tradition". It could be seen as an example of an idiosyncratic, national Romanticism that transcended the long 19th century and continued in the early decades of the 20th century in Greece, but could also be considered within the particularities of Greek modern art, especially in the applied arts, trying to define a national cultural identity each time in different ideological and political contexts, from Venizelos' liberal encouragement to the later nationalist dictatorships.

The theory of *Greekness*, meaning the uninterrupted historical continuity of the nation[42], equalised all historical periods, from the prehistoric centuries to the modern age.[43] In this context, folk art was equally valued as a national artistic production, understating, however, the fact that it was developed by the Orthodox Greek communities within the Ottoman Empire.

The recognition of Greek folk tradition and art as a dimension of national Romanticism in the late 19th and early 20th centuries coincided with the rise and establishment of European modernism. While in Western countries primitive colonial art became a source of inspiration for modern artists, about two decades later Greek scholars "discovered" the Greek version of Primitivism in the work of folk artists such as the Zografos brothers and Theofilos. Thus, folk art became the "primitive" inspiration for modern Greek artists who sought to apply the principles of European modernism in their own Greek interpretation.

αποσιωπώντας ωστόσο το γεγονός ότι αναπτύχθηκε από τις ορθόδοξες ελληνικές κοινότητες, μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η αναγνώριση της ελληνικής λαϊκής παράδοσης και τέχνης ως μιας διάστασης του εθνικού Ρομαντισμού, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, συνέπεσε με την άνοδο και εγκαθίδρυση του ευρωπαϊκού μοντερνισμού. Ενώ στις δυτικές χώρες η πρωτόγονη αποικιακή τέχνη έγινε πηγή έμπνευσης για τους μοντέρνους καλλιτέχνες, περίπου δύο δεκαετίες αργότερα οι Έλληνες μελετητές "ανακάλυψαν" την ελληνική εκδοχή του Πριμιτιβισμού στο έργο λαϊκών καλλιτεχνών, όπως οι αδελφοί Ζωγράφοι και ο Θεόφιλος. Έτσι η λαϊκή τέχνη αποτέλεσε την «πρωτόγονη» έμπνευση για τους μοντέρνους Έλληνες καλλιτέχνες, που προσπαθούσαν να εφαρμόσουν τις αρχές του ευρωπαϊκού μοντερνισμού στην ελληνική τους ερμηνεία.

Η Καλούτση ακολούθησε το παράδειγμα της πλειοψηφίας των Ελλήνων καλλιτεχνών της εποχής της: Προσπάθησε να συνδυάσει το βρετανικό κίνημα Arts and Crafts με τις ιδιαιτερότητες του πολιτιστικού τοπίου της χώρας της, και ειδικότερα της Κρήτης, στο πνεύμα του αφηγήματος της ελληνικότητας που κυριαρχούσε στην Ελλάδα, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 1950. Η ελληνικότητα «χρησιμοποιούνταν» από τους περισσότερους καλλιτέχνες της χώρας ως ένα «δίχτυ ασφαλείας», ταυτόχρονα όμως αποτελούσε και τροχοπέδη: Οι καλλιτέχνες προσπαθούσαν να συνδέσουν «ελληνικά» θέματα με τις μοντέρνες φόρμες διαφόρων καλλιτεχνικών κινημάτων. Τις περισσότερες φορές το αποτέλεσμα ήταν μια φορμαλιστική πρόσληψη των μοντέρνων κινημάτων, ενώ η ελληνικότητα θεωρούνταν ως η κυρίαρχη αξία για την αποτίμηση του έργου ενός Έλληνα καλλιτέχνη.

Προερχόμενοι από ένα τέτοιο ιδιόμορφο πολιτιστικό περιβάλλον, οι περισσότεροι από τους Έλληνες καλλιτέχνες που ταξίδευαν και σπούδαζαν στο εξωτερικό, κυρίως στη Δυτική Ευρώπη, προσπαθούσαν διαρκώς να δίνουν έμφαση στη «διαφορετικότητά» τους, για να διατηρήσουν τη «μοναδικότητά» τους. Από την άλλη, όντας πλέον στο εξωτερικό, πολύ σύντομα ανακάλυπταν ότι αντιμετωπίζονταν ως περιπτώσεις του σχεδόν εξωτικού «Άλλου». Έτσι οι Έλληνες καλλιτέχνες εκπαιδεύτηκαν στο να θεωρούν τους εαυτούς τους «εξωτικούς», υιοθετώντας το βλέμμα των ξένων, όπως σημειώνει ο Βαγγέλης Καλότυχος, στο πλαίσιο της «αυτο-αποικιοποίησης».[44]

Συμπερασματικά, η Φλωρεντίνη Καλούτση αναπόφευκτα υιοθέτησε το «ξένο» βλέμμα απέναντι στην κληρονομιά του ίδιου της του τόπου: Συνδύασε την «εξωτική» λαϊκή τέχνη με τις πρόσφατες αρχαιολογικές ανακαλύψεις της εποχής για τον Μινωικό πολιτισμό, ενώ δημιούργησε ένα εμπορικά ελκυστικό καλλιτεχνικό προϊόν μιας «λαϊκής» τέχνης, που ταυτιζόταν απολύτως με τις αρχές της ελληνικότητας, όπως αυτές προσλαμβάνονταν από την ελληνική αστική διανόηση της εποχής, στην οποία η ίδια συμμετείχε. Μια διανόηση που, παρότι συνέβαλε στην επανεκτίμηση του λαϊκού πολιτισμού επιχειρώντας να διασώσει τις παραδοσιακές τεχνικές, τις αναβίωνε παρεμβατικά, με αστικούς όρους, τόσο ως προς τον σχεδιασμό όσο και ως προς τον τρόπο παραγωγής και διαχείρισης της χειροτεχνίας. Αρχαιολογία, τέχνη, σχέδιο, χειροτεχνία, όλα στην υπηρεσία του έθνους, με έμφαση στη «διαφορετικότητά» της τέχνης και επομένως στη «μοναδικότητά» της στον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Μανόλης Καρτεράκης
Δρ Άνη Κοντογιώργη
Ιστορικοί τέχνης - Επιμελητές

Παραπομπές

1 Ο πατέρας της Φλωρεντίνης, Γιώργος Σκουλούδης, δικηγόρος, υπήρξε υπουργός Δικαιοσύνης επί Κυβέρνησης της Κρητικής Πολιτείας (1910), καθώς και διοικών σύμβουλος της Τράπεζας Κρήτης, ενώ η μητέρα της Κλεοπάτρα (το γένος Πετυχάκη), δασκάλα, έγινε η πρώτη πρόεδρος του Λυκείου Ελληνίδων στα Χανιά (1915). Ευχαριστούμε τον Γιώργο Καλούτση και το Λύκειο Ελληνίδων Χανίων για την υπόδειξη των πληροφοριών.
2 "A Student from Crete", *Dulwich High School Magazine 1929-1930*, σ. 31. Βλ. προσωπικό αρχείο Φλωρεντίνης Καλούτση, ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καλούτση.
3 Σε φωτογραφία της δεκαετίας 1910 η Φλωρεντίνη Σκουλούδη απεικονίζεται μέσα στο εργαστήριό της να ζωγραφίζει όρθια μπροστά στον καμβά, όπως αντίστοιχα απεικονίζονταν άντρες επαγγελματίες ζωγράφοι, ήδη από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα, σε φωτογραφίες, αλλά και σε πρώιμες κινηματογραφικές λήψεις. Βλ. προσωπικό αρχείο Φλωρεντίνης Καλούτση, ιδιωτική συλλογή Γιώργου Καλούτση.
Ως το β΄ μισό του 19ου αιώνα οι γυναίκες δεν επιτρεπόταν καν να φοιτήσουν σε Σχολές Καλών Τεχνών, ιδιαιτέρως στις ίδιες τάξεις με άντρες συναδέλφους τους, κυρίως λόγω των σπουδών σε γυμνό που απαιτούσαν οι σχολές.
Ωστόσο άνετα μπορούσαν ανέκαθεν να ασχολούνται με τις καλές τέχνες σε ερασιτεχνικό επίπεδο και σε οικιακή βάση. Από το β΄ μισό του 19ου αιώνα άρχισε να επιτρέπεται η φοίτηση σε διάφορες σχολές, ενώ το 1894 επιτράπηκε στην Ελλάδα η φοίτηση γυναικών στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών με περιορισμούς. Λίγο αργότερα άρχισαν να καθιερώνονται οι πρώτες Ελληνίδες γυναίκες καλλιτέχνιδες, συμμετέχοντας σε ομαδικές εκθέσεις, πουλώντας έργα και αναλαμβάνοντας παραγγελίες. Βλ. Χάρις Σχολινάκη-Χελιώτη *Ελληνίδες Ζωγράφοι 1800-1922*, διδακτορική διατριβή, ΕΚΠΑ Αθήνα, 1990, σσ. 52-57. Εντελώς ενδεικτικά για το θέμα της γυναικείας καλλιτεχνικής δραστηριότητας και της αντιμετώπισής της εκείνη την εποχή στην Ευρώπη, βλ. Whitney Chadwick, «Η θέση της γυναίκας στην Ιστορία της Τέχνης», *Κενά στην Ιστορία της Τέχνης. Γυναίκες Καλλιτέχνιδες*, Ευθυμία Γεωργιάδου-Κούντουρα κ.α. (επιμ.), Αθήνα, εκδόσεις Γκοβόστη, 1993, σσ. 73-112· και Chariklia-Glafki Gotsi, "Towards the formation of a professional identity: women artists in Greece at the beginning of the twentieth century", *Women's History Review*, τομ. 14, τχ. 2, 2005, σσ. 285-300.
4 Η Χάρις Σχολινάκη-Χελιώτη αναφέρει ότι η Φλωρεντίνη Σκουλούδη ήδη από το 1915 συμμετείχε σε εκθέσεις του Συνδέσμου Ελλήνων Καλλιτεχνών, καθώς και στην Β΄ Διαρκή Καλλιτεχνική Έκθεση του Κράτους (1917). Βλ. Χάρις Σχολινάκη-Χελιώτη, σ. 236.
5 Το 1913 της ανατέθηκε από την Γενική Διοίκηση Κρήτης ο σχεδιασμός του αναμνηστικού γραμματοσήμου για την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.
6 Με τον αδελφό της, Μανώλη Σκουλούδη, μουσικό, υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη του Συνδέσμου για την διάδοση των Καλών Τεχνών στην Κρήτη. Η ίδια ανέλαβε πρώτη το Τμήμα της Ζωγραφικής. Βλ. Μανώλης Σκουλούδης, «Η Μουσική Ιστορία των Χανίων 1898-1923 και η ιδέα της ίδρυσης του Κρητικού Ωδείου», *Κήρυξ*, Οκτώβριος-Νοέμβριος 1923 (άρθρα σε συνέχειες).
7 Το 1918 Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη παντρεύτηκε τον ναυτικό πράκτορα-ασφαλιστή, Τζώρτζη Καλούτση. Έκτοτε θα συνεχίσει την ζωγραφική της δραστηριότητα μέχρι το 1926, υπογράφοντας ως Φ.Σ.Κ. (Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση).

Η Φλωρεντίνη Καλούτση συμμετέχει σε Πανελλαδικό Συνέδριο Βιοτεχνών και Μικροβιομηχάνων, 1969.
Florentini Kaloutsis attends the National Conference of Craftsmen and Medium-sized Manufacturers, 1969.

Kaloutsis followed the example of the majority of Greek artists of her time: she attempted to combine the British Arts and Crafts movement with the particularities of the cultural landscape of her country, and especially Crete, in the spirit of the narrative of Greekness that had dominated Greece at least until the 1950s. Greekness was "used" by most artists in the country as a "safety net" but at the same time it became a hindrance: artists were trying to connect "Greek" themes with the modern forms of various artistic movements. Most of the time, the result was a formalistic reception of modern movements, while Greekness was regarded as the dominant value for the assessment of any Greek artist's work.

Coming from such a particular cultural environment, most of the Greek artists who travelled and studied abroad, mainly in Western Europe, were constantly trying to emphasize their "diversity" in order to maintain their "uniqueness". On the other hand, being abroad, they soon discovered that they were being treated as cases of the almost exotic "Other". Thus Greek artists were trained to consider themselves "exotic", adopting the gaze of foreigners, as Vangelis Calotychos notes, in the context of "self-colonization".[44]

In conclusion, Florentini Kaloutsis inevitably adopted the "foreign" gaze towards her own local heritage: she combined the "exotic" folk art with recent archaeological discoveries of the Minoan civilization, while creating a commercially attractive artistic product of a "folk" art that was completely in line with the principles of Greekness, as they were adopted by the Greek bourgeois intelligentsia, which she herself formed part of. Although this intelligentsia contributed to the re-evaluation of folk culture by attempting to preserve traditional techniques, it did so on clearly bourgeois terms, both as far as the designing of the handicrafts and the ways of their production and distribution are concerned. Archaeology, art, design, handicraft were all in the service of the nation, with an emphasis on the "diversity" of art, and thus on its "uniqueness" within European culture.

Manolis Karterakis
Dr Annie Kontogiorgi
Art historians - Curators

References

1 Florentini Skouloudis' father, Giorgos Skouloudis, a lawyer, was Minister of Justice for the Government of the Cretan State (1910), as well as a Governor of the Bank of Crete, while her mother, Kleopatra (née Petichakis), a teacher, was the first president of "The Lykeion ton Hellenidon" (Lyceum Club of Greek Women) in Chania (1915). We would like to thank Giorgos Kaloutsis and the Lyceum Club of Greek Women in Chania for pointing out the information.
2 "A Student from Crete", *Dulwich High School Magazine 1929-1930*, p. 31. See Florentini Kaloutsis' personal archive, Giorgos Kaloutsis' private collection.
3 In a 1910s photo, Florentini Skouloudis is pictured painting in her studio standing in front of her canvas, as professional male painters used to be depicted in photographs and early film shoots already since the middle of the previous century. See Florentini Kaloutsis' personal archive, Giorgos Kaloutsis' private collection.
Up to the second half of the 19th century, women were not even allowed to attend Art Schools, particularly in the same classes with their male counterparts, mainly because of the nude painting studies required by the schools.
However, they were free to engage with fine arts as amateurs at home. From the second half of the 19th century admission for women in various schools started to be allowed, while in 1894 women's admission in Athens School of Fine Arts was permitted for the first time, with certain restrictions. Shortly afterwards, the first Greek women artists began to become well-known, participate in group exhibitions, sell works and undertake commissions. See Haris Scholinaki-Helioti, *Greek Painters 1800-1922*, PhD thesis, National and Kapodistrian University of Athens, 1990, pp. 52-57. On the subject of female artistic activity at that time in Europe, see Whitney Chadwick, "The Position of Woman in the History of Art", in *Gaps in the History of Art. Women Artists*, ed. Efthimia Georgiadou-Kountoura et al., Govosti editions, Athens, 1993, pp. 73-112· and Chariklia-Glafki Gotsi, "Towards the formation of a professional identity: Women artists in Greece at the beginning of the twentieth century", *Women's History Review* , vol. 14, issue 2, 2005, p. 285-300.
4 Haris Scholinaki-Helioti mentions that Florentini Skouloudis had been participating in exhibitions of the Association of Greek Artists since 1915, and that she also participated in the Second Permanent Art Exhibition of the State (1917). See Haris Scholinaki-Helioti, p. 236.
5 In 1913 she was commissioned by the General Administration of Crete to design the commemorative stamp for the Union of Crete with Greece.
6 With her brother, Manolis Skouloudis, a musician, she was one of the founding members of the Association for the Promotion of Fine Arts in Crete. She was the first one to undertake the Painting Department. See Manolis Skouloudis, "The Musical History of Chania 1898-1923 and the idea of founding the Cretan Conservatory", *Kiryx*, October-November 1923 (series of articles).
7 In 1918 Florentini Skouloudis married the maritime agent-insurer, George Kaloutsis. From then on she will continue her painting activity until 1926, signing with the initial Greek letters of her full name Φ.Σ.Κ. (Florentini Skouloudis-Kaloutsis).
8 An art movement with many different aspects. It was born in Britain in the second half of the 19th century, but spread also to the USA, up to the early 20th century.

8 Καλλιτεχνικό κίνημα με πολλές διαφορετικές πτυχές, που γεννήθηκε στη Βρετανία το β΄ μισό του 19ου αιώνα, αλλά επεκτάθηκε και στις Η.Π.Α., ως τις αρχές του 20ου αιώνα.
Στη Βρετανία του 1860 ο κριτικός τέχνης John Ruskin υποστήριζε στο βιβλίο του *Unto this Last* ότι *"...το ζήτημα για το έθνος δεν είναι πόσο εργατικό δυναμικό απασχολεί, αλλά πόση ζωή παράγει. Διότι όπως η κατανάλωση είναι ο σκοπός και ο στόχος της παραγωγής, έτσι και η ζωή είναι ο σκοπός και ο στόχος της κατανάλωσης."* John Ruskin, *Unto the* [*this*] *Last*, 1860, σ. 156 στο Mary Greensted, *The Arts and Crafts Movement: Exchanges between Greece and Britain (1876-1930)*, διπλωματική εργασία M.Phil, University of Birmingham, 2010, https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/1110/ (προσπελάστηκε 16/10/2019), σ. 14.
Βασικός εκπρόσωπος του κινήματος και ένας από τους ιδρυτές του ήταν ο William Morris (1834-1896), ζωγράφος, σχεδιαστής, λογοτέχνης και σοσιαλιστής ακτιβιστής, μαζί με τους Philip Webb (1831-1915), Ernest Gimson (1864-1919), Walter Crane (1845-1915), Charles Robert Ashbee (1863-1942), C.F.A. Voysey (1857-1941). Βασική επιδίωξη του κινήματος υπήρξε η ανάδειξη των εφαρμοσμένων τεχνών, ως εφάμιλλων με τις καλές τέχνες. Οι καλλιτέχνες του κινήματος αναζήτησαν έμπνευση στη λαϊκή τέχνη της βρετανικής υπαίθρου, αλλά και σε χειροτεχνήματα παλιότερων περιόδων, κυρίως της γοτθικής, με σκοπό τη δημιουργία αντικειμένων καθημερινής χρήσης, τα οποία θα διακρίνονταν από υψηλή κατασκευαστική ποιότητα και εκλεπτυσμένη αισθητική. Το κίνημα δημιουργήθηκε ως αντίδραση στην καλπάζουσα εκβιομηχάνιση της Βρετανίας και τη δημιουργία οικονομικών, αλλά πολύ χαμηλών ποιοτικά και αισθητικά αντικειμένων καθημερινής χρήσης και εμπερείχε πολιτικές αναφορές σοσιαλιστικών επιρροών. Με την επιμονή τους για επιστροφή στη χειροτεχνία, οι καλλιτέχνες διακηρυττων την «εκπαίδευση» της ανερχόμενης αστικής τάξης στο καλό γούστο και την απελευθέρωση της εργατικής τάξης από τον ραγδαία αναπτυσσόμενο καταπιεστικό βιομηχανικό καπιταλισμό. Ωστόσο στην πράξη τα αντικείμενα του Arts and Crafts κατέληξαν να έχουν απαγορευτικό κόστος εξαιτίας της χειροτεχνικής κατασκευής τους για όσους δεν διέθεταν αρκετά υψηλό εισόδημα για να τα αποκτήσουν. Ενδεικτικά βλ. Elizabeth Cumming and Wendy Kaplan, *The Arts and Crafts Movement*, London, Thames and Hudson, 1991 και Mary Greensted, 2010.
9 Ζωή Μητσοτάκη, *Φλωρεντίνη Καλούτση και η Τέχνη της Κρήτης. Από τη Μινωική ως τη Σύγχρονη Εποχή*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα, 1999, σσ. 22-23.
10 Βλ. τον αθηναϊκό τύπο της εποχής, ιδιαίτερα τις εφημ. *Πολιτεία* και *Πρωία*, Απρίλιος 1926.
11 Ως σχεδιάστρια-διευθύντρια του *Διπλού Πέλεκυ* έγινε γνωστή ως Καλούτση και με αυτό το όνομα πλέον καθιερώθηκε.
12 Μαρία Κορασίδου, *Οι Αθλιοι των Αθηνών και οι Θεραπευτές τους, Φτώχια και Φιλανθρωπία στην Ελληνική Πρωτεύουσα τον 19ο αιώνα*, Κέντρο Ελληνικών Ερευνών, Ε.Ι.Ε., Αθήνα, 1995, σσ. 173 & 175.
13 Αφροδίτη Κουκή, Η οργάνωση της παραγωγής έργων «λαϊκής» τέχνης της περιόδου του μεσοπολέμου: Από το «Λύκειο Ελληνίδων» στο «Σύνδεσμο Εργαστηρίων Ελλάδος», μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία στην Ιστορία της Τέχνης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Ρέθυμνο, 2008, σσ. 20-21.
14 Mary Greensted, σσ. 125, 129.
15 Mary Greensted, σσ. 129 και Αφροδίτη Κουκή, σ. 21.
16 Κατερίνα Δαλακούρα και Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η εκπαίδευση των γυναικών. Οι γυναίκες στην εκπαίδευση. Κοινωνικοί, ιδεολογικοί, εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί και η γυναικεία παρέμβαση (18ος - 20ός αι.)*, www.kallipos.gr, Αθήνα, 2015, σ. 286.
17 Αλεξάνδρα Μπούνια, «Η Anna Αποστολάκι και η ίδρυση λαογραφικών μουσείων στην ελληνική περιφέρεια», *Αντίδωρο στην Anna Αποστολάκι, η Ζωή, το Εργο και η Συνεισφορά*, πρακτικά επιστημονικής ημερίδας, Λύκειο των Ελληνίδων, Αθήνα, 2017, (151-174), σ. 156.
18 Κατερίνα Δαλακούρα και Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, σ. 253.
19 Εντελώς ενδεικτικά για την Καλλιρρόη Παρρέν και το ζήτημα των φεμινιστικών διεκδικήσεων στην Ελλάδα, βλ. Efi Avdela & Angelika Psarra, «Engendering "Greekness": Women's Emancipation and Irredentist Politics in Ninteenth-Century Greece», *Mediterranean Historical Review*, τομ. 20, τευχ. 1, Ιούνιος 2005, σσ. 67-79.
Αγγέλικα Ψαρρά, «Το δώρο του Νέου Κόσμου: Οι Ελληνίδες φεμινίστριες μεταξύ Δύσης και Ανατολής (1880-1930)» *Ελλάδα και Τουρκία: Πορείες εκσυγχρονισμού. Οι αμφίσημες σχέσεις τους με την Ευρώπη 1850-1950*. Επιμ. Τααλάρ Κέυντερ, Αννα Φραγκουδάκη, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2008 σσ. 1-28 και
Αφροδίτη Κουκή, σσ. 27-34.
20 Κυρίως όπως εκφραζόταν μέσα από το Λύκειο των Ελληνίδων, όπου σταδιακά υποβαθμίστηκε το φεμινιστικό προς όφελος του εθνικού προτάγματος. Βλ. Αννα Μιχοπούλου, «Από "γυναικείο" σωματείο με εθνικούς στόχους σε "εθνικό" σωματείο γυναικών: Η εθνική πολιτική του Λυκείου των Ελληνίδων από την Καλλιρόη Παρρέν στην Αννα Τριανταφυλλίδου (1911-1940)» στο *Το Λύκειον των Ελληνίδων. 100 χρόνια*, Πολιτιστικό ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα, 1910, σσ. 145-189.
Η Καλούτση (τότε Σκουλούδη) ήρθε σε άμεση επαφή με την Καλιρρόη Παρρέν και πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Λυκείου Ελληνίδων στα Χανιά, από τα πρώτα παραρτήματα του Λυκείου στην Ελλάδα (1915). Η ίδια συμμετείχε δραστήρια στις πολιτιστικές δράσεις του Λυκείου. Βλ. «Χανιώτικαι Ημέραι», *Νέα Ερευνα*, 25/10/1915 και «Η εσπερίς του Λυκείου», *Νέα Ερευνα*, 21/2/1916.
21 Ζωή Μητσοτάκη, σ. 31.
22 Η Έλενα Σκιλίτση-Βενιζέλου υπήρξε στενή φίλη της Φλωρεντίνης Καλούτση, και διατήρησε μαζί της αλληλογραφία από το 1927, χρονιά που γνωρίστηκαν στα Χανιά, μέχρι το 1958, λίγο πριν τον θανατό της. Στην αλληλογραφία διαφαίνεται η εκτίμηση και η υποστήριξη της Βενιζέλου για την προώθηση του έργου της Καλούτση. Πρβλ. προσωπικό αρχείο Φλωρεντίνης Καλούτση, Συλλογή Γιώργου Καλούτση και αρχείο Καλούτση, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος». Για το υπάρχον δημοσιευμένο μέρος της βλ. Ζωή Μητσοτάκη, *Η κυρία Έλενα Βενιζέλου. Πορεία μιας ζωής*, επιμέλεια Ελένη Κεχαγιόγλου, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Βενιζέλος», Χανιά 2017.
23 Έλενα Βενιζέλου, *Στη σκιά του Βενιζέλου*, Ωκεανίδα, Αθήνα, 2002 σ. 78 (α΄ έκδοση στα γαλλικά: 1955).
24 Ευγένιος Ματθιόπουλος, «Οι εικαστικές τέχνες κατά την περίοδο 1922-1940». *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα*, επιμ. Χρήστος Χατζηιωσηφ, τομ. Β2, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2003 (400-459), σ. 414.
25 Αφροδίτη Κουκή, σ. 63.
26 Αφροδίτη Κουκή, σ. 110.
27 Ενδεικτικά, Αφροδίτη Κουκή, σ. 42.
28 Όπως αναφέρει ο Ευγένιος Ματθιόπουλος, «*...Σημαντικότατη υπήρξε επίσης για την προσπάθεια οικονομικής ανόρθωσης και συγκεντρωτικής οργάνωσης της "λαϊκής" - παραδοσιακής τέχνης η εκχώρηση από την κυβέρνηση Βενιζέλου, το 1931, στην "Ελληνικές Τέχνες" Α.Ε. ενός σημαντικού - άτοκου για 15 χρόνια - δανείου ύψους 5.000.000 δρχ. τα οικονομικά υπόλοιπα της ΕΑΠ με σκοπό να υποστηρίξει οικονομικά τα εργαστήρια και τους παραγωγούς ειδών "λαϊκής"-παραδοσιακής τέχνης, καθώς και να προχωρήσει στη μελέτη της και τη σχεδίαση νέων καταναλωτικών προϊόντων κατάλληλων για σύγχρονες αστικές χρήσεις σύμφωνων όμως με τα αισθητικά πρότυπα της παράδοσης...*» Βλ. Ευγένιος Ματθιόπουλος, 2003, σ. 414 και Ευγένιος Ματθιόπουλος, *Η Συμμετοχή της Ελλάδας στην Μπιενάλε της Βενετίας, 1934-1940*, τ. Α', διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο, 1996, σ. 154.
29 Mary Greensted, σ. 125.
30 «[...] *Χαρακτηριστική για την Κρήτη είναι η "ενυφασμένη" διακόσμηση, που σημαίνει ότι τα σχέδια και οι διάφορες παραστάσεις συνυφαίνονται, αποτελούν ένα σώμα με το υφαντό και δεν είναι δυνατόν να αποσπασθούν από αυτό. Ενώ σε άλλες περιπτώσεις η διακόσμηση τοποθετείται πάνω στο υφαντό κι έτσι είναι εύκολο να αποσπασθεί γιατί αποτελεί "ξένο σώμα". Η μεταφορά σχεδίων και παραστάσεων δεν είναι εύκολη, και για να υφανθούν χρειάζεται ειδική προεργασία όταν η υφάντρα δεν τα ξέρει από την παράδοση.[...]*». Βλ. Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη, *Σχέδια από το αρχείο Φλωρεντίνης Καλούτση*, ΕΟΜΜΕΧ, Αθήνα, 1982, σ. 4.
31 Σύμφωνα με προφορική μαρτυρία των υιών της, Γιώργου και Βαλέριου Καλούτση, για τις ανασκαφές η Καλούτση είχε άμεση ενημέρωση, πιθανώς και ύστερα από την παραίνεση της στενής της φίλης, από τα χρόνια των σπουδών τους, Βρετανίδας καλλιτέχνιδας Violet Kingsford (η οποία αποφάσισε να εγκατασταθεί επίσης στα Χανιά).
32 Σχετικά με την «κατασκευή» της μινωικής ταυτότητας, βλ. James Whitley, «Οι Μινωίτες-Μια Ουαλική Επινόηση; Μια Απόψη από την Ανατολική Κρήτη» σσ. 69-85 και Γιάννης Χαμηλάκης, «Το Αποικιακό, το Εθνικό και το Τοπικό: Κληρονομές του "Μινωικού" Παρελθόντος» σσ. 197-221 στο Γιάννης Χαμηλάκης και Nicoletta Momigliano, *Αρχαιολογία και Ευρωπαϊκή Νεωτερικότητα. Παράγοντας και Καταναλώνοντας τους Μινωίτες*, μτφρ. Νίκος Κούτρας, Εκδόσεις του 21ου Παράλληλου, Αθήνα, 2010.
33 Προφορική μαρτυρία της Μαρίας Ναξάκη για την συνάντηση του J.D.S. Pendlebury (1904-1941, διακεκριμένου αρχαιολόγου, μέλους της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής, που εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στη διάρκεια της μάχης της Κρήτης το 1941) στο πατρικό της σπίτι με την Καλούτση.
34 Η Ζωή Μητσοτάκη αναφέρει ότι στη βιβλιοθήκη της Καλούτση υπήρχε το βιβλίο του H.R. Hall, *Aegean Archaeology*, σε έκδοση του 1914, το οποίο της είχε φέρει από το Λονδίνο η φίλη της Violet Kingsford. Το συγκεκριμένο βιβλίο, που σύμφωνα με την οικογένειά της έφερε ιδιόχειρες σημειώσεις της ίδιας και έπαιξε σημαντικό ρόλο στις επιλογές της, δυστυχώς δεν εντοπίστηκε. Βλ. Ζωή Μητσοτάκη, σ. 20.
35 Πολλές φορές το έφερνε η φίλη της Violet Kingsford, βλ. Mary Greensted, σ. 138.
36 Ζωή Μητσοτάκη, σ. 34.
37 Ζωή Μητσοτάκη, σ. 27.
38 Ζωή Μητσοτάκη, σ. 21.
39 Στη διάρκεια του πολέμου, τα διάφορα πρατήρια έκλεισαν, ενώ το υφαντήριο και η οικία της στα Χανιά βομβαρδίστηκαν και λεηλατήθηκαν. Ξανάνοιξαν σταδιακά μόνο τα πρατήρια των Αθηνών, των Χανίων και του Ηρακλείου, ενώ το υφαντήριο επαναλειτούργησε, σε πολύ πιο μικρή κλίμακα για λίγο στην Αθήνα. Από τη δεκαετία του 1950 μεταφέρθηκε στο σπίτι της, στην Χαλέπα Χανίων, όπου και παρέμεινε και μετά τον θάνατό της. Η επιχείρηση έκλεισε το 1985.
40 Το 1938 η Lady Crosfield διοργάνωσε έκθεση με χειροτεχνήματα από τον Διπλού Πέλεκυ στο Olympia Hall, στο Λονδίνο, την οποία επισκέφθηκε η Βασίλισσα της Αγγλίας και αγόρασε φορέματα για τις πριγκίπισσες. Βλ. Ροδούλα Σταθάκη-Κούμαρη, σ. 7.
Το 1970 η Jackie Kennedy-Ωνάση επισκέφθηκε το κεντρικό κατάστημα του *Διπλού Πέλεκυ* στην Αθήνα και αγόρασε έναν σημαντικό αριθμό χειροτεχνημάτων, με σκοπό να διακοσμήσει τη βίλα του Αριστοτέλη Ωνάση στον Σκορπιό. Βλ. *ΤΑ ΝΕΑ*, 30/5/1970.
41 Είναι χαρακτηριστικό ότι τα σχέδιά της Καλούτση, κυρίως οι συνθέσεις της εμπνευσμένες από τα μινωικά μοτίβα, διαχύθηκαν σε διαφόρων ειδών υφαντικές εφαρμογές πέρα από την βιοτεχνία του *Διπλού Πέλεκυ*, με αποτέλεσμα πλέον να αγνοείται η δημιουργός τους και να αναγνωρίζονται από το ευρύ κοινό ως «λαϊκή τέχνη». Το γεγονός οφείλεται στο ότι η ίδια, μην έχοντας τότε κατοχυρώσει πνευματικά δικαιώματα στα σχέδιά της, αντιγράφτηκε από παλιές υφάντρες τις, οι οποίες τα διέθεταν, ενώ κάποιες από αυτές άνοιξαν αργότερα τις δικές τους επιχειρήσεις. Ευχαριστούμε την Ρίτα Μαρκαντωνάκη, παλιά επιστάτρια στον *Διπλού Πέλεκυ*, για την επισήμανση.
42 Βλ. το αφήγημα το Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου: Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, 1η έκδοση (σύντομη) 1853, 3 τόμοι (15 βιβλία εκτεταμένη) 1860-1876, με πολλές αναθεωρημένες εκδόσεις αργότερα.
43 Σχετικά με την έννοια της κατασκευής της εθνικής ταυτότητας, βλ. Μπένεντικτ Αντερσον, *Φαντασιακές Κοινότητες. Στοχασμοί για τις Απαρχές και τη Διάδοση του Εθνικισμού*, Νεφέλη, Αθήνα, 1997.
44 Vangelis Calotychos, *Modern Greece: A Cultural Poetics*, Oxford, Berg, 2003, σ. 52.

In Britain in the 1860s, art critic John Ruskin argued in his book *Unto this Last* that *"...the question for the nation is not how much labour it employs, but how much life it produces. For as consumption is the end and aim of production, so life is the end and aim of consumption."* John Ruskin, *Unto this Last*, 1860, p. 156 in Mary Greensted, *The Arts and Crafts Movement: Exchanges between Greece and Britain (1876-1930)*, MPhil thesis, University of Birmingham, 2010, https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/1110/ (accessed on 16/10/2019), p. 14.
The main representative of the movement and one of its founders was William Morris (1834-1896), a painter, designer, writer and socialist activist, while other exponents of the movement include Philip Webb (1831-1915), Ernest Gimson (1864-1919), Walter Crane (1845-1915), Charles Robert Ashbee (1863-1942), C. F. A. Voysey (1857-1941). The key purpose of the movement was to promote applied arts as equivalent to fine arts. The artists of the movement sought inspiration in the folk art of the British countryside, but also in artefacts of earlier periods, mainly of the Gothic period, in order to create objects of everyday use that would be of high manufacture quality and sophisticated aesthetics. The movement emerged as a reaction to the galloping industrialization in Britain and to the production of cheap daily-use objects of very poor quality and aesthetics and contained political references of socialist influence. Through their perseverance for a return to handicraft, the artists proclaimed the "education" of the rising bourgeoisie in good taste and the liberation of the working class from the rapidly growing oppressive industrial capitalism. However, in practice the handicraft items ended up being prohibitively expensive -due to being hand-crafted- for those who did not have an income high enough to obtain them. See, for example, Elizabeth Cumming and Wendy Kaplan, *The Arts and Crafts Movement*, London, Thames and Hudson, 1991 and Mary Greensted, 2010.
9 Zoe Mitsotaki, *Florentini Kaloutsi and the Art of Crete. From the Minoan Period to the Present*, Benaki Museum, Athens, 1999, pp. 22-23.
10 See the Athenian press of the time, especially the newspapers *Politeia* and *Proia*, April 1926.
11 As designer and manager of *Diplous Pelekys*, she became known and was established under the name of Kaloutsis (Calucci or Caloutzis).
12 Maria Korassidou, *"Les Miserables" of Athens and their Healers. Poverty and Charity in the 19th Century Greek Capital*, Center for Neo-Hellenic Studies, National Hellenic Research Foundation, Athens, 1995, pp. 173, 175.
13 Afroditi Kouki, *The organization of the production of "folk" works of art during the interwar period: from the "Lyceum Club of Greek Women" to the "Association of Workshops of Greece"*, MA thesis in Art History, University of Crete, Department of History and Archaeology, Rethymnon, 2008, pp. 20-21.
14 Mary Greensted, pp. 125, 129.
15 Mary Greensted, pp. 129 and Afroditi Kouki, p. 21.
16 Katerina Dalakoura and Sidiroula Ziogou-Karastergiou, *Women's education - Women in education. Social, ideological, educational transformations and women's interventions (18th-20th centuries)*, www.kallipos.gr, Athens, 2015, p. 286.
17 Alexandra Bounia, "Anna Apostolaki and the establishment of Folklore Museums in the Greek Region", *A gift in return to Anna Apostolaki, Life, Work and Contribution*, Minutes of Scientific Seminar, Lyceum Club of Greek Women, Athens, 2017, (151-174), p. 156.
18 Katerina Dalakoura and Sidiroula Ziogou-Karastergiou, p. 253.
19 Quite indicatively for Kallirhoe Parren and the issue of feminist claims in Greece, see Efi Avdela and Angelika Psarra, «Engendering "Greekness": Women's Emancipation and Irredentist Politics in Nineteenth-Century Greece», *Mediterranean Historical Review*, vol. 20, iss. 1, June 2005, pp. 67-79.
Angelika Psarra, "The gift of the New World: Greek Feminists Between the West and the East (1880-1930) in *Ways to Modernity in Greece and Turkey: Encounters with Europe 1850-1950*, ed. Caglar Keyder and Anna Frangoudaki, Alexandria, Athens, 2008, pp. 1-28 and
Afroditi Kouki, pp. 27-34.
20 As it was mostly expressed through the Lyceum Club of Greek Women, where feminist aspirations gradually gave ground to national purposes. See Anna Michopoulou, "From a 'women's' club with national goals to a 'national' women's club: The national policy of the Lyceum Club of Greek Women from Kallirhoe Parren to Anna Triantafyllidou (1911-1940)" in *The Lyceum Club of Greek Women. 100 years*, Piraeus Group Cultural Foundation, Athens, 2010, pp. 145-189.
Kaloutsis (then known as Skouloudis) came into direct contact with Kallirhoe Parren and saw to the founding of the Lyceum Club of Greek Women in Chania, one of the first branches of the Lyceum Club of Greek Women in Greece (1915). She herself was actively involved in the cultural activities of the Lyceum. See "Days of Chania", *New Research*, 25/10/1915, and "The Lyceum's soiree", *New Research*, 21/2/1916.
21 Zoe Mitsotaki, p. 31.
22 Elena Skilitsi-Venizelos was a close friend of Florentini Kaloutsis, and held correspondence with her from 1927, the year they met in Chania, until 1958, a few months before her death. The correspondence shows Elena Venizelos' appreciation and support for the promotion of Kaloutsis' work. See Florentini Kaloutsis' personal archive, George Kaloutsis' private collection, and the Kaloutsis Archive, National Research Foundation "Eleftherios K. Venizelos". For the existing published part of it, see Zoe Mitsotaki, *Mrs Elena Venizelou. Course of a Life*, ed. Eleni Kechagioglou, National Research Foundation "Eleftherios K. Venizelos", Chania, 2017.
23 Elena Venizelos, *In the Shadow of Venizelos*, Oceanida, Athens, 2002, p. 78 (first edition in French: 1955).
24 Evgenios Matthiopoulos, "The Visual Arts in the Period 1922-1940" in *History of 20th Century Greece*, ed. Christos Hadjiiiosif, vol. B2, Biblioراma, Athens, 2003 (400-459), p. 414.
25 Afroditi Kouki, p. 63.
26 Afroditi Kouki, p. 110.
27 Indicatively, Afroditi Kouki, p. 42.
28 As Evgenios Matthiopoulos states, *"...Of great importance in the effort of economic recovery and centralised organisation of "folk"- traditional art was the granting in 1931 by the Venizelos government of a significant - interest-free for a period of 15 years - loan of 5.000.000 GRD (the remaining balance of the Refugee Settlement Commission (EAP)), to "Greek Arts" S.A., with the purpose of supporting, on the one hand, financially workshops and manufacturers of "folk" - traditional artefacts, and promoting, on the other hand, the study of this art and the design of new consumer goods suitable for modern urban uses but also in line with the aesthetic standards of tradition ..."* Evgenios Matthiopoulos, 2003, p. 414 and Evgenios Matthiopoulos, *Greece's Participation in the Venice Biennale, 1934-1940* , vol. A, PhD thesis, University of Crete, Rethymnon, 1996, p. 154.
29 Mary Greensted, p. 125.
30 "[...] *The loop-weave technique is typical of Crete. This means that designs and any representations are woven together, form a single entity with the textile and may not be removed from it. In other cases, the decoration is placed on the textile; therefore, it may be easily removed for it is a "foreign body". Transferring designs and representations is no easy task, and for them to be woven, special preparation is needed when the worker is not familiar with them through tradition [...]".* See Rodoula Stathaki-Koumari, *Drawings from Florentini Kaloutsis' archive*, EOMMEH, Athens, 1982, p. 4.
31 According to oral testimonies of her sons, Giorgos and Valerios Kaloutsis, Kaloutsis received ongoing updates on the excavations, encouraged perhaps by her close long-time friend since University days, Violet Kingsford, a British artist who had also decided to settle in Chania.
32 On "building" the Minoan identity, see James Whitley, "The Minoans - A Welsh Invention? A View from Eastern Crete", pp. 69-85, and Yannis Hamilakis, "The Colonial, the National and the Local: Legacies of the 'Minoan' Past", pp. 197-221, in *Archaeology and European Modernity. Producing and Consuming the "Minoans"*, ed. Yannis Hamilakis and Nicoletta Momigliano, trans. Nikos Koutras, 21st Parallel Publications, Athens, 2010.
33 Oral testimony of Maria Naxakis about the meeting between J.D.S. Pendlebury (1904-1941, a distinguished archaeologist, member of the British School at Athens, who was executed by the Germans during the Battle of Crete in 1941) and Kaloutsis, at her maiden home.
34 Zoe Mitsotaki mentions that Kaloutsis' library included the book of H.R. Hall, *Aegean Archaeology*, published in 1914, which was brought to her from London by her friend Violet Kingsford. This book which according to her family bore her handwritten notes and played an important role in her choices was, unfortunately, not recovered. See Zoe Mitsotaki, p. 20.
35 Her friend Violet Kingsford would usually bring it, see Mary Greensted, p. 138.
36 Zoe Mitsotaki, p. 34.
37 Zoe Mitsotaki, p. 27.
38 Zoe Mitsotaki, p. 21.
39 During the war, all selling points closed down, whereas her weaving workshop and her residence in Chania were bombed and looted. Over time, only the selling points in Athens, Chania, and Herakleion, became operational again, whereas the weaving workshop operated again, at a much lesser scale and only for a short period in Athens. In the 1950s, it was accommodated in her residence in Chalepa, Chania, where it also remained after her death. The business shut down in 1985.
40 In 1938, Lady Crosfield hosted an exhibition of *"Diplous Pelekys"* artefacts in Olympia Hall, London, which was visited by the Queen of England who bought dresses for the princesses. See Rodoula Stathaki-Koumari, p. 7.
In 1970, Jackie Kennedy-Onassis visited the central outlet of *"Diplous Pelekys"* in Athens and bought a significant number of artefacts with a view to decorating the villa of Aristotle Onassis on the island of Skorpios. See *TA NEA*, 30/5/1970.
41 It is worth noting that Kaloutsis' designs, mostly her compositions inspired by Minoan patterns appear in a range of weaving applications other than those of the artisan business *"Diplous Pelekys"*. As a result, their creator is ignored and they are recognised by the wider public as "folk art". This is due to the fact that Kaloutsis failed to obtain intellectual property protection rights over her designs and her former weavers copied her; in fact, some of them later established their own businesses. We would like to thank Rita Markantonakis, a former employee in *"Diplous Pelekys"*, for noting this.
42 See the narrative by Constantine Paparrigopoulos: Constantine Paparrigopoulos, *History of the Greek Nation*, 1st edition (short) 1853, 3 volumes (15 books, extended) from 1860 to 1876, followed by several revised editions.
43 On the notion of building a national identity, see Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Nefeli, Athens, 1997.
44 Vangelis Calotychos, *Modern Greece: A Cultural Poetics*, Oxford, Berg, 2003, p. 52.

Η έκθεση

Το έργο και η δράση της Κρητικιάς καλλιτέχνιδας Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση εκτείνονται στον «σύντομο», αλλά ταραγμένο 20ο αιώνα. Γόνος εύπορης οικογένειας των Χανίων, σπούδασε ζωγραφική στην Αγγλία και επέστρεψε στην ιδιαίτερη πατρίδα της, αποφασισμένη να ασχοληθεί επαγγελματικά με τις εικαστικές τέχνες. Υπήρξε μια από τις πρώτες γυναίκες καλλιτέχνιδες που άνοιξε δικό της εργαστήριο ζωγραφικής στη γενέτειρά της, γοητεύτηκε από την, τότε απαξιωμένη, υφαντική τέχνη της Κρήτης και ασχολήθηκε συστηματικά με την ανανέωσή της στην Ελλάδα, ιδρύοντας τη βιοτεχνική επιχείρηση *Διπλούς Πέλεκυς*. Σε μια περίοδο που σημαδεύτηκε από τους αγώνες των γυναικών για το δικαίωμα στην ψήφο, τη μόρφωση και την αμειβόμενη εργασία, η Καλούτση προώθησε την εμπειροτεχνία των γυναικών και συνέβαλε στην ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας, προβάλλοντας την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου της στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Σήμερα, 130 χρόνια από τη γέννησή της, διοργανώνεται για πρώτη φορά αναδρομική έκθεση αφιερωμένη στο έργο της, με εικαστικά έργα, σχέδια, χειροτεχνικές εφαρμογές και παράλληλη παρουσίαση σημαντικών αρχειακών τεκμηρίων. Στόχος μας είναι να αναδείξουμε το έργο της, επιχειρώντας ταυτόχρονα να αποτιμήσουμε την ευρύτερη συμβολή της μέσα από μια ιστορική θεώρηση.

The exhibition

The work and activity of the Cretan artist Florentini Skouloudis-Kaloutsis took place through the intense and troubled 20th century. Born into a wealthy family in Chania, Crete, she studied painting in England before returning to her home country, determined to pursue a career in the visual arts. She was one of the first female artists to open her own painting studio in her hometown, being fascinated by the then-outmoded art of Cretan weaving. She became an integral element of the rebirth of this artform in Greece through founding the handicraft business *Diplous Pelekys* (Double Axe). In an era that was marked by women's struggles for their right to vote, to receive education and participate in paid labour, Kaloutsis promoted women's expertise through experience and contributed to the development of domestic economy by promoting, at the same time, her birthplace's cultural heritage, both within Greece and abroad.

Today, 130 years after her birth, a retrospective exhibition dedicated to her work is being organised for the first time, with artworks, drawings, crafts and parallel presentations of important archival evidence. Our aim is to highlight her work and at the same time to evaluate her broader contribution through a historical perspective.

Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη με μακριά μαλλιά, δεκ. 1910.
Florentini Skouloudis with long hair, 1910s.

Σπουδές και ερεθίσματα

Το 1906 η Φλωρεντίνη Σκουλούδη εγκαταστάθηκε στο Λονδίνο για να σπουδάσει ζωγραφική, αρχικά στο καλλιτεχνικό τμήμα του Dulwich High School και μετά στο Westminster School of Art. Στα έργα της διακρίνονται οι επιρροές από το κίνημα των Προραφαηλιτών στη Βρετανία αλλά και η σχεδιαστική της ικανότητα. Οι σπουδές της, που περιλάμβαναν από γρήγορα σχέδια μέχρι ανατομία και γυμνογραφία, ολοκληρώθηκαν το 1912, με το δίπλωμα διδασκαλίας ζωγραφικής από τη Royal Drawing Society.

Ανάμεσα στα ποικίλα και καθοριστικά για τη μετέπειτα επαγγελματική της πορεία ερεθίσματα, ιδιαίτερο ρόλο έπαιξε η γνωριμία της με το κίνημα των Arts and Crafts (Τέχνη και Χειροτεχνία), ενός από τα ύστερα ρομαντικά καλλιτεχνικά κινήματα του τέλους του 19ου αιώνα στη Βρετανία και τις Η.Π.Α. Οι ιδρυτές του, διακεκριμένοι καλλιτέχνες και σχεδιαστές όπως ο William Morris, αντιδρούσαν στην καλπάζουσα καπιταλιστική βιομηχανοποίηση της εποχής. Ως ηθικό αντιστάθμισμα οι ίδιοι διακήρυτταν την αισθητική επιστροφή στο μεσαιωνικό-γοτθικό παρελθόν της Βρετανίας, όπου κυριαρχούσε η χειροτεχνία και η εργατική συντεχνία. Συγχρόνως αντιπρότειναν τη δημιουργία και την εμπορική διάθεση χρηστικών αντικειμένων υψηλής ποιότητας, επιδιώκοντας την αισθητική καλλιέργεια του αστικού κοινού τους.

Studies and stimuli

In 1906, Florentini Skouloudis moved to London to study painting, first at the art department of Dulwich High School and then at the Westminster School of Art. Her capability for design and the influences of the Pre-Raphaelite Brotherhood movement in Britain can be traced in her work. Her studies, ranging from sketching to anatomy and nude form, were completed in 1912 when she received a diploma as a painting instructor from the Royal Drawing Society.

Amongst the various and important stimuli that she observed, an important element for her subsequent professional career was her acquaintance with the Arts and Crafts movement, one of the later romantic artistic movements at the end of the 19th century in Britain and the US. Its founders, prominent artists and designers such as William Morris, formed the movement as a reaction to the rampant capitalistic industrialization of the era. As a moral counterpoint, they proclaimed an aesthetic return to Britain's medieval-Gothic past, which was dominated by handicrafts and craft guilds. At the same time, they advocated for the creation and commercialization of high-quality functional objects, aiming at the aesthetic cultivation of their bourgeois followers.

Μελέτη Ευαγγελισμού σε τεχνοτροπία Προραφαηλιτών, 1908-1909, υδατογραφία και μολύβι σε χαρτί. Ιδιωτική συλλογή.
Study of Annunciation in Pre-Raphaelite style, 1908-1909, watercolour and pencil on paper. Private collection.

Προσωπογραφία άνδρα που κοιτάζει κάτω, 1910-1912,
μολύβι σε χαρτί, 36 × 26,8 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Portrait of a man looking down, 1910-1912,
pencil on paper, 36 × 26,8 cm. Private collection.

Γυναίκα με σκούφο (μελέτη πτυχώσεων), 1910-1912,
μολύβι σε χαρτί, 28 × 19 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Woman with hat (study of folds), 1910-1912,
pencil on paper, 28 × 19 cm. Private collection.

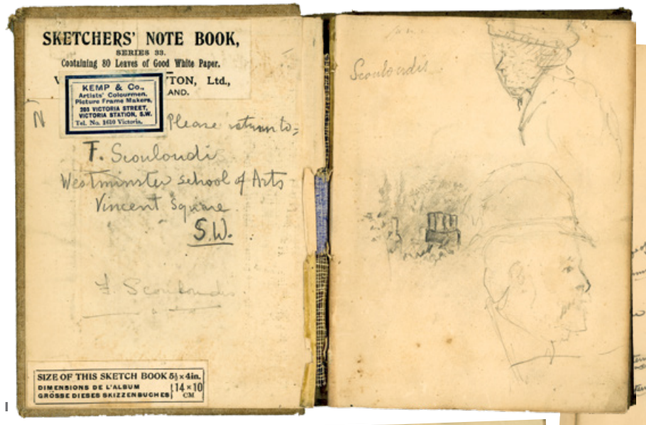

I

II

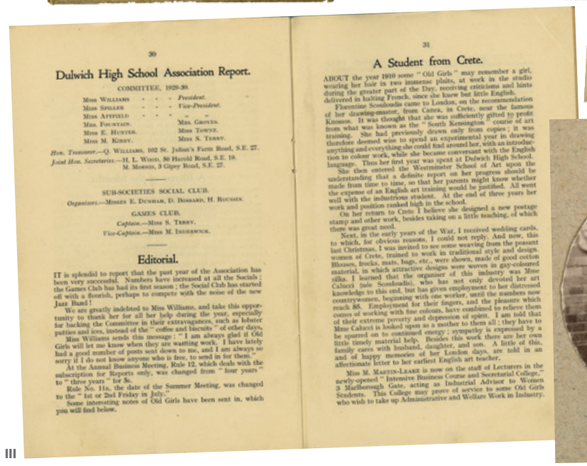

Dulwich High School Association Report.

COMMITTEE, 1929-30.

Miss Williams - - - President.
Miss Spillan - - - - Vice-President.
Miss Appfield - - - - "
Mrs. Fountain. - - - Mrs. Groves.
Miss E. Hunter. - - - Miss Towse.
Miss M. Kirby. - - - Miss S. Terry.

Hon. Treasurer.—Q. Williams, 102 St. Julian's Farm Road, S.E. 27.
Joint Hon. Secretaries.—H. L. Wood, 80 Herald Road, S.E. 19.
M. Morris, 3 Gipsy Road, S.E. 27.

SUB-SOCIETIES SOCIAL CLUB.

Organisers.—Misses E. Dunham, D. Bossano, H. Rochsin.

GAMES CLUB.

Captain.—Miss S. Terry.
Vice-Captain.—Miss M. Indebewuk.

Editorial.

IT is splendid to report that the past year of the Association has been very successful. Numbers have increased at all the Socials; the Games Club has had its first season; the Social Club has started off with a flourish, perhaps to compete with the noise of the new Jazz Band!

We are greatly indebted to Miss Williams, and take this opportunity to thank her for all her help during the year, especially for backing the Committee in their extravagances, such as lobster patties and teas, instead of the "coffee and biscuits" of other days.

Miss Williams sends this message: "I am always glad if Old Girls will let me know when they are wanting work. I have lately had a good number of posts sent down to me, and I am always so sorry if I do not know anyone who is free, to send in for them."

At the Annual Business Meeting, Rule 12, which deals with the subscription for Reports only, was changed from "four years" to "three years" for 8s.

Rule No. 11a, the date of the Summer Meeting, was changed to the "1st or 2nd Friday in July."

Some interesting notes of Old Girls have been sent in, which you will find below.

A Student from Crete.

ABOUT the year 1910 some "Old Girls" may remember a girl, wearing her hair in two immense plaits, at work in the studio during the greater part of the Day, receiving criticisms and hints delivered in halting French, since she knew but little English.

Florentine Scoulouudis came to London, on the recommendation of her drawing-master, from Canea, in Crete, near the famous Knossos. It was thought that she was sufficiently gifted to profit from what was known as the "South Kensington" course of art training. She had previously drawn only from copies; it was therefore deemed wise to spend an experimental year in drawing anything and everything she could find around her, with an introduction to colour work, while she became conversant with the English language. Then her first year was spent at Dulwich High School.

She then entered the Westminster School of Art upon the understanding that a definite report on her progress should be made from time to time, so that her parents might know whether the expense of an English art training would be justified. All went well with the industrious student. At the end of three years her work and position ranked high in the school.

On her return to Crete I believe she designed a new postage stamp and other work, besides taking on a little teaching, of which there was great need.

Next, in the early years of the War, I received wedding cards, to which, for obvious reasons, I could not reply. And now, this last Christmas, I was invited to see some weaving from the peasant women of Crete, trained to work in traditional style and design. Blouses, tracks, mats, bags, etc., were shown, made of good cotton material, in which attractive designs were woven in gay-coloured silks. I learned that the organiser of this industry was Miss Calucci (née Scoulouudis), who has not only devoted her art knowledge to this end, but has given employment to her distressed countrywomen, beginning with one worker, until the numbers now reach 85. Employment for their fingers, and the pleasure which comes of working with fine colours, have combined to relieve them of their extreme poverty and depression of spirit. I am told that Miss Calucci is looked upon as a mother to them all; they have to be spurred on to continued energy; sympathy is expressed by a little timely material help. Besides this work there are her own family cares with husband, daughter, and son. A little of this, and of happy memories of her London days, are told in an affectionate letter to her earliest English art teacher.

Miss M. Martin-Leake is now on the staff of Lecturers in the newly-opened "Intensive Business Course and Secretarial College," 3 Marlborough Gate, acting as Industrial Advisor to Women Students. This College may prove of service to some Old Girls who wish to take up Administrative and Welfare Work in Industry.

III

IV

I Καλλιτεχνικό σημειωματάριο της Φλωρεντίνης Σκουλούδη την περίοδο των σπουδών της στην Αγγλία, περ. 1911, Υ: 14 εκ. Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, ιδιωτική συλλογή.
Florentini Skouloudis' artistic sketchbook during her studies in England, ca. 1911, H: 14 cm, Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive, private collection.

II Καλλιτεχνικό σημειωματάριο της Φλωρεντίνης Σκουλούδη με ανατομικές μελέτες κατά την περίοδο των σπουδών της στην Αγγλία, περ. 1909-1912, Υ: 17 εκ. Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, ιδιωτική συλλογή. | Florentini Skouloudis' artistic sketchbook with anatomy studies during her studies in England, ca. 1909-1912, H: 17 cm. Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive, private collection.

III Αφιέρωμα στη Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση στην επετηρίδα του Dulwich High School, 1929-1930, σελ. 31. Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, ιδιωτική συλλογή.
Tribute to Florentini Skouloudis-Kaloutsis in the Dulwich High School Magazine, 1929-1930, p. 31. Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive, private collection.

IV Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη στο εργαστήριο της Σχολής Καλών Τεχνών στο Λονδίνο, περ. 1910. | Florentini Skouloudis at the studio of the School of Fine Arts in London, ca. 1910.

Σπουδές δύο γυναικών, 1910-1912,
μολύβι και κραγιόνι σε χαρτί, 27,5 × 18 εκ., 27,5 × 18 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Studies of two women, 1910-1912,
pencil and crayon on paper, 27,5 × 18 cm, 27,5 × 18 cm. Private collection.

Σπουδές ανδρικού και γυναικείου γυμνού, 1910-1912,
μολύβι σε χαρτί, 27 × 17,5 εκ., 27 × 17,5 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Studies of male and female nudes, 1910-1912,
pencil on paper, 27 × 17,5 cm, 27 × 17,5 cm. Private collection.

Καλλιτεχνική χειραφέτηση

Το 1912 η Φλωρεντίνη Σκουλούδη επέστρεψε στα Χανιά και άνοιξε καλλιτεχνικό εργαστήριο στο κέντρο της πόλης, αποφασισμένη να διεκδικήσει τη θέση της ως επαγγελματίας, καθόλου αυτονόητο για τις γυναίκες καλλιτέχνιδες της εποχής. Ο γάμος της με τον ναυτικό πράκτορα Τζώρτζη Καλούτση το 1918 δεν ανέστειλε τη ζωγραφική της δραστηριότητα, απλώς άλλαξε την υπογραφή της σε Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση (Φ.Σ.Κ.).

Στα ζωγραφικά της έργα μέχρι το 1926 περιλαμβάνονται πορτρέτα επιφανών προσωπικοτήτων, όπως του Ελευθέριου Βενιζέλου και της Ασπασίας Μάνου, οικείων της ή απλών ανθρώπων, τοπία των Χανίων και της κρητικής υπαίθρου, σπουδές και νεκρές φύσεις. Στις πανελλήνιες εκθέσεις, στις οποίες συμμετείχε, κέρδιζε επαίνους για το ματουραλιστικό, με μετεμπρεσιονιστικά στοιχεία, ύφος της, το οποίο πιθανώς ικανοποιούσε τα αισθητικά κριτήρια της πελατείας της.

Artistic emancipation

In 1912 Florentini Skouloudis returned to Chania and opened an art workshop in the city centre, determined to claim her place as a professional, something not expected for women artists of the time. Her marriage to the maritime insurance agent George Kaloutsis in 1918 did not stop her painting activity, she just changed her signature to Florentini Skouloudis-Kaloutsis (Φ.Σ.Κ.).

Her paintings up to 1926 include portraits of prominent personalities, such as Eleftherios Venizelos and Aspasia Manos, her relatives or common people, the countryside landscapes of Chania and Crete, studies and still life. In the Pan-Hellenic exhibitions in which she participated, she gained praise for her naturalistic style with post-impressionistic elements, which probably met the aesthetic criteria of her clientele.

Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη στο εργαστήριό της στα Χανιά, περ. 1915.
Florentini Skouloudis at her workshop in Chania, ca. 1915.

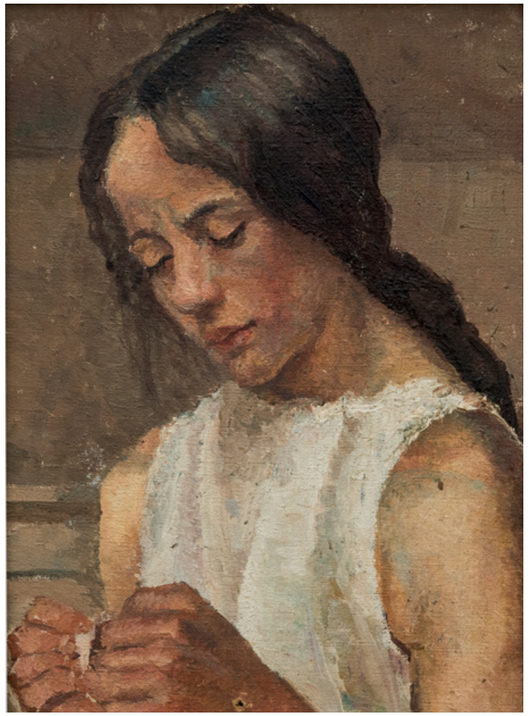

Κορίτσι που κεντά, 1912-1915,
λάδι σε καμβά, 27 × 19,5 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Girl embroidering, 1912-1915,
oil on canvas, 27 × 19,5 cm. Private collection.

Μελέτη άνδρα, 1912-1915,
λάδι σε καμβά, 44,5 × 33,5 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Study of a man, 1912-1915,
oil on canvas, 44,5 × 33,5 cm. Private collection.

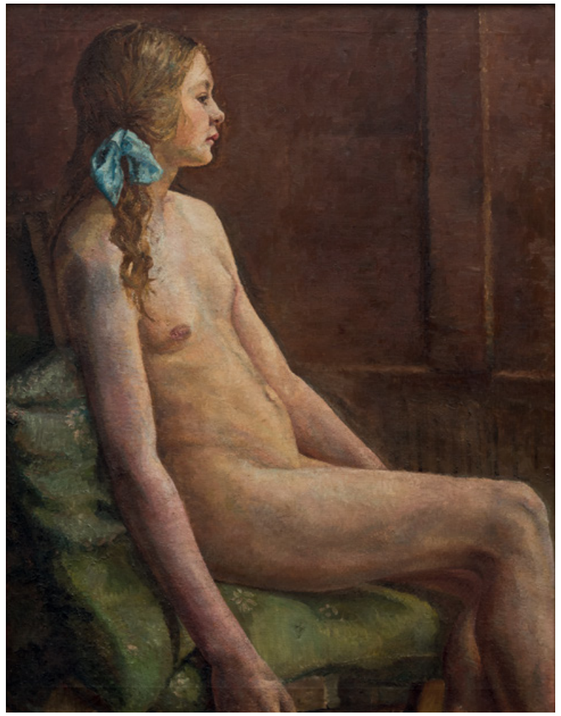

Μελέτη κοριτσιού (γυμνό κορίτσι με μπλε κορδέλα), 1912-1915,
λάδι σε καμβά, 90 × 69 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Study of a girl (nude girl with blue ribbon), 1912-1915,
oil on canvas, 90 × 69 cm. Private collection.

Γέρος (Ο αλήτης σοφός), περ. 1925,
λάδι σε καμβά, 60 × 42 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Old Man (The wise vagabond), ca. 1925,
oil on canvas, 60 × 42 cm. Private collection.

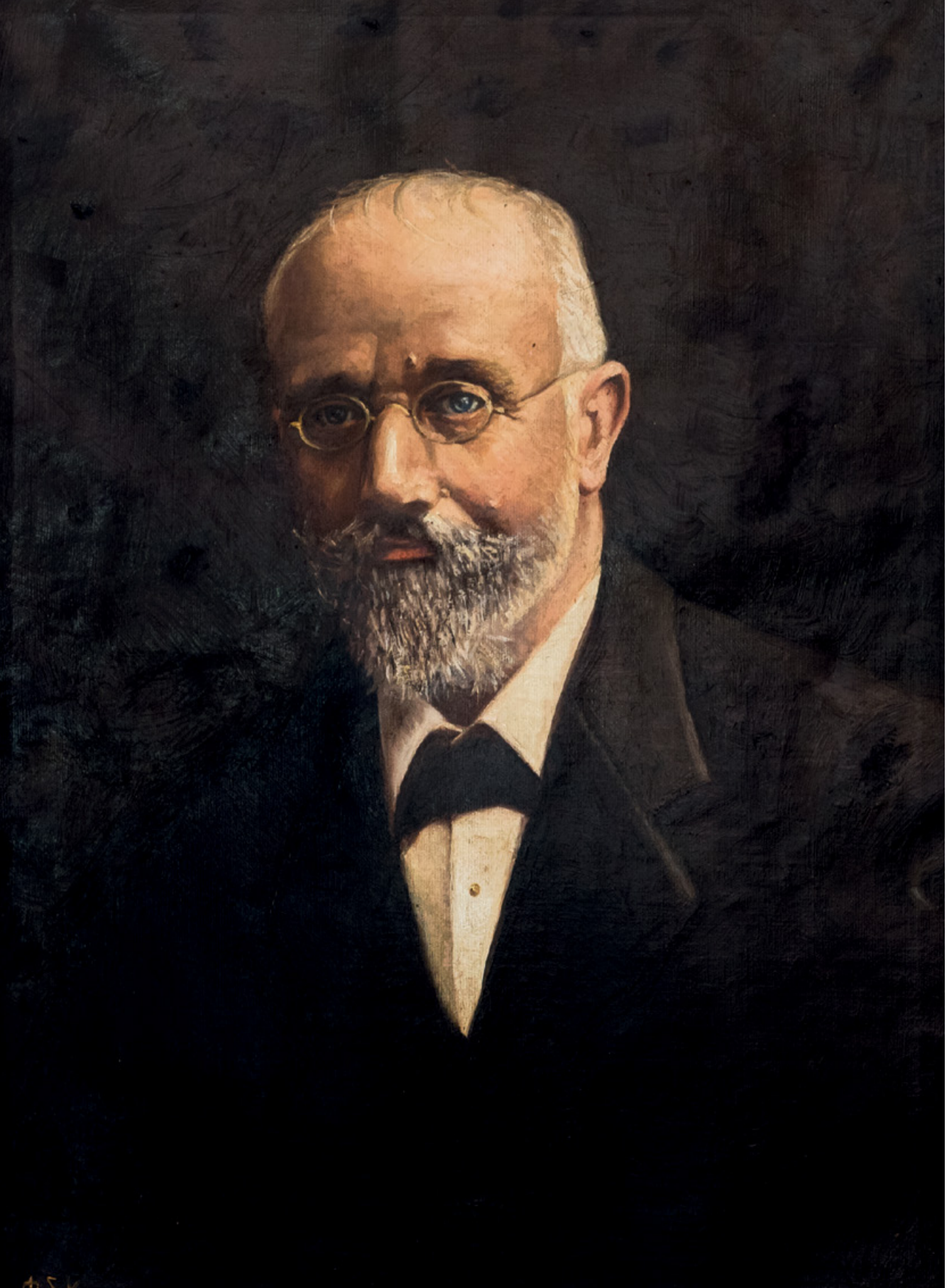

Ελευθέριος Βενιζέλος, περ. 1920,
λάδι σε καμβά, 60 × 41 εκ.
Συλλογή Βενιζέλειου Ωδείου Χανίων.
Eleftherios Venizelos, ca. 1920,
oil on canvas, 60 × 41 cm.
Collection of Venizeleio Conservatory.

Γιώργος Σκουλούδης, 1923,
λάδι σε καμβά, 36 × 27 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Giorgos Skouloudis, 1923,
oil on canvas, 36 × 27 cm.
Private collection.

Ασπασία Μάνου, 1915,
λάδι σε καμβά, 61,5 × 44 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Aspasia Manou, 1915,
oil on canvas, 61,5 × 44 cm
Private collection.

Κορίτσι με μπλε φόρεμα (η Αρτεμισία (Σίσυ) Καλούτση), περ. 1922,
λάδι σε καμβά, 35 × 23 cm.
Ιδιωτική συλλογή.
Girl in blue dress [Artemisia (Sissy) Kaloutsi], ca. 1922,
oil on canvas, 35 × 23 cm.
Private collection.

Μωρό με κουδουνίστρα (η Αρτεμισία (Σίσυ) Καλούτση), 1920,
λάδι σε καμβά, 35 × 25 εκ.
Ιδιωτική συλλογή
Baby with rattle [Artemisia (Sissy) Kaloutsis], 1920,
oil on canvas, 35 × 25 cm.
Private collection.

Αγόρι με ναυτική στολή και ψάθινο καπέλο (Μανώλης Σκουλούδης),
1912-1914,
λάδι σε καμβά, 78 × 47 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Boy in navy uniform and straw hat (Manolis Skouloudis), 1912-1914,
oil on canvas, 78 × 47 cm.
Private collection.

Κρης Τουρκόπαις, 1915-1917,
λάδι σε καμβά, 58 × 38 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Turkish Cretan boy, 1915-1917,
oil on canvas, 58 × 38 cm.
Private collection.

Χαντάκι με ελιές, 1912,
λάδι σε καμβά, 38 × 26,5 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Ditch with olives, 1912,
oil on canvas, 38 × 26,5 cm.
Private collection.

Κρης Τουρκόπαις, περ. 1918-1925,
μολύβι και χρωματιστά κραγιόνια σε χαρτί, 22 × 15 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Turkish Cretan boy, ca. 1918-1925,
pencil and coloured crayons on paper, 22 × 15 cm.
Private collection.

Κρήνη σε κρητικό χωριό, 1912-1918,
υδατογραφία σε χαρτί, 21,5 × 15 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Fountain in a Cretan village, 1912-1918,
watercolour on paper, 21,5 × 15 cm.
Private collection.

Η Φλωρεντίνη με τα περίφημα πλούσια μαλλιά της, Χανιά, δεκαετία 1910, επιχρωματισμένη φωτογραφία.
Florentini with her famous rich hair, Chania, 1910s, colourised photo.

Κατάλογος Β' Πανελλήνιας Έκθεσης Συνδέσμου Ελλήνων Καλλιτεχνών, Αθήνα: Ζάππειο Μέγαρο, 1915.
Catalogue of the 2nd Panhellenic Exhibition of the Association of Greek Artists, Athens: Zappeion Palace, 1915.

Περιοδικό Πινακοθήκη, τ. 174, Αύγουστος 1915, σ. 78.
Pinakothiki Magazine, vol. 174, August 1915, p. 78.

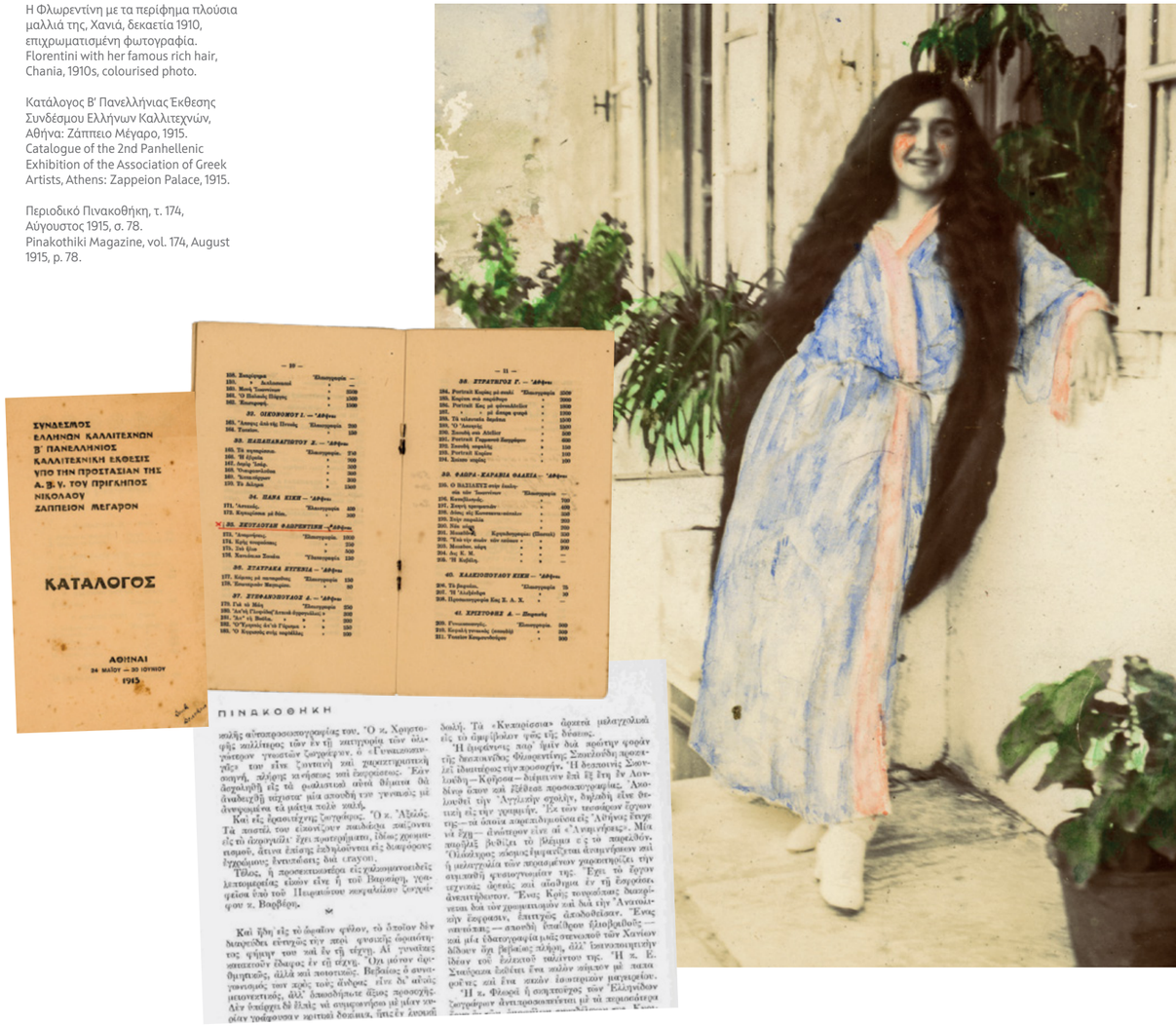

Το λιμάνι των Χανίων (Γιαλί Τζαμί), 1918-1925,
λάδι σε καμβά, 24 × 34 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
The port of Chania (Giali Tzami), 1918-1925,
oil on canvas, 24 × 34 cm. Private collection.

Τοπίο (Κρητικό χωριό μες στα δέντρα), 1912-1918,
λάδι σε καμβά, 17 × 30 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Landscape (Cretan village among the trees), 1912-1918,
oil on canvas, 17 × 30 cm. Private collection.

Ζευγάρι γέρων Κρητικών, 1918-1925,
λάδι σε καμβά, 17 × 22 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Old Cretan couple, 1918-1925,
oil on canvas, 17 × 22 cm. Private collection.

Η Χανιόπορτα στο Ηράκλειο, 1918-1925,
μολύβι και υδατογραφία σε χαρτί, 40 × 30 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Chanioporta in Heraklion, 1918-1925,
pencil and watercolour on paper, 40 × 30 cm.
Private collection.

Χανιώτικο σοκάκι (λιθόστρωτο με Κρητικιά), 1918-1925,
λάδι σε καμβά, 40 × 35 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Chania alley (stone-paved alley with Cretan woman), 1918-1925,
oil on canvas, 40 × 35 cm. Private collection.

Τουρκικό κοιμητήριο, 1912-1918,
μολύβι και υδατογραφία σε χαρτί, 45 × 34 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Turkish cemetery, 1912-1918,
pencil and watercolour on paper, 45 × 34 cm. Private collection

Άποψη της πόλης των Χανίων
(Περιοχή Σχοινοπλοκάδικα, κοντά στο ατελιέ της Φλωρεντίνης), 1918-1919,
υδατογραφία σε χαρτί, 25,5 × 17,5 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
View of the city of Chania
(Schinoplokadika area, near Florentini's atelier), 1918-1919,
watercolour on paper, 25,5 × 17,5 cm. Private collection.

Χανιώτικο σοκάκι, περ. 1925,
λάδι σε καμβά, 33 × 22 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Chania alley, ca. 1925,
oil on canvas, 33 × 22 cm. Private collection.

Επαγγελματική αναγνώριση και κοινωνική δραστηριότητα

Από τις σημαντικές στιγμές της Καλούτση ως εικαστικού θεωρείται ο μεγάλος πίνακας της τελετής της Ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα το 1913, αλλά και ο σχεδιασμός, την ίδια χρονιά, του αναμνηστικού γραμματοσήμου της Ένωσης, ανάθεση της Γενικής Διοίκησης Κρήτης. Η παραγγελία καταδεικνύει την αναγνώριση μιας νέας γυναίκας καλλιτέχνιδας από μια αρκετά προοδευτική, για τα δεδομένα της εποχής, κοινωνία.

Παράλληλα η Καλούτση επεδείκνυε συστηματικό ενδιαφέρον για τα κοινά, συμμετέχοντας ενεργά στην ίδρυση και τις δράσεις του Λυκείου Ελληνίδων στα Χανιά (1915) και του Συνδέσμου για τη Διάδοση των Καλών Τεχνών στην Κρήτη (1923). Το 1919, στη διάρκεια των διώξεων των μικρασιατικών πληθυσμών από τους Νεότουρκους, εικονογράφησε το βιβλίο του αδερφού της Αντώνη Σκουλούδη, δημοσιογράφου και ανταποκριτή στον Πόντο, *Έρημες Χώρες-Νεκρές Πολιτείες*.

Professional recognition and social activity

One of the great moments for Kaloutsis as an artist was the creation of the grand painting for the ceremony celebrating the Union of Crete with Greece in 1913, as well as the design of the commemorative stamp in honour of the Union ordered by the General Administration of Crete in the same year. This order proves the recognition of a young female artist by a relatively progressive society for the standards of that era.

At the same time, Kaloutsis showed a constant interest in public affairs, actively participating in the founding and activities of the Lyceum Club of Greek Women in Chania (1915) and the Association for the Promotion of Fine Arts in Crete (1923). In 1919, during the persecution of populations in Asia Minor by the Young Turks, she illustrated a book by her brother Antonis Skouloudis, a journalist and correspondent in Pontus, *Deserted Lands-Dead States*.

Η τελετή της Ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα, 1913, λάδι σε καμβά, 90 × 150 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
The ceremony of the Union of Crete with Greece, 1913, oil on canvas, 90 × 150 cm. Private collection.

Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση
και Αντώνης Σκουλούδης, περ. 1919.
Florentini Skouloudis-Kaloutsis
and Antonis Skouloudis, ca. 1919.

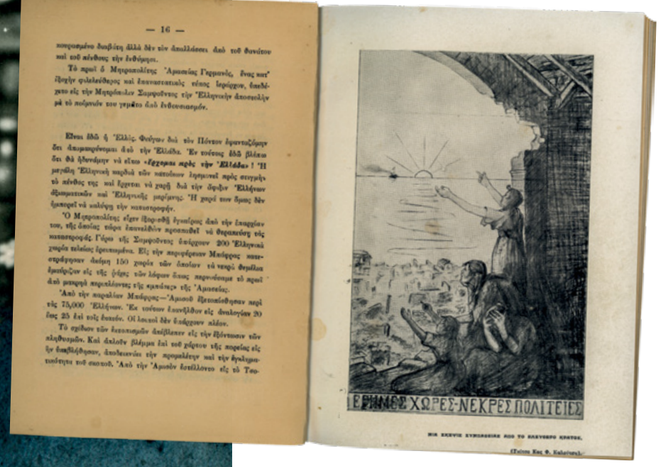

Αντώνης Σκουλούδης,
Ερημες Χώρες-Νεκρές Πολιτείες, Αθήνα, 1919.
Εικονογράφηση: Φλωρεντίνη Καλούτση
Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση,
ιδιωτική συλλογή.
Antonis Skouloudis,
Deserted Lands-Dead States, ca. 1919.
Illustration: Florentini Kaloutsis.
Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive,
private collection.

Από ευχαριστήρια επιστολή από τη Γενική Διοίκηση Κρήτης
προς την Φλωρεντίνη Σκουλούδη για τον σχεδιασμό του αναμνηστικού
γραμματοσήμου για την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.
Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, ιδιωτική συλλογή.
From a letter of thanks from the General Administration of Crete
to Florentini Skouloudis for the design of the commemorative stamp
for the Union of Crete with Greece.
Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive, private collection.

Αναμνηστικό γραμματόσημο της Ένωσης της Κρήτης
με την Ελλάδα. Σχεδιασμός: Φλωρεντίνη Σκουλούδη, 1913, 3 × 4,7 εκ.
Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση. Ιδιωτική συλλογή.
Commemorative stamp of the Union of Crete
with Greece. Designed by Florentini Skouloudis, 1913, 3 × 4,7 cm
Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive. Private collection.

ΤΜΗΜΑ Ε΄.
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ
τῇ 9 Δ/μβρίου 1913

Ἀριθ. Πρωτ. 5381
Διεκπ. 2750

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Π Ρ Ο Σ

Τὴν Δεσποινίδα Φλωρεντίνην Γ.Σκουλούδη.

Θεωροῦμεν καθῆκον νά ἐκφράσωμεν ὑμῖν τά συγχαρητήρια καί τάς εὐχαριστίας τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, διότι ἀναδεχθεῖσα τήν σχεδίασιν τοῦ τύπου τοῦ τελευταίου ἀναμνηστικοῦ γραμματοσήμου τῆς Νήσου (γραμματόσημον Σούδας) ἐξετελέσατε αὐτήν μετά πολλῆς καλλιτεχνικῆς ἐπιτυχίας, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ καί ἰδιάζοντα τίτλον ἐκτιμήσεως ὀφειλομένης δικαίως ὑμῖν.

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη με θεατρικό κουστούμι, δεκ. 1910.
Florentini Skouloudis with theatrical costume, 1910s.

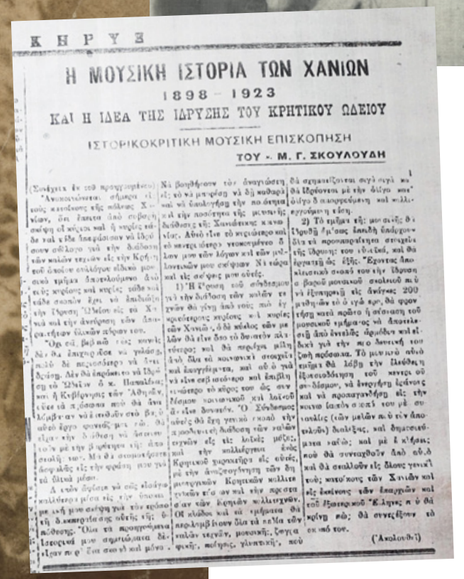

ΚΗΡΥΞ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

1898 – 1923

ΚΑΙ Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΩΔΕΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΚΡΙΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

ΤΟΥ - Μ. Γ. ΣΚΟΥΛΟΥΔΗ

Από την ίδρυση του Συνδέσμου για τη διάδοση των Καλών Τεχνών στην Κρήτη (εφ. *Κήρυξ*, Οκτ. 1923).
From the establishment of the Association for the Dissemination of Fine Arts in Crete (newspaper *Keryx*, Oct. 1923).

Ο μουσικός Μανώλης Σκουλούδης με μαθήτριές του στην αίθουσα «Πανελλήνιον» όπου στεγαζόταν προσωρινά τότε το Κρητικό Ωδείο. Διακρίνεται το πορτρέτο του Ελ. Βενιζέλου από την Φλωρεντίνη (περ. 1923).
The musician Manolis Skouloudis with his students in the «Panellinion» hall where the Cretan Conservatory was temporarily housed. The portrait of El. Venizelos painted by Florentini can be distinguished (ca. 1923).

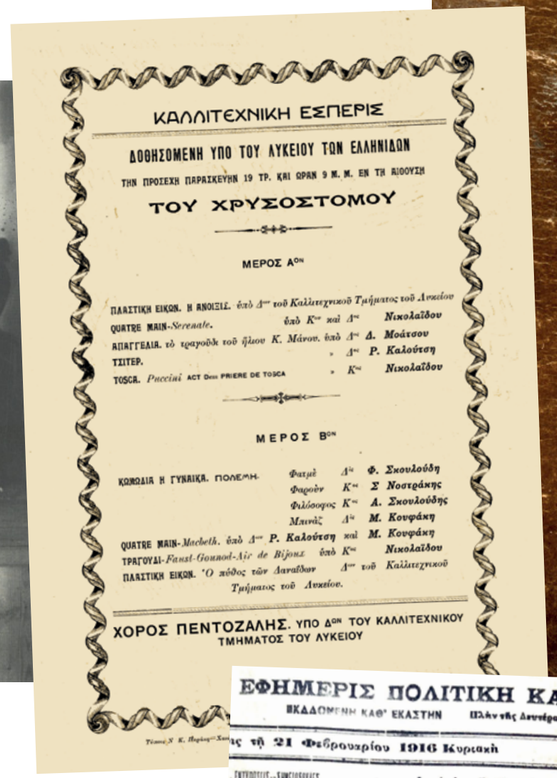

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΣΠΕΡΙΣ

ΔΟΘΗΣΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

ΤΗΝ ΠΡΟΣΕΧΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ 19 ΤΡ. ΚΑΙ ΩΡΑΝ 9 Μ. Μ. ΕΝ ΤΗ ΑΙΘΟΥΣΗ

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α^ον

ΠΛΑΣΤΙΚΗ ΕΙΚΩΝ. Η ΑΝΟΙΞΙΣ. ὑπὸ Δ^ου τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Τμήματος τοῦ Λυκείου
QUATRE MAIN-*Serenale*. ὑπὸ Κ^ου καὶ Δ^ου Νικολαΐδου
ΑΠΑΓΓΕΛΙΑ. τὸ τραγοῦδι τοῦ ἥλιου Κ. Μάνου. ὑπὸ Δ^ου Δ. Μοάτσου
ΤΣΙΤΕΡ. » Δ^ου Ρ. Καλούτση
TOSCA. *Puccini* ACT Dem PRIERE DE TOSCA » Κ^ου Νικολαΐδου

ΜΕΡΟΣ Β^ον

ΚΩΜΩΔΙΑ Η ΓΥΝΑΙΚΑ. ΠΟΛΕ^ΜΗ.
Φατμὲ Δ^ια Φ. Σκουλούδη
Φαρσὼν Κ^ου Σ Νοστράκης
Φιλόσοφος Κ^ου Α. Σκουλούδης
Μαινὰς Δ^ια Μ. Κουφάκη
QUATRE MAIN-*Macbeth*. ὑπὸ Δ^ου Ρ. Καλούτση καὶ Μ. Κουφάκη
ΤΡΑΓΟΥΔΙ-*Faust-Gounod-Air de Bijoux* ὑπὸ Κ^ου Νικολαΐδου
ΠΛΑΣΤΙΚΗ ΕΙΚΩΝ. Ὁ κῶδος τῶν Δαναΐδων Δ^ου τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Τμήματος τοῦ Λυκείου.

ΧΟΡΟΣ ΠΕΝΤΟΖΑΛΗΣ. ΥΠΟ Δ^ΟΝ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Από τη συμμετοχή της Φλωρεντίνης Σκουλούδη στις πρώτες πολιτιστικές δράσεις του Λυκείου Ελληνίδων Χανίων (εφ. *Νέα Έρευνα Χανίων*, 21-2-1916, πρόγραμμα εκδήλωσης).
Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, ιδιωτική συλλογή.
From Florentini's participation in the first cultural activities of the Lyceum Club of Greek Women in Chania (newspaper *Nea Erevna Chanion*, 21-2-1916, programme of an event).
Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive, private collection.

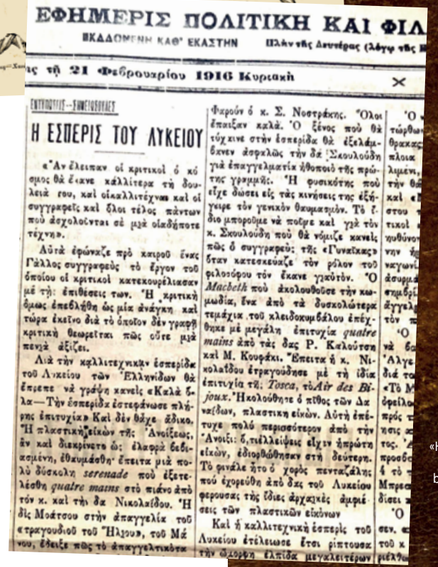

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΚΑΘ' ΕΚΑΣΤΗΝ

ΤΗ 21 Φεβρουαρίου 1916 Κυριακή

ΕΝΤΥΠΩΣΙΣ—ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ

Η ΕΣΠΕΡΙΣ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Φαρσὼν ὁ κ. Σ. Νοστράκης. Ὅλοι ἔπαιξαν καλά. Ὁ ξένος ποὺ θὰ τύχαινε στὴν ἑσπερίδα θὰ ἐξελάμβανεν ἀσφαλῶς τὴν θέ Σκουλούδη γιὰ ἐπαγγελματίαν ἀθηπωλὸ τῆς πρώτης γραμμῆς. Ἡ φυσικότης ποὺ εἶχε δώσει εἰς τὰς κινήσεις της ἐξέχειρε τὸν γενικὸν θεωρηταῖν. Τί ἠ ὅπο μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν κ. Σκουλούδη ποὺ θὰ νόμιζε κανεὶς πῶς ὁ συγγραφεὺς τῆς «Γυναίκας» ὅταν κατεσκεύαζε τὸν ρόλον τοῦ φιλοσόφου τὸν ἔκανε γιαυτόν. Ὁ *Macbeth* ποὺ ἀκολουθοῦσε τὴν καμωδίαν, ἔνα ἀπὸ τὰ δυσκολότερα τεμάχια τοῦ κλειδοκυμβάλου ἐπέτυχε μὲ μεγάλη ἐπιτυχίαν *quatre mains* ἀπὸ τὰς δας Ρ. Καλούτση καὶ Μ. Κουφάκι. Ἔπειτα ἡ κ. Νικολαΐδου ἐτραγούδησε μὲ τὴ ἰδίαν ἐπιτυχία τὴ *Tosca*, τὸ *Air des Bijoux*. Ἠκολούθησε ὁ κῶδος τῶν Δαναΐδων, πλαστικὴ εἰκόν. Αὐτὴ ἐπέτυχε πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν Ἄνοιξι. Ἐπειδὴ ἔλειψαν εἴχαν ἐπιφόρτιστεῖ, ἐδιορθώθηκεν στὴ δεύτερ. Τὸ φινάλε ἦτο ὁ χορὸς πεντοζάλης ποὺ ἐχορεύθη ἀπὸ δας τοῦ Λυκείου φορουσες τὴς ἴδιες ἀρχαῖκὲς ἀμφιέσεις τῶν πλαστικῶν εἰκόνων

Καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἑσπερὶς τοῦ Λυκείου ἐτέλειωσε ἔτσι ρίπτουσα τὴν ὡραία ἐλπίδα μεγαλειτέρων

Η Φλωρεντίνη Σκουλούδη ως «Φατμέ» στο θεατρικό έργο «Η Γυναίκα» του Πολέμη, από εσπερίδα του Λυκείου Ελληνίδων Χανίων, 1916.
Florentini Skouloudis as «Fatme» in the play «The Woman» by Polemis, from a gala by the Lyceum Club of Greek Women of Chania, 1916.

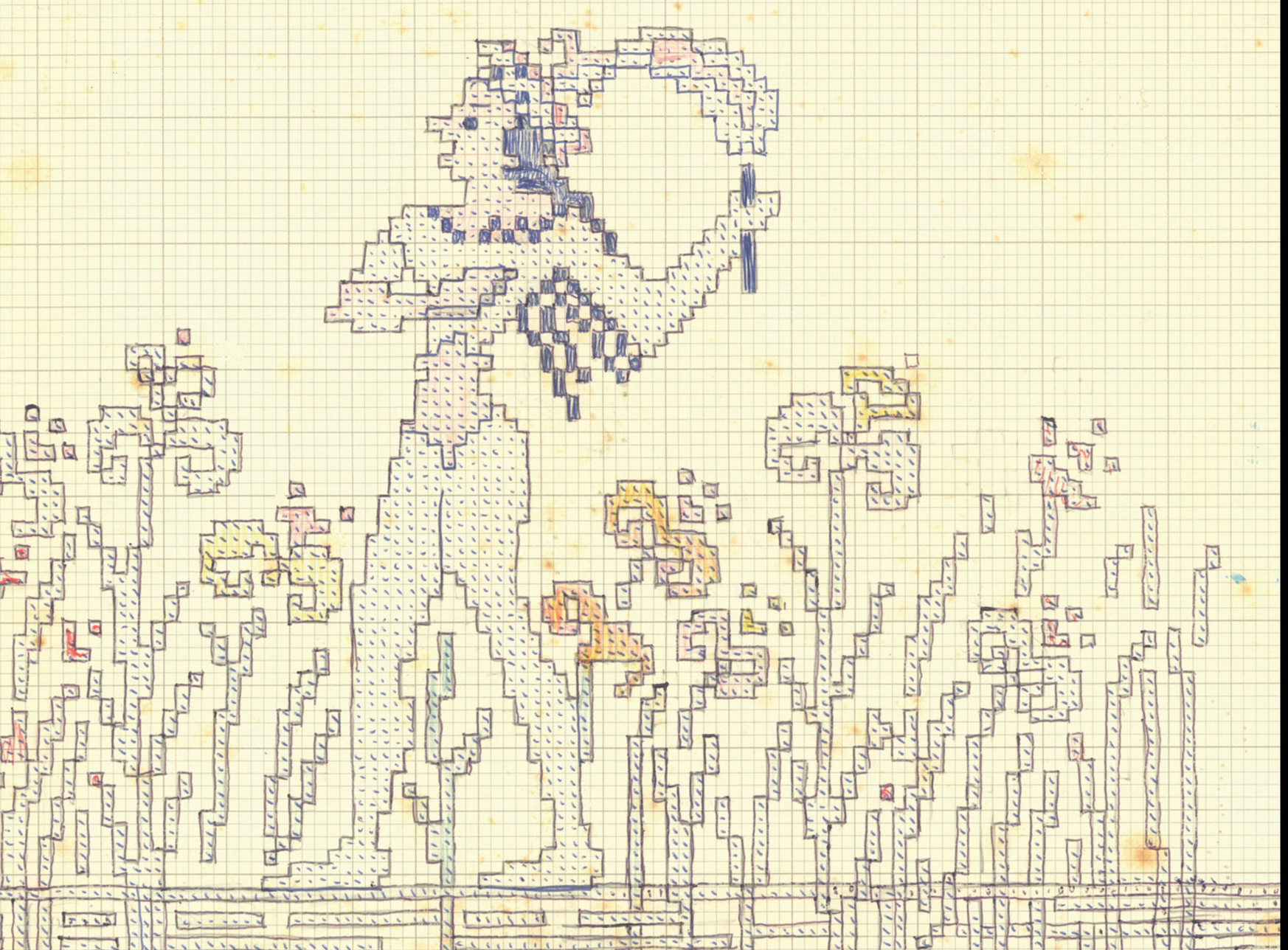

Συνομιλώντας με το παρελθόν: Λαϊκή τέχνη και αρχαιολογία

Οι εξορμήσεις της Καλούτση σε χωριά της Κρήτης τής έδωσαν την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με τις γυναίκες της υπαίθρου και να αντιληφθεί τον μαρασμό στον οποίο είχε περιέλθει η λεγόμενη λαϊκή τέχνη, ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα. Πιθανώς τότε ανίχνευσε αναλογίες με το κίνημα των Arts and Crafts, ως προς την επανεκτίμηση των βρετανικών παραδοσιακών χειροτεχνημάτων σε σχέση με την «αναβίωση» της παράδοσης.

Με τη βοήθεια ορισμένων ηλικιωμένων υφαντριών αποφάσισε να πειραματιστεί με τη δημιουργία υφαντών, χρησιμοποιώντας παραδοσιακές τεχνικές.

Παράλληλα άρχισε να μελετά δημοσιευμένες εικόνες ευρημάτων από πρόσφατες αρχαιολογικές ανακαλύψεις στην Ελλάδα, κυρίως της προϊστορικής περιόδου της Κρήτης. Με εφόδιο την επαγγελματική της κατάρτιση στο σχέδιο άρχισε να δημιουργεί σε μιλιμετρέ χαρτί, εισηγμένο από την Αγγλία, μοτίβα εμπνευσμένα από τα ευρήματα των ανασκαφών, έτσι ώστε να μπορούν οι υφάντριες να τα μεταφέρουν με ακρίβεια απευθείας στα υφαντά. Λίγο αργότερα οι πειραματισμοί της επεκτάθηκαν και σε ξυλόγλυπτα έπιπλα.

Το 1926 πραγματοποίησε με μεγάλη επιτυχία την πρώτη της έκθεση τέχνης και χειροτεχνίας στο Λύκειο των Ελληνίδων στην Αθήνα.

Conversing with the past: Folk art and archaeology

Kaloutsis' visits to various villages around Crete provided the opportunity to come into contact with the women of the countryside and observe the state of decline that folk art had fallen into by the late 19th century. That was likely to have been when she observed the similarities between the Arts and Crafts movement regarding the re-evaluation of traditional British handicrafts and the connection with the "revival" of tradition.

With the help of some older weavers she decided to experiment with the creation of textiles, using traditional techniques.

At the same time, she began to study published images of the findings at recent archaeological discoveries in Greece, mainly of the prehistoric period of Crete. Thanks to her professional training in design, she began to draw patterns inspired by the excavation findings on millimeter paper that was imported from England, so that the weavers could accurately transfer the designs to the textiles. Shortly thereafter, she also experimented with wood-carved furniture.

In 1926 she successfully held her first exhibition of art and crafts at the Lyceum Club of Greek Women in Athens.

Σχέδιο για υφαντό με μινωικό μοτίβο από σχέδιο τοιχογραφίας «Ο Πρίγκιπας με τα κρίνα», 1924-1940,
μολύβι και χρωματιστά κραγιόνια σε τετραγωνισμένο χαρτί, 23 × 34,5 εκ.
Αρχείο σχεδίων Φλωρεντίνης Καλούτση, Λύκειο Ελληνίδων Χανίων.
Design for woven fabric from the fresco «Prince of the Lilies», 1924-1940,
pencil and coloured crayons on squared paper, 23 × 34,5 cm.
Archive of patterns by Florentini Kaloutsis, Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Κάλυμμα βιβλίου υφαντό με μινωικό μοτίβο διπλών πελέκεων, 1924-1940 (σχεδιασμός), βαμβάκι, Υ: 25 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Woven book cover with Minoan double-headed axe motif, 1924-1940 (design), cotton, H.: 25 cm. Private collection.

Σχέδιο για υφαντό με μινωικό μοτίβο διπλού πέλεκυ, 1924-1940, μολύβι και χρωματιστά κραγιόνια σε τετραγωνισμένο χαρτί, 37,5 × 40,5 εκ.
Αρχείο σχεδίων Φλωρεντίνης Καλούτση, Λύκειο Ελληνίδων Χανίων.
Design for woven fabric with Minoan double-headed axe motif, 1924-1940, pencil and coloured crayons on squared paper, 37,5 × 40,5 cm.
Archive of patterns by Florentini Kaloutsis, Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Πήλινο αγγείο σε σχήμα καλαθιού με μοτίβα διπλών πελέκεων από το νησί Ψείρα, Υστερομινωική Ιβ (1580-1500 π.Χ.), Ηράκλειο, Αρχαιολογικό Μουσείο.
Basket-shaped clay pot with patterns of double-headed axes from the island of Pseira, Late Minoan IB (1580-1500 BC), Heraklion, Archaeological Museum.

Από την έκθεση τέχνης και χειροτεχνίας της Φλωρεντίνης Καλούτση στο Λύκειο των Ελληνίδων, Αθήνα, 1926.
From Florentini Kaloutsis' Art and Crafts Exhibition at the Lyceum Club of Greek Women, Athens, 1926.

Τραπεζομάντηλο υφαντό (λεπτ.) με κλασικό μοτίβο ανθεμίων, 1924-1940 (σχεδιασμός), βαμβάκι. Ιδιωτική συλλογή.
Woven tablecloth (det.) with classic floral pattern, 1924-1940 (design), cotton. Private collection.

Η Φλωρεντίνη Καλούτση σε σκίτσο του Φωκίωνα Δημητριάδη, εφ. Πολιτεία, 22 Απριλίου 1926.
Florentini Kaloutsi in sketch by Fokion Dimitriades, Politeia newspaper, April 22 1926

Τραπεζομάντηλο υφαντό με μινωικό μοτίβο χελιδονόψαρα, 1924-1940 (σχεδιασμός), βαμβάκι, Υ: 100 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Woven tablecloth with Minoan pattern of flying fish, 1924-1940 (design), cotton, H.: 100 cm. Private collection.

Σχέδιο για υφαντό με μινωικό μοτίβο χελιδονόψαρα, 1924-1940, μολύβι και χρωματιστά κραγιόνια σε τετραγωνισμένο χαρτί, Δ: 45 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Design for woven fabric with Minoan motifs of flying fish, 1924-1940, pencil and coloured crayons on squared paper, D.: 45 cm. Private collection.

Τοιχογραφία από το προϊστορικό ανάκτορο της Φυλακωπής Μήλου με χελιδονόψαρα μινωικής τεχνοτροπίας, Μεσομινωική ΙΙΙ (1650-1600 π.Χ.). Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.
Fresco from the prehistoric palace of Phylakopi Milos with Minoan style flying fish, Middle Minoan III (1650-1600 BC). Athens, National Archaeological Museum.

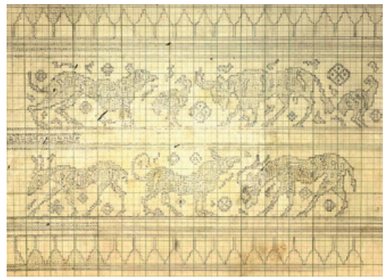

Σχέδιο για υφαντό με αρχαϊκό μοτίβο ταύρων και άλλων ζώων («τα ταυράκια»), 1924-1940 και εφαρμογή του σε υφαντό τραπεζομάντηλο (λεπτ.). Μολύβι και χρωματιστά κραγιόνια σε τετραγωνισμένο χαρτί, 31 × 41 εκ., βαμβάκι.
Αρχείο σχεδίων Φλωρεντίνης Καλούτση, Λύκειο Ελληνίδων Χανίων (σχ.) και ιδιωτική συλλογή (εφαρμ.).
Design for woven fabric with archaic motifs of bulls and other animals ("The Little Bulls"), 1924-1940 and application in woven tablecloth (det.). Pencil and coloured crayons on squared paper, 31 × 41 cm, cotton. Archive of patterns by Florentini Kaloutsis, Lyceum Club of Greek Women of Chania (des.) and private collection (appl.).

Τραπεζάκι (ροτόντα) ξυλόγλυπτο με μινωικά γεωμετρικά μοτίβα, Υ: 40 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Wood-carved table (rotonda) with Minoan geometric motifs, H.: 40 cm. Private collection.

Σχέδιο για ξυλόγλυπτο με διακοσμητικά μοτίβα πουλιών, φυτών και ανθρώπινων μορφών, μολύβι και χρωματιστά κραγιόνια σε διαφανές χαρτί, Δ: 63 εκ. Αρχείο σχεδίων Φλωρεντίνης Καλούτση, Λύκειο Ελληνίδων Χανίων.
Design for wood carving with decorative motifs of birds, plants and human forms, pencil and coloured crayons on tracing paper, D.: 63 cm. Archive of patterns by Florentini Kaloutsis, Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Από λίθινη πυξίδα με γραμμικό διάκοσμο από τη Ζάκρο, Πρωτομινωική (2600-2000 π.Χ.), Ηράκλειο, Αρχαιολογικό Μουσείο.
From stone compass with linear decoration from Zakros, Early Minoan (2600-2000 BC), Heraklion, Archaeological Museum.

Διπλούς Πέλεκυς: Η «ωφέλιμη» Κρήτη

Το 1925 η Καλούτση μετέτρεψε το οικιακό της εργαστήριο των Χανίων σε επιχείρηση με τη συμβολική ονομασία *Διπλούς Πέλεκυς-Κρητική Υφαντουργία*, άμεση αναφορά στα προϊστορικά αρχαιολογικά ευρήματα της Κρήτης. Η επιχείρηση σταδιακά εξελίχθηκε σε βιοτεχνική μονάδα, καθώς η εκτεταμένη ανέχεια οδήγησε πολλές γυναίκες να αναζητήσουν τρόπους επιβίωσης μέσα από τη βιοτεχνική χειροτεχνία.

Η άνθηση του *Διπλού Πέλεκυ* υπήρξε εντυπωσιακή ως την έναρξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Τη δεκαετία 1930 περιλάμβανε 150 αργαλειούς και απασχολούσε γύρω στις 200 γυναίκες που εργάζονταν στο υφαντήριο, το βαφείο, το ραφείο και το σιδερωτήριο, ενώ άλλες ύφαιναν από τα σπίτια τους. Δημιουργήθηκαν πρατήρια σε Αθήνα, Χανιά, Ηράκλειο, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Κέρκυρα. Μετά την πρώτη έκθεση των χειροτεχνημάτων το 1926 ακολούθησαν πολλές ακόμα, παράλληλα με σημαντικές διακρίσεις σε διεθνείς εκθέσεις και πολυάριθμες παραγγελίες στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Στον Μεσοπόλεμο, χωρίς εξασφαλισμένη κρατική επιχορήγηση, αλλά με την πολιτική στήριξη όλων των κυβερνήσεων, από τον Βενιζέλο έως τον Μεταξά, συνεταιρισμοί, κοινοπραξίες, επιχειρήσεις και φιλανθρωπικά σωματεία προέβαλλαν συστηματικά τα χειροτεχνήματά τους ως «αναβιωμένη λαϊκή τέχνη», επιχειρώντας να συνδυάσουν τα εθνικά προτάγματα με την οικονομική ανάπτυξη, αλλά και τη διαμόρφωση των αισθητικών κριτηρίων της αστικής τάξης. Σε αυτό το πλαίσιο τα χειροτεχνήματα του *Διπλού Πέλεκυ* αναγνωρίστηκαν στο πανελλήνιο ως *αυθεντικά δείγματα* της «λαϊκής τέχνης της Κρήτης».

Diplous Pelekys (Double Axe): "Beneficial" Crete

In 1925 Kaloutsis transformed her home workshop in Chania into a business with the symbolic name *Diplous Pelekys - Cretan Weavery*, a direct reference to the prehistoric archaeological discoveries of Crete, which found the double-axe to be a symbol of the Minoan culture. The business gradually evolved into an artisanal company, as widespread poverty led many women to seek a way of life through handicrafts.

Diplous Pelekys maintained impressive growth up to the start of World War II. During the 1930s it had 150 looms and employed about 200 women in the weaving, dyeing, sewing and ironing departments, while others wove from their homes. Sale outlets were established in Athens, Chania, Heraklion, Thessaloniki, Patras and Corfu. After the first handicraft exhibition in 1926, many more followed, along with being awarded significant distinctions at international exhibitions and gaining numerous orders from Greece and abroad.

During the interwar period, the company did not receive a guaranteed state subsidy, but maintained the political support of each successive government, from Venizelos to Metaxas. Partnerships, consortia, businesses and charities systematically promoted their artworks as "revived folk art", trying to combine economic growth with national projects, and also the shaping of the aesthetic criteria of the bourgeoisie. In this context the handicrafts of *Diplous Pelekys* were nationally recognised as *authentic specimens* of the "Cretan folk art".

Υφαντή σύνθεση «Ταπισερί» (ή « Βυθός»), π. 1937, βαμβάκι, 87 × 133 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Αργυρό βραβείο στη Διεθνή έκθεση του Παρισιού, 1937.
Woven composition «Tapisserie» (or «Seabed»), ca. 1937, cotton, 87 × 133 cm. Private collection.
Silver medal award at the 1937 Paris International Exhibition.

Μετάλλιο της Φλωρεντίνης Καλούτση
από τη συμμετοχή της
στη Διεθνή έκθεση Θεσσαλονίκης, 1937.
Ιδιωτική συλλογή.
Florentini Kaloutsis' Medal
from her participation
in the Thessaloniki International Fair, 1937.
Private collection.

Δίπλωμα συμμετοχής
στη Διεθνή έκθεση του Βερολίνου, 1938.
Ιδιωτική συλλογή.
Diploma of participation
in the International Exhibition of Berlin, 1938.
Private collection.

Δίπλωμα συμμετοχής
και αργυρό βραβείο στη Διεθνή έκθεση
του Παρισιού, 1937.
Ιδιωτική συλλογή.
Participation diploma
and silver medal from the International Exhibition
of Paris, 1937.
Private collection.

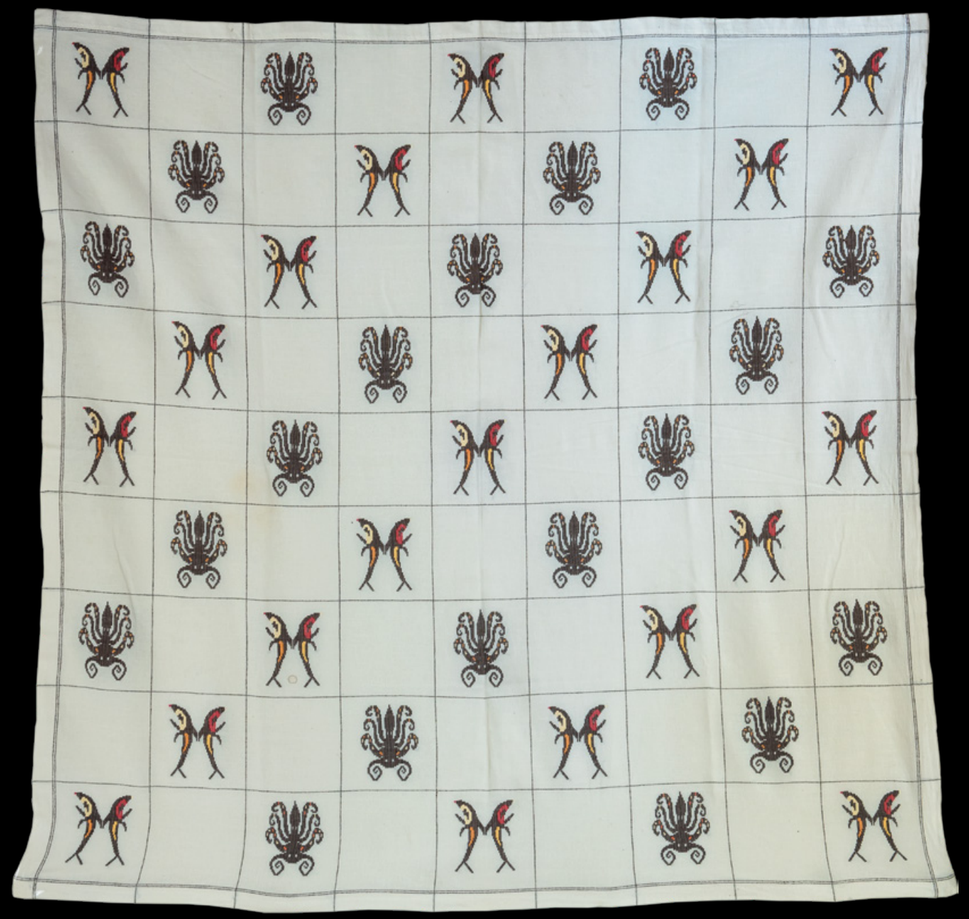

Τραπεζομάντηλο υφαντό με μυκηναϊκά μοτίβα από το σχέδιο του ζωγραφισμένου «δαπέδου της Τίρυνθας», 1924-1940 (σχεδιασμός), βαμβάκι, Υ: 160 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Woven tablecloth with Mycenaean motifs from the design of the painted «Floor of Tiryns», 1924-1940 (design), cotton, H: 160 cm. Private collection.

Ρόμπα υφαντή με μινωικό μοτίβο κρίνων, 1924-1940 (σχεδιασμός), βαμβάκι, Υ: 133εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Woven robe with Minoan lilies pattern, 1924-1940 (design), cotton, H.: 133 cm. Private collection.

Πρώτιστα νά γνωρίσωμεν τήν χώραν μας
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΡΧΙΑ κ. ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ο "ΝΕΟΣ ΚΟΣΜΟΣ, ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΡΗΤΗ, Η ΗΡΩΪΚΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Η ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΑΝΘΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΟΝΗΣΟΥ

ΤΑ ΠΕΡΙΦΗΜΑ ΚΡΗΤΙΚΑ ΥΦΑΝΤΑ

Από μεσοπολεμικό ημερήσιο Τύπο για τον *Διπλού Πέλεκυ* (δεκ. 1930).
From interwar press about *Diplous Pelekys* (1930s).

Σχέδιο για υφαντό με μινωικό μοτίβο κρίνων, 1924-1940,
μολύβι και χρωματιστά κραγιόνια σε τετραγωνισμένο χαρτί, 40,5 × 24 εκ.
Αρχείο σχεδίων Φλωρεντίνης Καλούτση, Λύκειο Ελληνίδων Χανίων.
Design for woven fabric with Minoan lilies pattern, 1924-1940,
pencil and coloured crayons on squared paper, 40,5 × 24 cm.
Archive of patterns by Florentini Kaloutsi, Lyceum Club of Greek Women of Chania.

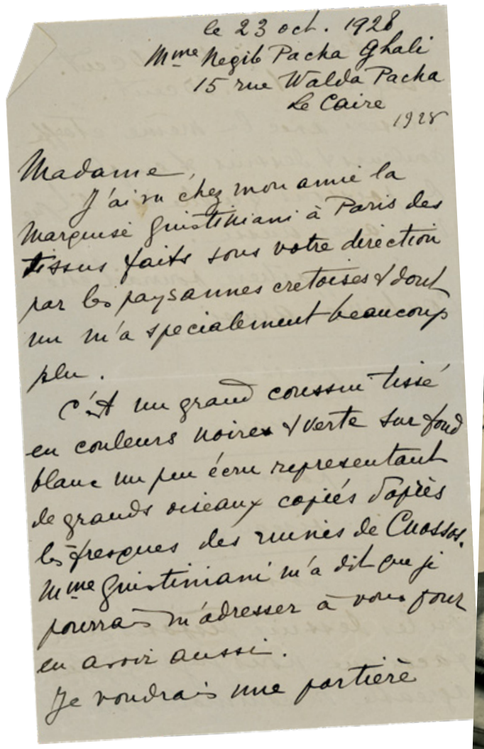

le 23 oct. 1928
Mme Nagib Pacha Ghali
15 rue Walda Pacha
Le Caire
1928

Madame,
J'ai vu chez mon amie la Marquise Giustiniani à Paris des tissus faits sous votre direction par des paysannes cretoises & dont elle m'a spécialement beaucoup plu.
C'est un grand coussin tissé en couleurs noires & verte sur fond blanc un peu écru représentant de grands oiseaux copiés d'après des fresques des ruines de Cnossa.
Mme Giustiniani m'a dit que je pourrais m'adresser à vous pour en avoir aussi.
Je voudrais une portière

Επιστολή προς την Φλωρεντίνη Καλούτση για παραγγελία υφαντών, Κάιρο, 1928.
Αρχείο σχεδίων Φλωρεντίνης Καλούτση, Λύκειο Ελληνίδων Χανίων.
Letter from a client to Florentini Kaloutsis for weaving order, Cairo, 1928.
Archive of patterns by Florentini Kaloutsis, Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Υφαντό για παιδικό ρουχισμό, 1934.
Application for woven children's clothing, 1934.

Φλωρεντίνη Καλούτση & Έλενα Βενιζέλου: Μια στενή φιλία

Η Φλωρεντίνη Καλούτση διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τον Ελευθέριο Βενιζέλο και ιδιαιτέρως με τη δεύτερη σύζυγό του, Έλενα, το γένος Σκυλίτση, από το 1927 έως τον θάνατο της Έλενας, το 1959.

Μέσα από την εκτεταμένη αλληλογραφία τους διαπιστώνεται η υποστήριξη του έργου της Καλούτση από τη Βενιζέλου, ειδικότερα σε σχέση με την προώθηση των υφαντών του *Διπλού Πέλεκυ* για εκθέσεις και παραγγελίες στους εύπορους κοινωνικούς κύκλους της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Παράλληλα, καθώς ζούσε μεταξύ Παρισιού, Λονδίνου και Αθήνας, η Βενιζέλου ενημέρωνε την Καλούτση για τις νέες τάσεις της μόδας, ενώ η Καλούτση μεριμνούσε για τις προσωπικές υποθέσεις της Βενιζέλου στην Κρήτη, αλλά και για τις δωρεές της σε τοπικά έργα κοινής ωφέλειας (π.χ. Δημοτική Βιβλιοθήκη Χανίων κ.ά.).

Florentini Kaloutsis & Elena Venizelos: A close friendship

Florentini Kaloutsis had friendly relations with Eleftherios Venizelos and especially with his second wife, Elena, née Skilitsi, from 1927 until her death in 1959.

Their extensive correspondence shows the support for Kaloutsis' work by Venizelos, especially with regard to promoting the textiles of *Diplous Pelekys* (Double Axe) for participation in exhibitions and for encouraging orders from within the wealthy social circles of Greece and abroad.

At the same time, while being constantly on the move between Paris, London and Athens, Venizelos informed Kaloutsis of new trends in fashion, while Kaloutsis was responsible for Venizelos' personal affairs in Crete, as well as her donations to local public charities (e.g. to Municipal Library of Chania, etc.).

Η Φλωρεντίνη Καλούτση με την Έλενα Βενιζέλου στην οικία του Ελευθέριου Βενιζέλου στη Χαλέπα Χανίων, 1947.
Florentini Kaloutsis with Elena Venizelos at the house of Eleftherios Venizelos in Chalepa, Chania, 1947.

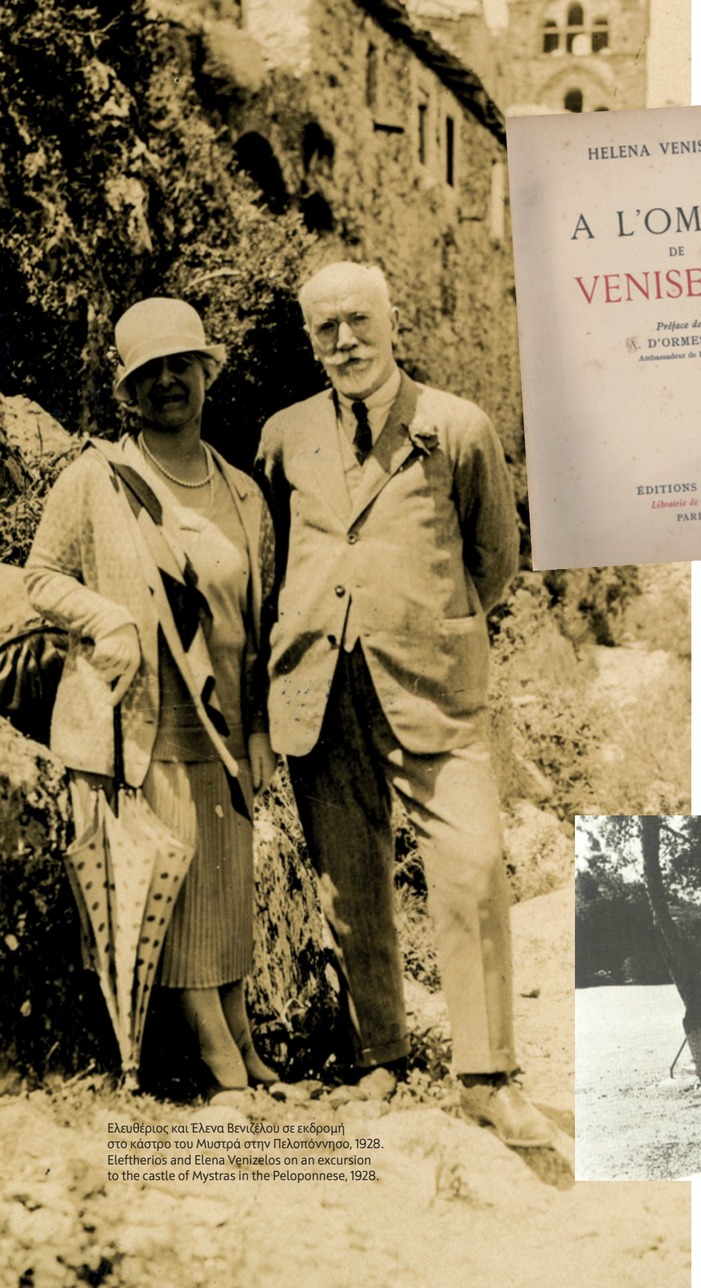

Ελευθέριος και Έλενα Βενιζέλου σε εκδρομή στο κάστρο του Μυστρά στην Πελοπόννησο, 1928.
Eleftherios and Elena Venizelos on an excursion to the castle of Mystras in the Peloponnese, 1928.

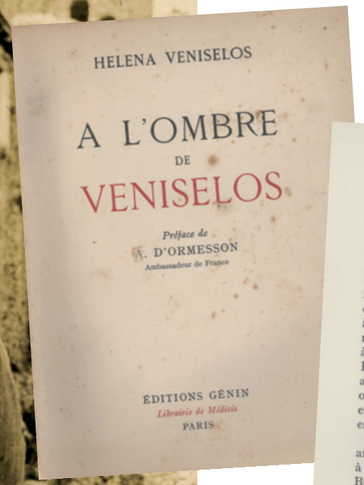

HELENA VENISELOS

A L'OMBRE DE VENISELOS

Préface de A. D'ORMESSON
Ambassadeur de France

ÉDITIONS GENIN
Librairie de Médicis
PARIS

Πρωτότυπη γαλλική έκδοση της αυτοβιογραφίας της Έλενας Βενιζέλου, εκδ. Librairie de Médicis, 1955 (σελ. 62: αναφορά στη Φλωρεντίνη Καλούτση). Ιδιωτική συλλογή.
Original French edition of Elena Venizelos' autobiography, Librairie de Médicis, 1955 (p. 62: reference to Florentini Kaloutsis). Private collection.

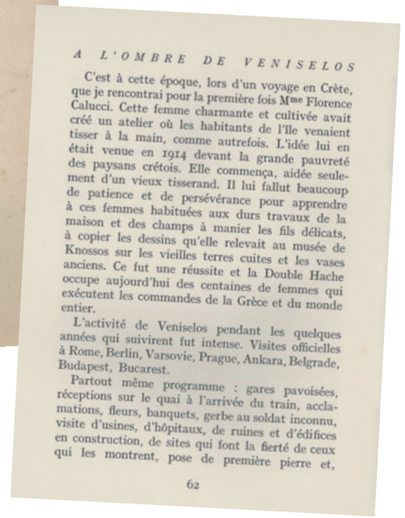

A L'OMBRE DE VENISELOS

C'est à cette époque, lors d'un voyage en Crète, que je rencontrai pour la première fois Mme Florence Calucci. Cette femme charmante et cultivée avait créé un atelier où les habitants de l'île venaient tisser à la main, comme autrefois. L'idée lui en était venue en 1914 devant la grande pauvreté des paysans crétois. Elle commença, aidée seulement d'un vieux tisserand. Il lui fallut beaucoup de patience et de persévérance pour apprendre à ces femmes habituées aux durs travaux de la maison et des champs à manier les fils délicats, à copier les dessins qu'elle relevait au musée de Knossos sur les vieilles terres cuites et les vases anciens. Ce fut une réussite et la Double Hache occupe aujourd'hui des centaines de femmes qui exécutent les commandes de la Grèce et du monde entier.

L'activité de Veniselos pendant les quelques années qui suivirent fut intense. Visites officielles à Rome, Berlin, Varsovie, Prague, Ankara, Belgrade, Budapest, Bucarest.

Partout même programme : gares pavoisées, réceptions sur le quai à l'arrivée du train, acclamations, fleurs, banquets, gerbe au soldat inconnu, visite d'usines, d'hôpitaux, de ruines et d'édifices en construction, de sites qui font la fierté de ceux qui les montrent, pose de première pierre et,

62

Ο τάφος του Ελευθέριου Βενιζέλου στα Χανιά σε σχεδιασμό της Φλωρεντίνης Καλούτση, ύστερα από ανάθεση της Έλενας Βενιζέλου (1936-7).
The tomb of Eleftherios Venizelos in Chania designed by Florentini Kaloutsis, commissioned by Elena Venizelos (1936-7).

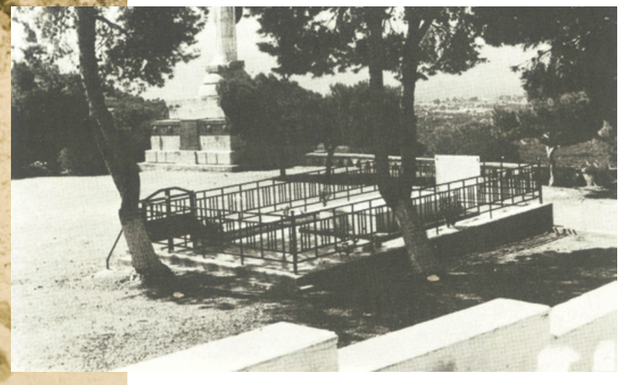

Από επιστολές της Έλενας Βενιζέλου προς τη Φλωρεντίνη Καλούτση:
- 24 Ιουνίου 1928, 22 Φεβρουαρίου 1936, 18 Οκτωβρίου 1936, Αρχείο αλληλογραφίας Έλενας Βενιζέλου και Φλωρεντίνης Καλούτση, ιδιωτική συλλογή.
- 6 Δεκεμβρίου 1928, Αρχείο Καλούτση, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος».

From letters from Elena Venizelos to Florentini Kaloutsis:
- June 24, 1928, February 22, 1936, October 18, 1936, March 19, 1937, Archive of correspondence of Elena Venizelos and Florentini Kaloutsis, private collection.
- December 6, 1928, Kaloutsis' archive, National Research Foundation "Eleftherios K. Venizelos".

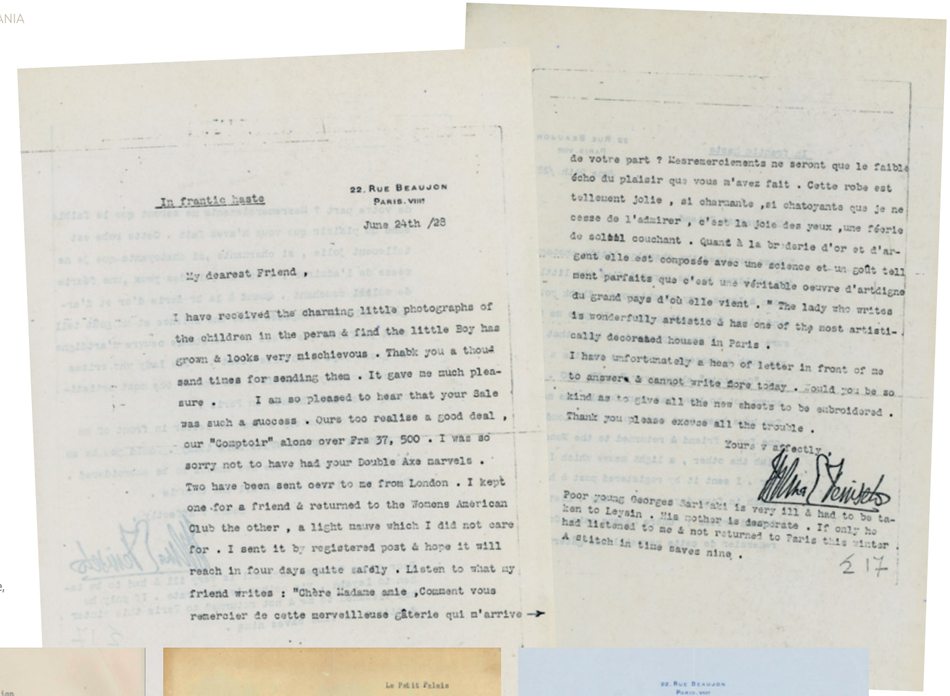

In frantic haste

22, Rue Beaujon
Paris. VIII

June 24th /28

My dearest Friend ,

I have received the charming little photographs of the children in the pram & find the little Boy has grown & looks very mischievous . Thank you a thousand times for sending them . It gave me much pleasure . I am so pleased to hear that your Sale was such a success . Ours too realise a good deal , our "Comptoir" alone over Frs 37, 500 . I was so sorry not to have had your Double Axe marvels . Two have been sent over to me from London . I kept one for a friend & returned to the Women American Club the other , a light mauve which I did not care for . I sent it by registered post & hope it will reach in four days quite safely . Listen to what my friend writes : "Chère Madame amie ,Comment vous remercier de cette merveilleuse féterie qui m'arrive →

de votre part ? Mesremerciements ne seront que le faible écho du plaisir que vous m'avez fait . Cette robe est tellement jolie , si charmante ,si chatoyante que je ne cesse de l'admirer , c'est la joie des yeux ,une féerie de soleil couchant . Quant à la broderie d'or et d'argent elle est composée avec une science et un goût tellement parfaits que c'est une véritable oeuvre d'artdigne du grand pays d'où elle vient . " The lady who writes is wonderfully artistic & has one of the most artistically decorated houses in Paris .

I have unfortunately a heap of letter in front of me to answer & cannot write more today . Could you be so kind as to give all the new sheets to be embroidered . Thank you please excuse all the trouble .

Yours v affectly .

Poor young Georges Mavright is very ill & had to be taken to Leysin . His mother is desperate . If only he had listened to me & not returned to Paris this winter . A stitch in time saves nine .

217

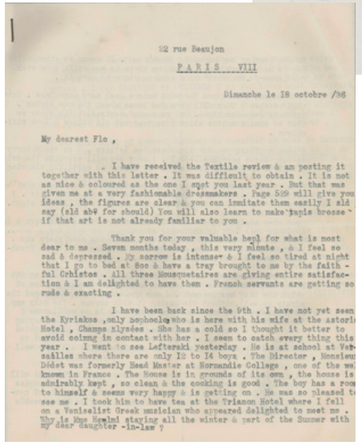

22 rue Beaujon
PARIS VIII

Dimanche le 18 octobre /36

My dearest Flo ,

. I have received the Textile review & am posting it together with this letter . It was difficult to obtain . It is not as nice & coloured as the one I sent you last year . But that was given me at a very fashionable dressmakers . Page 509 will give you ideas . the figures are clear & you can imitate them easily I sld say (old sh# for should) You will also learn to make "Papis brosse" if that art is not already familiar to you .

Thank you for your valuable help for what is most dear to me . Seven months today , this very minute , & I feel so sad & depressed . My sorrow is intense& & I feel so tired at night that I go to bed at 8oo & have a tray brought to me by the faithful Christos . All three Mousquetaires are giving entire satisfaction & I am delighted to have them . French servants are getting so rude & exacting .

I have been back since the 9th . I have not yet seen the Kyriakos ,only poobooly who is here with his wife at the Astoria Hotel , Champs Elysées . She has a cold so I thought it better to avoid colmg in contact with her . I seem to catch every thing this year . I went to see Lafteraki yesterday . He is at school at Versailles where there are only 12 to 14 boys . The Director , Monsieur Didet was formerly Head Master at Normandie College , one of the well known in France . The House is in grounds of its own , the house is admirably kept , so clean & the cooking is good . The boy has a room to himself & seems very happy & is getting on . He was so pleased to see me . I took him to have tea at the Trianon Hotel where I fell on a Venizelist Greek musician who appeared delighted to meet me . Why is Mme Hemlmi staying all the winter & part of the Summer with my dear daughter -in-law ?

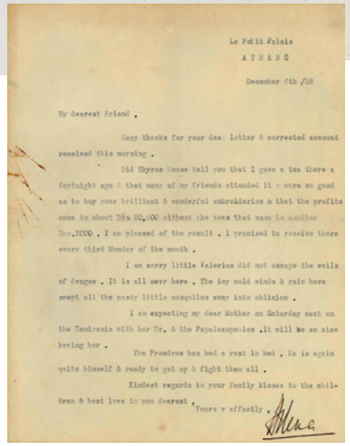

Le Petit Palais
ATHENS

December 6th /28

My dearest Friend ,

Many thanks for your dear letter & corrected account received this morning .

Did Myron Mouse tell you that I gave a tea there a fortnight ago & that many of my friends attended it & were so good as to buy your brilliant & wonderful embroideries & that the profits came to about Drs 20,000 without the teas that came to another Drs.8000 . I am pleased of the result . I promised to receive there every third Monday of the month .

I am sorry little Valerius did not escape the evils of dengue . It is all over here . The icy cold winds & rain have swept all the nasty little mosquites away into oblivion .

I am expecting my dear Mother on Saturday next on the Zenivanis with her Dr. & the Papaloxopoulos .It will be so nice having her .

The Proedros has had a rest in bed . He is again quite himself & ready to get up & fight them all .

Kindest regards to your family kisses to the children & best love to you dearest ,

Yours v affectly .

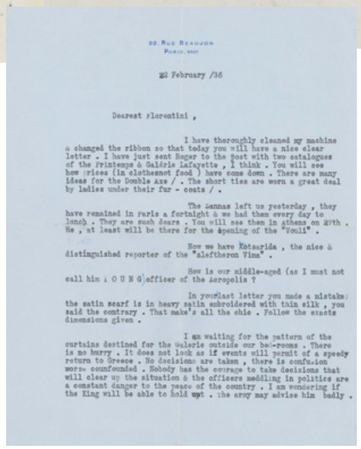

22 Rue Beaujon
Paris. VIII

22 February /36

Dearest Florentini ,

I have thoroughly cleaned my machine & changed the ribbon so that today you will have a nice clear letter . I have just sent Roger to the post with two catalogues of the Printemps & Galérie Lafayette , I think . You will see how cries (in clothesand food) have come down . There are many ideas for the Double axe / . The short ties are worn a great deal by ladies under their fur - coats / .

The Jannas left us yesterday , they have remained in paris a fortnight & we had them every day to lunch . They are such dears . You will see them in athens on 29th . He , at least will be there for the opening of the "Foull" .

Now we have Ratsapida , the nice & distinguished reporter of the "Eleftheron Vima" .

How is our middle-aged (as I must not call him ; O U N G)officer of the Acropolis ?

In yourlast letter you made a mistake; the satin scarf is in heavy satin embroidered with thin silk , you said the contrary . That make's all the chie . Follow the exacts dimensions given .

I am waiting for the pattern of the curtains destined for the Galerie outside our bed-rooms . There is no hurry . It does not look as if events will permit of a speedy return to Greece . No decisions are taken , there is confusion more confounded . Nobody has the courage to take decisions that will clear up the situation & the officers meddling in politics are a constant danger to the peace of the country . I am wondering if the King will be able to hold upt . the army may advise him badly .

Από την «αυθεντικότητα» στην τυποποίηση

Η επιτακτική ανάγκη για ανασυγκρότηση της χώρας, ύστερα από την Κατοχή και τον Εμφύλιο, οδήγησε σε λύσεις μαζικής εκβιομηχάνισης και στον παραγκωνισμό της εκλεπτυσμένης βιοτεχνικής χειροτεχνίας του Μεσοπολέμου.

Η Καλούτση, που είχε αναγκαστεί να διακόψει τις δραστηριότητες της επιχείρησής της στα χρόνια του πολέμου, κατάφερε να επαναλειτουργήσει το υφαντήριο, στην Αθήνα πλέον και τα πρατήριά της σε Αθήνα, Χανιά και Ηράκλειο.

Τη δεκαετία του 1950 το υφαντήριο μεταφέρθηκε στα Χανιά και έγινε πάλι οικοτεχνικό. Τα χειροτεχνήματα του *Διπλού Πέλεκυ* διατήρησαν τα μοτίβα τους εμπλουτίζοντάς τα με νέα και συνέχισαν να γοητεύουν την αστική τάξη με την υψηλή ποιότητα του σχεδιασμού, των υλικών και της τεχνικής τους. Παράλληλα διατήρησαν την ταύτιση στη συνείδηση των περισσότερων με τη «γνήσια λαϊκή τέχνη της Κρήτης».

Ωστόσο οι παλιές υφάντριες σταδιακά αποσύρθηκαν ή προτίμησαν να οργανώσουν τα δικά τους εργαστήρια, πολύ συχνά αντιγράφοντας τα σχέδια της Καλούτση και παρουσιάζοντάς τα ως δικές τους δημιουργίες. Ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1960 και μετά, η ανεξέλεγκτη τυποποιημένη αναπαραγωγή των αρχικών προτύπων της οδήγησε στη μαζική παραγωγή τουριστικών προϊόντων «λαϊκής τέχνης» χαμηλής ποιότητας.

Στις μεταπολεμικές δεκαετίες που η «λαϊκή τέχνη» αντιμετωπιζόταν ποικιλότροπα, ως τροχοπέδη του εκσυγχρονισμού, ως «αυθεντική» εθνική έκφραση, ως αφετηρία για την αναζήτηση των «γνήσιων» στοιχείων του «λαού» ή και απλώς ως τάση της ποπ κουλτούρας, η επιμονή από μια βιοτεχνία όπως ο *Διπλούς Πέλεκυς* στις παραδοσιακές τεχνικές, στη χρήση φυσικών υλικών και στο ποιοτικό αποτέλεσμα, γινόταν βαθμιαία μια απαγορευτική υπόθεση.

From «authenticity» to standardization

The pressing need to rebuild the country after the German Occupation and the Greek Civil War led to mass industrialization solutions and the obsolescence of the sophisticated artisanry and craftsmanship of the interwar period.

Kaloutsis, who was forced to cease her business activity during the war, managed to reopen her weaving workshop in Athens, and her sale outlets in Athens, Chania and Heraklion.

In the 1950s, the weaving workshop was moved to Chania and was once again converted to an artisanal operation. The handicrafts of *Diplous Pelekys* (Double Axe) kept their patterns and also enriched them with new ones, continuing to charm the bourgeoisie with their high-quality design, materials and techniques. At the same time, they were still acknowledged by many as the "genuine folk art of Crete".

However, the old weavers gradually withdrew or preferred to organize their own workshops, often copying Kaloutsis' designs and presenting them as their own creations. Particularly from the 1960s, uncontrolled standard reproduction of her original patterns led to the mass production of low quality "folk art" tourist products.

During the post war era, "folk art" was treated with mixed emotions, either as a hindrance to modernization, as an "authentic" national expression, as the starting point of a quest for "genuine" elements of "folk art" or just as a trend of pop culture. The persistence of an artisanal business such as *Diplous Pelekys* in sticking with traditional techniques, the use of natural materials and in maintaining high product quality, gradually rendered its production prohibitive.

Τσάντα υφαντή με μινωικά κρίνα, 1945-1970, βαμβάκι, Υ: 36 εκ. Συλλογή Λυκείου Ελληνίδων Χανίων.
Woven bag with Minoan lilies, 1945-1970, cotton, H: 36 cm. Collection of Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Η Φλωρεντίνη Καλούτση στο υφαντήριό της (δεκ. 1950).
Florentini Kaloutsis at her weaving workshop (1950s).

Από μεταπολεμική έκθεση του *Διπλού Πέλεκυ* (δεκ. 1960).
From post-war exhibition of *Diplous Pelekys* (1960s).

Δίπλωμα συμμετοχής και χρυσό βραβείο *Διπλού Πέλεκυ* στην 30ή Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, 1965 και Βραβείο Φλωρεντίνης Καλούτση από τον Σύλλογο Εργάνη στην 1η Παγκρήτια έκθεση έργων Κρητικής Λαϊκής Τέχνης, Ηράκλειο 1967. Αρχείο Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση, ιδιωτική συλλογή.
Diploma *of participation and gold prize for Diplous Pelekys* at the 30th Thessaloniki International Fair, 1965 and Florentini Kaloutsis Award from Ergani Association at the 1st Pancretan Exhibition of Cretan Folk Art Works, Heraklion 1967. Florentini Skouloudis-Kaloutsis' archive, private collection.

ΠΑΓΚΡΗΤΙΟΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΡΓΩΝ
ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΑΠΟΝΕΜΕΙ

Το παρόν Βραβείον εἰς τὴν κ. Φλωρεντίνην Καλούτση εἰς μέρος τοῦ Συλλόγου «ΕΡΓΑΝΗ» διὰ τὰ παρ' αὐτῆς ἐκτεθέντα ἐξαίρετα εἴδη Κρητικῆς λαϊκῆς τέχνης κατὰ τὴν Παγκρήτιον Ἔκθεσιν Ἡρακλείου.

Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 25 Ἰουνίου 1967

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

ΠΕΡΙΠΤΕΡΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

ΑΠΟΝΕΜΕΙ

εἰς παρὸν δίπλωμα μετὰ χρυσοῦ μεταλλίου εἰς ΔΙΠΛΟΥΣ ΠΕΛΕΚΥΣ

ἐκθέσαντα ἐξαίρετα εἴδη ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ εἰς τὸν χῶρον τοῦ Διεθνοῦς Ἐκθεσιακοῦ Κέντρου Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν 30ην Διεθνῆ Ἔκθεσιν Θεσσαλονίκης.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 20. Σεπτεμβρίου 1965

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Ε. Κ. ΤΟΥΜΠΑΣ

Από τη συμμετοχή του *Διπλού Πέλεκυ* στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, 1951.
From the participation of *Diplous Pelekys* at the Thessaloniki International Fair, 1951.

Επιτραπέζιο φωτιστικό με υφαντό καπέλο με μινωικό μοτίβο υδρόβιων πτηνών («πέρδικες»), βαμβάκι, ξύλο, Υ: 55 εκ., Δ: 20 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Table lamp with woven Minoan aquatic bird motif shade ("Partridges"), cotton, wood, H: 55 cm, D: 20 cm. Private collection.

Τραπεζομάντηλο υφαντό
με μοτίβο άνθη, 1945-1970,
βαμβάκι, Y: 150 εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Woven tablecloth
with floral motif, 1945-1970,
cotton, H: 150 cm.
Private collection.

Τραπεζομάντηλο υφαντό
με μινωική φλογόσχημη διακόσμηση
(μοτίβο «στρόφιγγα»), μετάξι, Y: 115εκ.
Ιδιωτική συλλογή.
Woven tablecloth
with Minoan flame-shaped decoration
("spiral" motif), silk, H: 115 cm.
Private collection.

Ξυλόγλυπτο γραφείο σεκρετέρ
με διάκοσμο βάζα με άνθη, 1945-1970,
Y: 120 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Wood-carved secretaire desk with
decorative vases with flowers, 1945-1970,
H: 120 cm. Private collection.

Κασέλα με διάκοσμο βυθό (χταπόδι και ψάρια),
Y: 70 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Wood-carved chest decorated with seabed (octopus and fish),
H: 70 cm. Private collection.

Ξυλόγλυπτη καρέκλα
με μινωικό μοτίβο διπλού πέλεκυ,
Y: 83 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Wood-carved chair
with Minoan double-headed axe
motif, H: 83 cm.
Private collection.

Η ανθεκτικότητα του «αυθεντικού»

Με την παγκοσμιοποίηση της αγοράς και την αποκοπή του τουριστικού προϊόντος από τον χώρο και τον τρόπο της πρωτογενούς παραγωγής του, μια εξίσου ισχυρή ανάγκη άρχισε να διαφαίνεται: Αυτή της αναγνώρισης της αξίας και σημασίας των τοπικών ταυτοτήτων.

Η τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία, ως κομμάτι της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ανήκει στους ζωτικούς πόρους των κοινοτήτων. Η διαφύλαξη και ανάδειξη της αξίας τους, αλλά και η προσεκτική χρήση τους, αποτελούν σημαντικό στοιχείο για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους.

Τα τελευταία χρόνια μια νέα τάση φαίνεται να παρουσιάζει άνοδο: Αυτή της αναζήτησης ενός δημιουργικού επαναπροσδιορισμού της παράδοσης. Η υφαντική σήμερα παντρεύει το branding με παραδοσιακές τεχνικές, πραγματοποιώντας ευρηματικές επιλογές, συνδυάζοντας τη σύγχρονη μόδα και την υψηλή αισθητική. Η αγορά της ενίοτε είναι παγκόσμια και πολύ υψηλού επιπέδου.

Έχοντας πίσω της ιστορία χιλιετιών, υποδεικνύει ότι η αναζήτηση του βιώματος, η ποιότητα των πρώτων υλών ενός προϊόντος και η αναγνώριση όχι μόνο της αισθητικής, της εμπορικής, αλλά και της πολιτισμικής τους αξίας, αντέχουν στον χρόνο και στις επιλογές μας.

The endurance of the "authentic"

With the emergence of global markets and the alienation of tourist products from the place and means of their original production, an equally strong need began to emerge; that of the recognition of the value and importance of local identity.

The know-how associated with traditional handicrafts as an element of intangible cultural heritage belongs among the vital resources of communities. Preserving and promoting their value, as well as their careful use, are important factors for their long-term viability.

In recent years a new trend seems to be emerging: the quest for a creative redefinition of tradition. The textile industry today merges branding with traditional techniques, making innovative choices, combining modern fashion and high aesthetics. The market is often global and of a very high standard.

Having a history of thousands of years, it shows that the search for life experiences, the quality of a product's raw materials, and the recognition, not only of their aesthetic and commercial, but also their cultural, value, can withstand the test of time and our choices.

Δείγματα υφαντών του *Διπλού Πέλεκυ*, με σχέδια μεσοπολεμικά και μεταπολεμικά. Ιδιωτική συλλογή.
Woven fabric samples from *Diplous Pelekys*, with inter-war and post-war designs. Private collection.

Τσάντα συσκευασίας του *Διπλού Πέλεκυ*. Ιδιωτική συλλογή.
Package bag of *Diplous Pelekys*. Private collection.

Πουγκί υφαντό (μπομπονιέρα) με μοτίβο χελιδόνια, 1945-1970, βαμβάκι, Υ: 10 εκ. Συλλογή Λυκείου Ελληνίδων Χανίων.
Woven pouch (bomboniere) with flying fish motif, 1945-1970, cotton, H: 10 cm. Collection of Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Παιδική ποδιά υφαντή με μοτίβο μέλισσες, 1945-1970, βαμβάκι, Υ: 40 εκ. Συλλογή Λυκείου Ελληνίδων Χανίων.
Children's woven apron with bee motif, 1945-1970 (design), cotton, H: 40 cm. Collection of Lyceum Club of Greek Women of Chania.

Σεμέν υφαντό με αφηρημένο διάκοσμο (μοτίβο «χοχλιός»), 1945-1970, μετάξι, Δ: 20 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Woven doily with abstract motif ("snail"), 1945-1970, silk, D: 20cm. Private collection.

Από μεταπολεμικό περιοδικό Τύπο για τον *Διπλού Πέλεκυ* (δεκ.1960).
From post-war press about *Diplous Pelekys* (1960s).

Φλωρεντίνη Σκουλούδη-Καλούτση

ΦΛΩΡΕΝΤΙΝΗ ΣΚΟΥΛΟΥΔΗ-ΚΑΛΟΥΤΣΗ: Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ*

1890: Γέννηση της Φλωρεντίνης Σκουλούδη στο Ρέθυμνο από τον Γιώργο Σκουλούδη, δικηγόρο, και την Κλεοπάτρα Σκουλούδη, το γένος Πετυχάκη, δασκάλα.
1890-1906: Η οικογένεια εγκαθίσταται στα Χανιά, στην περιοχή της Χαλέπας.
Η Φλωρεντίνη λαμβάνει τα πρώτα μαθήματα ζωγραφικής από τον Ιωάννη Σταυράκη.
1898-1913: Ο πατέρας της Φλωρεντίνης διατελεί Υπουργός Δικαιοσύνης στην Κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας και διοικών σύμβουλος της Τράπεζας Κρήτης.
1906-1912: Πραγματοποιεί σπουδές ζωγραφικής στο Λονδίνο παρακολουθώντας το πρόγραμμα σπουδών «South Kensington». Αρχικά φοιτά στο καλλιτεχνικό τμήμα του Dulwich High School και μετά στο Westminster School of Art, μαθητεύοντας στον ζωγράφο Walter Sickert.
1912: Αποκτά δίπλωμα διδακτικής της ζωγραφικής (teacher-artist) από την Royal Drawing Society.
Επιστρέφει στην Ελλάδα και εγκαθίσταται στα Χανιά. Ανοίγει το δικό της επαγγελματικό εργαστήριο ζωγραφικής (οδός Σχοινοπλοκάδικα).
1913: Της ανατίθεται ο σχεδιασμός του αναμνηστικού γραμματοσήμου για την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα από την Γενική Διοίκηση Κρήτης.
1915-1916: Συμμετέχει στη Β' Πανελλήνια καλλιτεχνική έκθεση του Συνδέσμου Ελλήνων καλλιτεχνών στο Ζάππειο, Αθήνα και λαμβάνει επαινετικές κριτικές.
Σε επαφή με την Καλλιρρόη Παρρέν μεσολαβεί για την ίδρυση παραρτήματος του *Λυκείου Ελληνίδων* στα Χανιά. Πρώτη πρόεδρος η μητέρα της Φλωρεντίνης, Κλεοπάτρα Σκουλούδη.
Συμμετέχει ενεργά στις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις *Λυκείου*.
1917: Συμμετέχει στη Β' Διαρκή Καλλιτεχνική Έκθεση του Κράτους.
1918: Παντρεύεται τον ναυτικό πράκτορα Γεώργιο (Τζώρτζη) Καλούτση.
1918-1924: Ασχολείται με την υφαντική τέχνη και μεταφέρει στον αργαλειό προϊστορικά θέματα παρμένα κυρίως από μινωικές τοιχογραφίες και εκθέματα του Μουσείου Ηρακλείου. Παράλληλα προχωρά στην αποτύπωση σχεδίων από παραδοσιακά κεντήματα και υφαντά που ανακαλύπτει μετά από επισκέψεις της σε απομακρυσμένα χωριά της Κρήτης.
1919: Εικονογραφεί το βιβλίο του αδερφού της, δημοσιογράφου Αντώνη Σκουλούδη *Ξένες Χώρες-Νεκρές Πολιτείες*, με θέμα τις διώξεις των Ποντίων Ελλήνων.
1920: Γέννηση της κόρης της, Αρτεμισίας (Σίσυς).
1922: Δημιουργεί οικιακό εργαστήριο χειροτεχνίας.
1923: Συμμετέχει μαζί με τον αδελφό της, Μανώλη Σκουλούδη, μουσικό, στην ίδρυση του Συνδέσμου για την διάδοση των Καλών Τεχνών στην Κρήτη.
Στο νεοσύστατο Κρητικό Ωδείο (σημερινό Βενιζέλειο Ωδείο Χανίων) αναλαμβάνει πρώτη να διδάξει (μέχρι το 1926) στο Τμήμα της Ζωγραφικής.
1925: Μετονομασία του οικιακού εργαστηρίου της σε βιοτεχνική επιχείρηση *Διπλούς Πέλεκυς - Κρητική Υφαντουργία*.
1926: Πρώτη έκθεση των χειροτεχνημάτων της στην αίθουσα του Λυκείου των Ελληνίδων στην Αθήνα. Αποσπά εγκωμιαστικές κριτικές.
1927: Συμμετοχή στην Έκθεση ελληνικής λαϊκής τέχνης, στο πλαίσιο των Α' Δελφικών Εορτών, και στην Έκθεση ελληνικών χειροτεχνημάτων, Θεσσαλονίκη.

ΕΛΛΑΔΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1855: Ίδρυση *Αμαλίειου Ορφανοτροφείου*, με την προσωπική φροντίδα της Βασίλισσας Αμαλίας.
1872: Ίδρυση *Συλλόγου Κυριών υπέρ της Γυναικείας Παιδεύσεως ή Συνδέσμου Απόρων Γυναικών*.
1872: Ίδρυση *Εργαστηρίου Απόρων Γυναικών*.
1888-1917: *Εφημερίς των Κυριών*. Εκδότρια η Καλλιρόη Παρρέν.
1891: *Καλλιτεχνική Έκθεσις των Κυριών* με πρωτοβουλία της Καλλιρόης Παρρέν.
1894: Επιτρέπεται η φοίτηση γυναικών στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών με περιορισμούς.
1896-1897: Ίδρυση *Συλλόγου Κυριών "Εργάνη Αθηνά"*.
1897: Πυρκαγιά και σφαγές στις χριστιανικές συνοικίες της πόλης των Χανίων από τους Τούρκους. Επανάσταση στο Ακρωτήρι Χανίων με σκοπό την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Οι επαναστατικές εξεγέρσεις και μαζί οι λεηλασίες και σφαγές χριστιανικών πληθυσμών εξαπλώνονται σε ολόκληρο το νησί. Η Κρήτη περνάει στην κατοχή και διοίκηση των Μ. Δυνάμεων της Ευρώπης (Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία και Ρωσία). Το Κρητικό ζήτημα απασχολεί το πανελλήνιο, αλλά και την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη.
1898-1913: Αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από το νησί. Άφιξη και εγκατάσταση στα Χανιά του πρίγκιπα Γεωργίου ως Ύπατου Αρμοστή Κρήτης. Περίοδος αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας με πρωτεύουσα τα Χανιά.
1900: Έναρξη ανασκαφών στην Κρήτη από τον Arthur Evans.
Δημιουργία στην Αθήνα *Καλλιτεχνικής Σχολής Κυριών*, με πρόταση του γενικού γραμματέα της *Εταιρείας Φιλότεχνων* Δ.Ι. Καλογερόπουλου.
1901: Πρόταση χειραφέτησης της γυναίκας στην Κρητική Βουλή.
Ίδρυση της *Ελληνικής Βασιλικής Σχολής Χειροτεχνημάτων*.
1905-1906: Επανάσταση του Θερίσου. Ο Πρίγκιπας Γεώργιος παραιτείται από Ύπατος Αρμοστής Κρήτης και αντικαθίσταται από τον Αλέξανδρο Ζαΐμη.
1911: Ίδρυση *Πανελλήνιου Συλλόγου Γυναικών*.
Ίδρυση του *Λυκείου των Ελληνίδων* στην Αθήνα από την Καλλιρόη Παρρέν.
1912-1913: Βαλκανικοί Πόλεμοι. Διπλασιασμός των εδαφών της ελληνικής επικράτειας.
1913: Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.
1914-1918: Α' παγκόσμιος πόλεμος. Εθνικός διχασμός στην Ελλάδα.
1914-1922: Εκτεταμένες διώξεις των μικρασιατικών πληθυσμών στη Μικρά Ασία και τον Πόντο.
1915: Ίδρυση των *Ελληνικών Χωρικών Κεντημάτων* από τη Λουκία Ζυγομαλά.
Ίδρυση παραρτήματος του *Λυκείου Ελληνίδων* στα Χανιά.
1919: Μικρασιατική εκστρατεία.
1921: Ίδρυση της *Ανωτέρας Γυναικείας Σχολής* από τα μέλη του *Εκπαιδευτικού Ομίλου* Δημήτρη Γληνό, Μυρσίνη Κλεάνθους, Χαράλαμπο Θεοδωρίδη και Κώστα Σωτηρίου.
1922: Μικρασιατική καταστροφή.
1923: Υπογραφή της συνθήκης της Λωζάνης. Ανταλλαγή των πληθυσμών σε Ελλάδα και Τουρκία.
1924: Α΄ Αβασίλευτη Δημοκρατία στην Ελλάδα.
1927: Α' Δελφικές Εορτές (διοργάνωση: Άγγελος και Εύα Σικελιανού).

Γέννηση του γιου της, Βαλέριου.
Γνωριμία με την Ελενα Βενιζέλου, σύζυγο του Ελευθέριου Βενιζέλου.
1930: Συμμετοχή στην Βαλκανική έκθεση, Αθήνα και στην Εκθεση ελληνικής λαϊκής τέχνης, στο πλαίσιο των Β' Δελφικών Εορτών.
Ανοίγουν πρατήρια του *Διπλού Πέλεκυ* σε Αθήνα, Χανιά, Ηράκλειο, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Κέρκυρα.
Ενσωματώνει στην παραγωγή της και τον σχεδιασμό ξυλόγλυπτων επίπλων.
1932: Γέννηση του γιου της, Γιώργου. Η Έλενα Βενιζέλου γίνεται νονά του.
Συγκεντρώνει στο υφαντήριό της στην Χαλέπα Χανίων 150 χειροκίνητους αργαλειούς και απασχολεί γύρω στις 200 εργάτριες.
1934: Βραβείο στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης.
1936: Η Έλενα Βενιζέλου της αναθέτει την διαμόρφωση του τάφου του Ελευθέριου Βενιζέλου.
1937: Βραβείο στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης.
Συμμετοχή και αργυρό μετάλλιο στη Διεθνή Έκθεση του Παρισιού.
1938: Η Lady Crosfield διοργανώνει έκθεση των χειροτεχνημάτων του *Διπλού Πέλεκυ* στην αίθουσα "Ολύμπια" του Λονδίνου. Δίνονται παραγγελίες από τη βασιλική οικογένεια της Βρετανίας για τα ενδύματα των νεαρών πριγκιπισσών Ελισάβετ και Μαργαρίτας.
Συμμετοχή στη Διεθνή Έκθεση του Βερολίνου.
1939: Βραβείο στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης.
Συμμετοχή σε εκθέσεις στην Αλεξάνδρεια και τη Ν. Υόρκη.
1940-1944: Εγκαθίσταται οικογενειακώς στη Νάουσα. Ασχολείται με την παραγωγή υφασμάτων για τον Δήμο Νάουσας και την διδασκαλία της ζωγραφικής.
Η οικία και το υφαντήριό της στα Χανιά βομβαρδίζονται και λεηλατούνται, ενώ τα πρατήριά της, εκτός των Αθηνών (πλατεία Αγ. Γεωργίου Καρύτση), κλείνουν.
1945: Εγκαθίσταται στην Αθήνα.
Λειτουργεί ξανά το υφαντήριό της στην περιοχή της Φιλοθέης.
1946-1954: Μεταφέρει το υφαντήριό της στην περιοχή των Πατησίων (οδός Λασκαράτου), Αθήνα.
Ανοίγουν ξανά τα πρατήριά της σε Χανιά και Ηράκλειο.
1949-1950: Πανελλήνια Έκθεση Λαϊκής Χειροτεχνίας και Βιοτεχνίας, Ζάππειο-Αθήνα.
Τιμητική διάκριση στην Κυπριακή Έκθεση, Λευκωσία.
1954: Χτίζει αίθουσα στην βομβαρδισμένη οικία της στην Χαλέπα Χανίων (οδός Δαγκλή) όπου και μεταφέρει το υφαντήριό της, συγκεντρώνοντας περί τους 30 χειροκίνητους αργαλειούς. Λαμβάνει μικρά βιοτεχνικά δάνεια από την Εμπορική Τράπεζα.
1955: Έκθεση στην αίθουσα Αγγλο-ελληνικού συνδέσμου, Αθήνα.
Το πρατήριό της στην Αθήνα μεταφέρεται στην οδό Χρ. Λαδά.
1965: Χρυσό μετάλλιο στην 30η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης
1966: Το πρατήριό της στην Αθήνα μεταφέρεται στην οδό Βουλής.
1967: Βραβείο στην 1η Παγκρήτια έκθεση Κρητικής λαϊκής τέχνης.
Κλείνει το πρατήριο του Ηρακλείου.
1970: Η Τζάκι Κένεντι-Ωνάση αγοράζει εκτεταμένη σειρά χειροτεχνημάτων της για τον εξοπλισμό της βίλας Ωνάση στον Σκορπιό.
1971: Η Φλωρεντίνη Καλούτση πεθαίνει στην Αθήνα και ενταφιάζεται στα Χανιά.
Η επιχείρηση, το υφαντήριο και το πρατήριο των Χανίων μεταβιβάζονται στους γιους της Βαλέριο και Γιώργο Καλούτση, ενώ το πρατήριο των Αθηνών στην κόρη της Αρτεμισία (Σίσυ).
Ζωγραφικά έργα της εκτίθενται τιμητικά στην Α' Παγκρήτια Έκθεση Καλών Τεχνών, στον χώρο του Φιλολογικού Συλλόγου Χανίων «Ο Χρυσόστομος».
1985: Η βιοτεχνία *Διπλούς Πέλεκυς* κλείνει μαζί με το πρατήριο των Χανίων. Το πρατήριο των Αθηνών στη στοά Μπολάνη υφίσταται ως σήμερα ως κατάστημα διακοσμητικών ειδών.

Έκθεση λαϊκών χειροτεχνημάτων στη διάρκεια των Εορτών.
1929: Διεθνής οικονομική κρίση.
Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση: θεσμοθετείται η ισότιμη πρόσβαση των γυναικών στο εκπαιδευτικό σύστημα.
1930: Β' Δελφικές Εορτές (διοργάνωση: Άγγελος και Εύα Σικελιανού).
Ίδρυση και λειτουργία των *Ελληνικών Τεχνών Α.Ε.*
1931: Ίδρυση του *Συνδέσμου Εργαστηρίων Χειροτεχνίας* από την Αγγελική Χατζημιχάλη.
1936: Θάνατος του Ελευθέριου Βενιζέλου.
Δικτατορία 4ης Αυγούστου του Ιωάννη Μεταξά.
1939: Εκρηξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου.
1940: Εισβολή του ιταλικού στρατού στην Ελλάδα.
1941: Εισβολή του γερμανικού στρατού στην Ελλάδα.
1944: Απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Γερμανούς. Δεκεμβριανά.
1945: Τέλος Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου.
1946: Ίδρυση της *Πανελλαδικής Ομοσπονδίας Γυναικών*. Α΄ Πανελλαδικό Γυναικείο Συνέδριο. Διατυπώνονται αιτήματα για ίσα δικαιώματα των φύλων στην εργασία και την αμοιβή.
1946-1949: Εμφύλιος Πόλεμος.
1952: Συνταγματική ρύθμιση για το δικαίωμα της ψήφου στις γυναίκες.
1967-1974: Δικτατορία των συνταγματαρχών.

Η Φλωρεντίνη Καλούτση επιθεωρεί την εκτέλεση του σχεδίου στον αργαλειό (1954-1970).
Florentini Kaloutsis inspects the application of a design on the loom (1954-1970).

*Το επικαιροποιημένο χρονολόγιο της Φλωρεντίνης Σκουλούδη-Καλούτση βασίστηκε, πέρα από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, σε πρωτότυπο αρχειακό υλικό βιογραφικών αναφορών, που εντοπίστηκαν στο προσωπικό αρχείο της καλλιτέχνιδας (συλλογή Γιώργου Καλούτση) και σε προφορικές μαρτυρίες. Ευχαριστούμε τον Γιώργο Καλούτση για την άδεια χρήσης του, καθώς επίσης και τους Κατερίνα Γράψα, Γιώργο Καλούτση και Ρίτα Μαρκαντωνάκη για την επισήμανση επιπλέον πληροφοριών.

Florentini Skouloudis-Kaloutsis

FLORENTINI SKOULOUDIS-KALOUTSIS: HER LIFE AND WORK*

1890: Birth of Florentini Skouloudis in Rethymnon to Giorgos Skouloudis, lawyer, and Kleopatra Skouloudis, née Petichakis, teacher.
1890-1906: The family settles in Chania, in the district of Chalepa.
Florentini takes her first painting lessons from Ioannis Stavrakis.
1898-1913: Florentini's father serves as Minister of Justice in the Government of the Cretan State and Governor of the Bank of Crete.
1906-1912: She studies painting in London by attending the 'South Kensington' curriculum, first in the art department at Dulwich High School and then at Westminster School of Art, where she is taught by painter Walter Sickert.
1912: She receives a teacher-artist certificate by the Royal Drawing Society.
She returns to Greece and settles in Chania. She opens her own professional painting studio (Schinoplokadika street).
1913: She is commissioned by the General Administration of Crete to design the commemorative stamp for the union of Crete with Greece.
1915-1916: She participates in the 2nd Panhellenic Art Exhibition of the Association of Greek Artists in Zappeion, Athens and receives praise.
She is involved in the establishment of a branch of the *Lyceum Club of Greek Women* in Chania, in collaboration with Kallirhoe Parren. First president is Florentini's mother, Kleopatra Skouloudis.
She is actively involved in the artistic events of the *Lyceum*.
1917: She participates in the Second Permanent Art Exhibition of the State.
1918: She marries maritime insurance agent George (Georgi) Kaloutsis.
1918-1924: She engages with the art of weaving and weaves at the loom prehistoric themes taken mainly from Minoan frescoes and exhibits of the Heraklion Museum. At the same time, she draws on paper patterns from traditional embroideries and textiles she discovers on her visits to remote villages of Crete.
1919: She illustrates the book of her brother, Antonis Skouloudis, a journalist, *Deserted Lands-Dead States*, on the genocide of the Pontic Greeks.
1920: Birth of her daughter, Artemisia (Sissy).
1922: She sets up a handicraft workshop at her home.
1923: She participates with her brother, Manolis Skouloudis, a musician, in the establishment of the Association for the Promotion of Fine Arts in Crete.
At the newly established Cretan Conservatory (today's Venizeleio Conservatory of Chania) she is the first to teach (until 1926) at the Department of Painting.
1925: Renaming of her home workshop into handicraft business *Diplous Pelekys - Cretan Weavery.*
1926: First exhibition of her handicrafts in the hall of the Lyceum Club of Greek Women in Athens. She receives high praise for her work.
1927: Participation in the Exhibition of Greek folk art, in the context of the First Delphic Festival, and in the Exhibition of Greek Handicrafts, Thessaloniki.
Birth of her son, Valerios.
Meets Elena Venizelos, wife of Eleftherios Venizelos.
1930: Participation in the Balkan Exhibition, Athens and the Greek Folk Art Exhibition, in the context of the 2nd Delphic Festival.
Selling points of *Diplous Pelekys* open in Athens, Chania, Heraklion, Thessaloniki, Patras and Corfu.
She starts designing and producing wood carved furniture.
1932: Birth of her son, George. Elena Venizelos becomes his godmother.
She gathers at her workshop in Chalepa, Chania, 150 hand-looms and employs about 200 workers.
1934: Award at Thessaloniki International Fair.
1936: Elena Venizelos entrusts her with the design of Eleftherios Venizelos' tomb.
1937: Award at Thessaloniki International Fair.
Participation and silver medal at Paris International Exhibition.
1938: Lady Crosfield organises an exhibition of *Diplous Pelekys* handicrafts at "Olympia" Hall in London. The British royal family orders clothes for young princesses Elizabeth and Margaret.
Participation in the Berlin International Exhibition.
1939: Award at Thessaloniki International Fair.
Participation in exhibitions in Alexandria and New York.
1940-1944: She is settled in Naoussa with her family. She produces textiles for the Municipality of Naoussa and teaches painting.
Her house and weaving workshop in Chania are bombed and looted, while all her selling points close down, except for the one in Athens (Ag. Georgiou Karytsi).
1945: She settles in Athens.
Her weaving workshop operates again in the suburb of Filothei.
1946-1954: She relocates her weaving workshop to Patissia (Laskaratou Street), Athens.
Her selling points reopen in Chania and Heraklion.
1949-1950: Panhellenic Exhibition of Folk Handicrafts and Crafts, Zappeion-Athens.
Honourable mention at the Cyprus Exhibition, Nicosia.
1954: She constructs a space in her bombarded house in Chalepa, Chania (Dagli Street) where she reinstalls her weaving workshop, gathering about 30 handlooms. She is granted small-amount artisanal business loans from Emporiki Bank.
1955: Exhibition in the Hall of the Anglo-Greek League, Athens.
Her selling point in Athens relocates to Chr. Lada Street.
1965: Gold medal at the 30th Thessaloniki International Fair.
1966: Her selling point in Athens relocates to Voulis Street.
1967: Award at the 1st Pancretan exhibition of Cretan folk art.
Heraklion selling point closes down.
1970: Jackie Kennedy-Onassis purchases an extensive range of crafts to decorate the Onassis villa on the island of Scorpios.
1971: Florentini Kaloutsis passes away in Athens and is buried in Chania.
The business, the weaving workshop and the Chania selling point are transferred to her sons Valerios and George Kaloutsis, while the selling point of Athens to her daughter Artemisia (Sissi).
Her paintings are displayed honoris gratis at the 1st Pancretan Exhibition of Fine Arts, in the space of Literary Society "Chryssostomos".
1985: The handicraft business *Diplous Pelekys* closes down along with the selling point in Chania. The selling point in Athens in Stoa Bolani exists today as a home design store.

GREECE: HISTORICAL CONTEXT

1855: Establishment of *Amalieion Orphanage*, with the personal care of Queen Amalia.
1872: Establishment of the *Ladies for Women's Education Club* or *The Poor Women's Association.*
1872: Establishment *of The Poor Women's Workshop.*
1888-1917: *Ephemeris ton kyrion (Ladies' Journal)*. Publisher: Kallirhoe Parren.
1891: *Ladies' Art Exhibition* on the initiative of Kallirhoe Parren.
1894: Women are allowed to attend the School of Fine Arts with restrictions.
1896-1897: Establishment of *"Ergani Athena" Ladies Club.*
1897: Fire and massacre in the Christian districts of the town of Chania by the Turks. Revolution in Akrotiri, Chania with the aim of uniting Crete with Greece. The revolutionary uprisings together with the plunder and slaughter of Christian populations are spreading throughout the island. Crete passes under the control and command of the Great European Powers (England, France, Italy and Russia). The Cretan issue concerns Greek, but also European public opinion.
1898-1913: Withdrawal of Turkish troops from the island. Arrival of Prince George in Chania as High Commissioner of Crete. Period of autonomous Crete State with capital the town of Chania.
1900: Start of excavations in Crete by Arthur Evans.
Creation of the *Ladies' Art School* in Athens, on the proposal of the secretary general of the *Art Lovers' Society* D.I. Kalogeropoulos.
1901: Proposal for emancipation of women in the Cretan Parliament.
1903: Establishment of the *Greek Royal School of Hand-Crafts.*
1905-1906: Theriso revolt. Prince George resigns from High Commissioner of Crete and is replaced by Alexandros Zaimis.
1911: Establishment of the *National Women's Club.*
Establishment of *The Lyceum Club of Greek Women* in Athens by Kallirhoe Parren.
1912-1913: Balkan wars. The Greek state doubles its territory.
1913: Union of Crete with Greece.
1914-1918: World War I. National schism (or the Great Division) in Greece.
1914-1922: Extensive persecutions of Greek populations in Asia Minor and the Pontus.
1915: Establishment of *"Attica, Greek Village Embroideries"* by Loukia Zygomala.
Establishment of *Lyceum Club of Greek Women* branch in Chania.
1919: Asia Minor Campaign.
1921: Establishment of the *Higher School for Women* by the members of the *Educational Group* Dimitris Glinos, Myrsini Kleanthous, Charalambos Theodoridis and Kostas Sotiriou.
1922: Asia Minor Catastrophe.
1923: Signing of the Treaty of Lausanne. Population exchange between Greece and Turkey.
1924: First Kingless Hellenic Republic.
1927: 1st Delphic Festival (organized by: Angelos and Eva Sikelianos).
Exhibition of folk handicrafts during the Festival.
1929: Great Depression.
Educational reform: Equal access for women to the education system is established.
1930: 2nd Delphic Festival (organized by: Angelos and Eva Sikelianos).
Establishment and operation of *Greek Arts SA*
1931: Establishment of the *Handicraft Workshops' Association* by Angeliki Hatzimichali.
1936: Death of Eleftherios Venizelos.
4th of August Dictatorship by Ioannis Metaxas.
1939: Eruption of World War II.
1940: Invasion of the Italian army in Greece.
1941: Invasion of the German army in Greece.
1944: Liberation of Greece from Germans. December Battle of Athens.
1945: End of World War II.
1946: Establishment of the *Panhellenic Federation of Women*. 1st Panhellenic Women's Congress. Demands for gender equality at work and pay are raised.
1946-1949: Civil War.
1952: Women's suffrage is constitutionally ratified.
1967-1974: Greek military junta.

Η Φλωρεντίνη Καλούτση σε περισυλλογή, δεκ. 1960.
Florentini Kaloutsis in contemplation, 1960s.

*This updated timeline was based on the existing bibliography, on original archival material containing biographical references from the artist's personal archive (Giorgos Kaloutsis' collection) and on oral testimonies. We would like to thank Giorgos Kaloutsis for granting us permission of use, as well as Katerina Grapsa, Giorgos Kaloutsis and Rita Markantonakis for sharing additional information.

Ξυλόγλυπτο τραπέζι σαλονιού (ροτόντα) διακοσμημένο με γυναικείες μορφές και δέντρο (λεπτ.). Ιδιωτική συλλογή.
Wood-carved parlour table decorated with female figures and a tree (det.). Private collection.

Οπισθόφυλλο: Σελιδοδείκτης υφαντός με μινωικό μοτίβο διπλού πέλεκυ, βαμβάκι, Υ: 30 εκ. Ιδιωτική συλλογή.
Back cover: Woven bookmark with Minoan double-headed axe motif, cotton, H: 30 cm. Private collection.